PRAVIDLÁ SLUŠNOSTI

A RADY PRE DIEVČATÁ

I.

Na základe rozličných prameňov sostavila
S. M. HERMELANDA POLEDNOVÁ

KNIŽNICA »PLAMEŇA« SV. 2.

Spolok Svätého Vojtecha, Trnava, 1934

PRAVIDLÁ SLUŠNOSTI

A RADY PRE DIEVČATÁ

Na základe rozličných prameňov sostavila

S. M. HERMELANDA POLEDNOVÁ

PRÍLOHA »PLAMEŇA«

Spolok Svätého Vojtecha, Trnava, 1934

PRÍVET

Uznávajúc potrebu vydať pravidlá slušnosti pre odrastlé dievčatá i v slovenskej reči, odhodlala som sa na podklade viacerých prameňov sostaviť dielko, ktoré nielen poučilo by naše slovenské dievčatá, ale by ich aj potešilo a dalo by im všestranné rady.

Autorka.

Všetky práva vyhradené.

Knihtlačiareň Spolku Sv. Vojtecha, Trnava

I. Potreba slušnosti

Duša s telom tvorí človeka. Čím krajšia je harmónia medzi duševnými silami a smyslami, tým viacej získa celý človek na vnútornej a vonkajšej dokonalosti. V časnom živote je telo k duši v takom pomere, ako pán k služobníkovi, ako vladár k svojmu poddanému; ale keďže telo má účasť na všetkom dobrom alebo zlom, čo človek vykoná, a bude večne žiť, zaslúži si, aby sme mu venovali veľkú pozornosť a pečlivosť.

Pochybili by sme, keby sme sa nestarali o svoj vonkajšok a zanedbávali by sme pravidlá slušnosti. Zabudli by sme, že majú svoj základ v príkaze Božom: „Miluj bližného svojho ako seba samého", a že preto z tohoto prikázania vyplýva povinnosť opanovať sa, a kde ide o blaho bližného, o vzájomný zreteľ, musíme sa zrieknuť vlastného „ja", svojej pohodlnosti, áno i vlastnej výhody, lebo naozaj slušné chovanie sa je ovocím vnútornej čnosti, ktorá usiluje sa od seba vzdialiť všetko to, čo je nepatričné a čo je iným na ťarchu.

Keď je tu reč o slušnosti, nemáme na mysli len nacvičené pohyby, strojené, prívetivé posunky,

obratné poklony alebo hladké, lichotivé slová, lež predovšetkým skromné, vážne, úprimné a dôstojné chovanie sa, ktoré pôsobí na iných príjemným i dobrým dôjmom a slúži im na povzbudenie.

Takáto slušnosť vplývať bude na všetkých, s ktorými príjdeme do styku, tajomnou, príťažlivou silou, ktorá má v zápätí dobrý výsledok. Každé dievča nemôže byť vzdelané a učené, ale slušné a skromné môže byť každé.

Slušné chovanie sa dodáva jej to, čo brus drahokameňu, tojest lesk, krásu a cenu. I veľmi vzelaný človek, ak nemá slušného chovania, stráca na svojom význame. Slušný a šľachetný človek vedome inému neublíži a vyhýba všetkému, čo by môhlo byť nepríjemné jeho okoliu, čo by môhlo vzbudiť nemilý dôjem. Vie všetko tak zariadiť, aby na sporné mienky sa nenarazilo, aby city iných neboly urazené, aby nedotkol sa predmetu, ktorý by môhol niekoho uraziť, je láskavý a pozorný ku všetkým a súcitný k tým, ktorí jeho pomoci potrebujú. Má na mysli, s kým hovorí. Ak preukázal niekomu službu, nehovorí o nej, o sebe iba vtedy, ak je k tomu nútený. Životná skúsenosť učí, aby sme sa chovali k nepriateľovi tak, ako by sa mal stať časom naším priateľom.

II. Koľkoraké sú pravidlá slušnosti?

Pravidlá slušnosti sú dvojaké: jedny voláme základnými pravidlami, a tie sú výsledkom krestianskej náuky a čnosti. Hlavnou knihou slušnosti je kniha mravnosti a náuka o čnosti: evanjelium. Najlepšou školou je katolícka cirkev a jej hlavný zákon, zákon lásky k bližnému. „Pána Boha nado všetko a bližného svojho ako seba

samého." „Čo chceš, aby ti iní činili, aj ty čiň im; čo nechceš, aby ti iní nečinili, ani ty nečiň im!" Kto pozná náboženstvo a rozumie mu, ten pozná i základné pravidlá slušnosti.

Tie, ktoré majú svoj pôvod v základných pravidlách, menia sa podľa zemí, stavu, veku a rodu. Bolo by veľkou chybou nespravovať sa podľa týchto zvláštnych pravidiel. Ľudia sú stvorení na to, aby žili pospolu, aby navzájom sa znášali, poučovali a podporovali, aby život si zľahčovali a spríjemňovali. Človek, rušiaci súlad medzi ľuďmi, nebýva obľúbený, ani milovaný, ak nedbale vykonáva povinnosti svojho stavu.

Nenamietajme, že slušnosť je dôsledkom vrodených schopností, dobroty srdca, zdravého ľudského rozumu, citu, a že vlastne pravidlá slušnosti nie sú potrebné.

Prirodzené vlohy by často nestačily, aby sme obcovali s bližnými prívetivo, ich zásluhy náležite oceňovali, poznali pravú chvíľu, keď máme prerušiť reč, aby sme nikomu neboli na ťarchu, atď. Pravidlá slušnosti nie sú zbytočné. Všetci ľudia nie sú obdarení vynikajúcimi vlastnosťami. Dobré srdce, zdravý ľudský rozum a jemný cit, to sú tri vlastnosti, ktoré tak často nenájdeme, najmä nie všetky tri spolu.

III. Čo nechceš, aby ti iní činili, nečiň ani ty im!

Hlavná a najvyššia zásada nášho spravovania sa znie: „Čo nechceš, aby ti iní činili, nečiň ani ty im!"

Čo nechceme, aby sa nám robilo? Dozaista nikto si nežiada, aby ho niekto ohováral (naše chyby bez potreby odkrýval), osočoval (aby si o nás

chyby vymýšľal alebo skutočné zväčšoval), zlé úmysly nám pripisoval, dobré vlastnosti neuznával. Častoráz dostačí na zľahčenie bližného jediné „ale", jediná nedokončená veta, alebo jediný posunok, napr. ak potrasieme hlavou, alebo pokrčíme plecami.

1. Ak teda nechceme, aby nás niekto ohováral a osočoval, *neohovárajme!* Ohováranie a osočovanie môže mať často až ďalekosiahle následky. V postrannej chodbe kostola sv. Juraja na Pražskom Hrade stojí kamenná socha, predstavujúca ženskú mŕtvolu, po ktorej lezú jašterice, žaby a iné všelijaké plazy. O pôvode tejto sochy rozpráva povesť: „Na Malej Strane v Prahe bývala chudobná vdova s dcérou Brigitou, do ktorej zaľúbil sa mladý sochár. Prv ako môhol sa s ňou sosobášiť, bol nútený vzdialiť sa na dlhší čas pre prácu na okolí. Odchádzajúc, zaprísahal dievča, aby mu ostalo verné. Vykonajúc prácu, vrátil sa do Prahy; nešiel hneď ku svojej sľúbenici, ale najprv vypytoval sa v susedstve, ako sa chovalo dievča za jeho neprítomnosti. Na nešťastie pýtal sa starej nepriateľky chudobnej vdovy, ktorá zo závisti a z pomsty dievča tak ohovorila a osočila, že mladík veľmi sa nahneval na ňu pre jej domnelú nezachovalosť a prísahal jej pomstu. Pozval ju večer na schôdzu do Jelenieho Příkopu, a keď dievča nič zlého netušiac prišlo, zavraždil ju. Mŕtvou zavliekol do krovia a nechajúc ju tam ležať, utiekol. Po istom čase mŕtvola bola nájdená, ale na nepoznanie zohyzdená rozličnými plazmi. Podozrenie padlo ihneď na jej milenca, ktorého zavreli; ku zločinu sa priznal, a bol na smrť odsúdený. Vyžiadal si milosť, aby smel ešte pred

smrťou z kameňa vykresať sochu svojej milenky v tej podobe, ako bola v Příkope zavraždená a nájdená. Privalili mu teda do žalára veľký kameň. Tam vykresal z neho sochu, ktorú i teraz možno vidieť na chodbe kostola sv. Juraja. Potom hneď bol popravený." — Takéto následky mala ohovárka, prameňom ktorej bola nenávisť a závisť. Podobných príkladov je veľa, preto pozor na takúto chybu. V ľudstve je veľmi zakorenená. Sú dievčence, ktoré čo počuly, prekrútia, niečo k tomu pridajú, a tak z malého komára spravia somára. A či môžeme ohováranie a osočovanie napraviť? Kto rozhodil by do vetra hrsť peria, nemôže ho už potom ani zadržať, ani posbierať, i keby chcel. Preto, komu v srdci niekedy ozve sa úmysel alebo túžba niekoho ohovárať, nech myslí na zodpovednosť, ktorú ako ohováráteľ na seba berie, nech si je vedomý toho, že na neho padne nielen tento vlastný hriech, ale i všetky tie hriechy, ktoré jeho vinou budú sa rozširovať na všetky strany, a bude ich tým viacej, čím väčší bude druh jazykov, prenášajúcich ohováranie. Ak hodíme do tichej hladiny rybníka kameň, čím ďalej vlny postupujú, tým väčšie kruhy robia.

Každý nech stará sa skôr o seba, ako o iného. V pokušení k ohováraniu pozri najprv sama do svojej duše a až potom venuj pozornosť inému.

Tebe by bolo zaiste nemilé, keby ťa iní ohovárali — veď každé ohováranie bolí — a preto, čo nechceš, aby ti iní robili, nečiň ani ty im!

Ak nechceme, aby nás niekto urážal, *neurážajme* ani my! Čím môžeme iných uraziť? Takýchto príkladov možno uviesť až veľa, ale

pohovoríme si tu len o nadávkach, ktorých vlastne dobre vychované a slušné dievčence nie sú vôbec schopné; a keďže treba varovať mládež pred všetkými nečnosťami, ktoré u mladých ľudí často sa vyskytujú, zmienim sa o nich obšírne. Nadávať znamená inému v prítomnosti alebo neprítomnosti dávať potupné mená. K nadávkam ľudia radi používajú rozličné mená z ríše zvieracej, prirovnávajú ľudí k rozličným veciam, alebo vytýkajú chyby telesné i duševné, chudobu, minulé tresty, chyby rodičov, priateľov, áno, i chyby zomrelých príbuzných. Nie je to potupné pre človeka, ak mu iný dáva mená zvierat? A či môže byť väčšia surovosť, ako vytýkať hrbatému jeho chybu, plešivému nedostatok vlasov, ba spomínať i nedokonalosti rodičov? Nadávanie je tým väčším hriechom, čím väčšie zneuctenie nadávka v sebe skrýva, čím dôstojnejšia a zachovalejšia je osoba potupená, a čím väčšie je pohoršenie z nadávky. Nadávajúci prezradzuje tým len nevzdelanosť a nešľachetnosť srdca, keďže chcúc potupiť iného, potupuje sám seba najviac, lebo ukazuje svoje vnútro. „Kto nadáva, tým len prezradzuje, aký je nevzdelaný." (Dr. Förster). Hanba z nadávky padá vždy na toho, kto ju vyslovil. Konfutse hovoril: „Kto inému nadáva, podobá sa človekovi, ktorý stojac, odpľúva na nebesá. Slina jeho k oblohe nedoletí, lež na neho samého padne späť." Bulharské príslovie hovorí: „Keď vôl rohom zem vyhadzuje, na chrbát mu padá", a hrvatské: „Čo ďateľ vyvŕta, padá mu na prsia." Kto nadáva, sám sa vylučuje zo života večného. „Utŕhači neobdržia kráľovstvo nebeské" (I. Kor. 6, 10), lebo nebo je miesto po-

svätného pokoja. „Kto by riekol bratovi svojmu blázon, hodný je pekelného ohňa" (Mat. 5, 22).

Nadávka každému škodí, dievča a ženu veľmi unižuje. Ak u starých Germánov dve ženy sa hádaly a si nadávaly, boly chytené a spolu cez noc zatvorené do kurína. Ktosi hovoril: „Čo je zlá žena? Veľa plakať a veľa sa smiať, veľa sa vadiť a málo pracovať, veľa nadávať, slúžky trápiť a ohovárať — to je zlá žena."

Nikdy *nenadávaj!* Nezneužívaj svoj jazyk ku zlému. Ústami sa modlíš, ústami Telo Pána prímaš a tými istými ústami by si môhla zneuctiť človeka, ktorý v sebe obraz nesmrteľného Boha nosí?

Keby ti niekto iný nadával, môžeš si vyvoliť dve cesty, a to alebo zachovaj mlčanie a neodpovedaj, alebo odpovedaj láskavo, vľúdno. Ktorá cesta bude primeranejšia, ukážu ti vždy v jednotlivých prípadoch okolnosti. Ak nadáva človek hnevlivý, surový a neprístupný, je lepšie mlčať a ísť ďalej; ak nadáva človek obmedzený, ale inak rozumnému slovu prístupný, treba láskavým slovom usilovať sa ho odzbrojiť a ukojiť. „Neodplácajte zlé zlým, ani nadávanie nadávaním, lež naopak žehnajte, ktorí ste povolaní k tomu, aby ste požehnanie obdržali dedictvom." (I. Petr. 3. 9).

Cudzie nadávky, i keby sa ťa netýkaly, neschvaľuj, zabráň im, a ak ich nemôžeš prekaziť, prejav nad nimi aspoň nesúhlas.

IV. Mravné chovanie sa.

Čo v istom kruhu ľudskej spoločnosti pokladané je za slušné, to voláme mravom alebo mravným

chovaním sa, ktoré je často dôležitejšie ako vedomosti. Každý národ má svoje zvláštne, príznačné zvyky a obyčaje, ako i každý stav a všetky pomery, v ktorých žijeme. Spôsoby a rozličné pravidlá slušnosti, ako pohybov, rečí, poklôn, pozornosti a podrobných zovňajších známok jemného chovania sa, treba študovať. Jadro všetkého musí byť v tejto škrupine zdravé, pravdivé a prirodzené. Tvoje chovanie sa a tvoje činy vyplývať musia z duše a z celej tvojej bytnosti. Prílišnej, neprirodzenej zdvorilosti, lichoteniu a poniženosti nikdy never! Obyčajne to býva pretvárka. Buď slušná, zdvorilá, úctivá, ale úprimná a statočná. Nepretvaruj sa! Jemné chovanie sa ukazuje na ušľachtilé srdce, pravé vzdelanie a duševnú veľkosť. Kto nekoná ušľachtile navonok, právom o ňom súdime, že vnútri jeho nesídli šľachetnosť.

Jemné srdce zrkadlí sa pravidelne i v tvári. Nežný pohľad, jasná a pokojná tvár sú odleskom jasného vnútra. „Každý je maliarom svojej tvári" napísal dr. Förster. Nauč sa dívať, hovoriť a konať mierne, vľúdne, uhladene a jemne. Jemné chovanie sa osvoj si už od mladosti!

Hľadať si jemnosť kúpiť hoci aj za cenu sebazapretia, potlač a odstráň všetky zárodky hrubosti zo srdca — granát práve len brúsením nadobudne lesku a ceny. Dôležité je vybrúsiť všetko hranaté.

Ak chceš dôjsť k vytýčenému cieľu, začni s maličkosťami. Vyhýbaj i malým pokleskom proti mravnému chovaniu sa! Je mnoho malých nepozorností, ktoré samé o sebe nič neznamenajú, ale strašné sú čo príznaky duševného vnútra.

Pomôcka pre naše mravné chovanie sa je: *náš cit čiže naše srdce*, ktorého vnútorný hlas musíme vždy poslúchnuť.

Vieme často, že i dedinčania, ktorí nikdy neučili sa o slušných spôsoboch, chovajú sa v daných prípadoch veľmi správne a taktne, poslúchajúc povel svojho citu, ktorý im káže, ako sa zachovať. Napríklad, ustúpime s chodníka pri stretnutí sa so staršou osobou, zdvihneme svojej matke spadnuté klbko, pri vstúpení do izby dáme staršej osobe prednosť, nehovoríme príliš hlasno, nerušíme hovor svojimi poznámkami, neprotirečíme, ak hovoria skúsení, vážni ľudia vo spoločnosti, ale načúvame a poučujeme sa.

Čo nepatrí sa vo spoločnosti? Chráňme sa tajného smiechu a jeho neslušného pohrávania na pernách, lebo je veľmi urážlivý a zoškliví každú, tým viac mladistvú, panenskú tvár. Nepozeráme na hodiny, nezívame, nešepkáme so známymi, nehovoríme len o svojej osobe, netisneme sa na prvé miesto, nepoužívame v reči hrubé, nemiestne a neslušné výrazy. Dr. Förster povzbudzuje dievča k jemnosti v reči takto: „Ústa sú aj k niečomu lepšiemu, nielen na prijímanie potravy — a vy ani neviete, aké krásne a ušľachtilé črty perien utvorí zvyk, keď ústa prednášajú vždy len srdečné a milé slová, a keď je pritom v duši jasno, teplo a radostno.“ Nehovor nič, čím by si vieru alebo mravnosť urážala, nespievaj neslušné piesne, nevykrikuj a nevolaj na iných zďaleka.

Nespomínaj vo spoločnosti udalosti, ktorými niekto z prítomných nemilo bol by dotknutý, na nemilé veci upamätovaný alebo pred inými za-

hanbený. Rany a bolesti obväzujeme, skrývame, bez príčiny ich neukazujme, a neobnovujme.

Nevtipkuj vo spoločnosti o nikom, a nehádaj sa s nikým. Svoju mienku povedz vážne a krátko; bráň ju, ale ak vidíš, že druhý nedá sa presvedčiť a začína sa rozčuľovať alebo kričať, prestaň, začni rozhovor o inom predmete. Ukáž vždy srdce ušľachtilé, ktoré miluje a nenávisti nie je schopné. A keby predsa vznikol malý spor, pričiň sa, aby zmizol ešte pred rozčulením, aby zárodok hnevu neostal v srdci tvojom pre budúcnosť.

Jemné chovanie sa ukazuje najmä vo spoločnosti mužských. Dievča, ktoré smeje sa na neslušných rečiach, ktoré s mužským popíja, v karty hrá, fajčí, klobúk im schováva alebo na hlavu dáva a iné podobné veci robí, stiera si s duše peľ jemnosti, ktorý ju práve tak veľmi zdobí a jej cenu tak neobyčajne zvyšuje. Mužskí zabávajú sa radšej s dievčencami ľahkovážnych spôsobov, ale za manželky berú si oveľa radšej dievčence ušľachtilých mravov.

K jemnému chovaniu sa náleží i nevšímavosť nemravných vecí: odvrátiť oči od opilca, nepozerať upreto, ani cudzie, vyzývavé pohľady a pozdravy opätovať.

Nesluší sa načúvať hrubé reči, žarty a piesne, hanenie cudzích, upodozrievanie a ohováranie. Keď nemôžeš tomu zabrániť, aspoň odíď!

Ak máš niekomu oznámiť nemilú novinu, urob to obozretne. Smutná zvesť, náhle a neobozretne oznámená, mala už často neblahé následky — práve tak, ako i náhla a neobozretne oznámená zpráva o veľkom a nečakanom šťastí. Slovom, chráň sa takých návykov, ktoré u iných sa

ti nepáčia, a osvoj si jemné, ušľachtilé chovanie; osožíš tým sebe a zošľachtíš i všetkých, ktorí s tebou sa stýkajú.

V.

Všeobecné pravidlá o tele.

Usporiadaná samoláska vyžaduje, aby všemožne chránili sme nielen dušu, ale i telo od škody, aby rozumným spôsobom pečovali sme o jeho blahobyt. Táto pečlivosť záleží v tom, že telo privykáme na čistotu a poriadok, že ho nezanedbáme, ani nerozmaznáme. Sú predpisy, ktoré musíme svedomite zachovávať, ak chceme tvár, ústa, ruky a celé telo v najväčšej čistote mať.

1. *Premôž strach pred vodou,* lebo má koreň v tvojej pohodlnosti. Studená voda otužuje tvoj krk, zosilňuje nervy a zabraňuje mnohým nebezpečným krčným chorobám; máš ju vždy pri ruke, teplú vodu nie, ktorá je, pravda, tiež potrebná. Umývaj sa mydlom riadne denne a často sa kúpaj. *Tvár* je najušľachtilejšia čiastka tela a je zrkadlom duše. Čím jasnejšie a čistejšie je zrkadlo, tým krajší a tým dokonalejší je obraz jeho. Najznamenitejším prostriedkom na pestovanie krásy je voda a mydlo. Umelé pomády pleť iba ničia a zohyzďujú, krásy nedodávajú, skôr ešte odoberajú.

2. *Uši,* najmä vnútorné zvukovody, v ktorých ukladá sa maz a špina, musia sa dobre umývať, lebo od toho závisí i jemnosť sluchu.

3. Keďže *ruky* mávame voľné a nimi pracujeme, každý na prvý pohľad poznáva ich čistotu. Svet žiada bezpodmienečne čisté ruky. Podľa potreby častejšie ich cez deň umývaj! V zime,

keď koža ľahko vyschýna, puká sa, a špina usadzuje sa v póroch, umy si ruky i pred spaním a natri ich penou mydla s trocha glycerínom, potom utri uterákom.

4. *Nechty* vyžadujú zvláštnu pozornosť; netrp pod ich okrajom nečistotu. Ohrýzať nechty je akýmsi druhom choroby, a nepodáva sa tým krásy ani nechtom, ani ruke; vo spoločnosti nechty ohrýzať, čistiť a strihať je veľký nespôsob.

5. *Zuby* čisti si denne kefkou a po každom jedle vypláchni ústa vodou, aby všetky čiastočky pokrmov boly odstránené, v zuboch a medzi nimi nehnily, zápach nešírily a zuby nekazily. Pamätaj si, že zápach z úst každého od teba zdržuje a vzďaľuje.

Čistotou udržíme si zuby zdravé; zdravé zuby potrebujeme, aby sme môhli dobre hrýzť, lebo s dobre rozmletou potravou má žalúdok uľahčenú prácu a podporuje zdravie. Keď začnú sa nám zuby kaziť, máme navštíviť zubného lekára a požiadať ho o pomoc.

Ak nemáš zubnej vodičky, tak si ústa vymývaj slanou vodou, ktorú v ústach musíš kloktať. Taktiež sa rozumie, že aj k jedlu s čistými rukami treba pristúpiť.

Dáma, ak už musí nosiť umelé zuby, má ich spláchnuť a očistiť po každom jedle.

6. *Vlasy* udržuj v čistote; častejšie ich v čistej vode vykúpaj a vymy. Okrem čistej vody, mydla a hrebeňa nič iného k úprave vlasov nepoužívaj. Rozličné mastičky a pomády vlasom obyčajne len škodia. Tiež neosoží vlasom prílišné ich denné navlhčovanie. Buď vždy pekne učesaná. Pekný účes hlavu krášli, nevkusný ju špatí. Čím je jednoduchší, tým vkusnejší. Dievča so strapatým

alebo mužským účesom vôbec nevyzerá pekne; len nerozumným dievčenciam sa takéto niečo páči. Tým ukazujú navonok iba svoju vnútornú rozorvanosť, výstrednosť a nestálosť povahy. Vlasy bez potreby si nepáľ. Ondolovaním sa prepália, pretrhávajú a vypadávajú. Pri varení a vôbec pri úprave pokrmov, daj si na hlavu ručník alebo kuchynský čepčok, keďže vlas, nájdený v jedle, je veru zlým korením.

7. *Vyhýbaj všetkému, čo by oko urážalo,* alebo odpor a pohoršenie budilo, napr. zbytočný hrmot pri kašľaní a odkašľovaní, kýchaní, keď upotrebuješ vreckovku, alebo ak zívaš (v prípade, že to nemôžeš celkom zabrániť) bez toho, že by si dala vreckovku alebo ruku k ústam a pod. Všetko tu spomnuté sprav veľmi slušne, potichu, čím viacej nebadane! Podľa najnovšieho zvyku necháme kýchnutie bez povšimnutia.

8. *Nepristupuj príliš blízko k osobe,* s ktorou sa rozprávaš, aby azda nepocítila tvoj dych a nestala si sa svojím priblížením nepríjemnou.

Kto robí si teda nároky na slušnosť a dobrú výchovu, jeho svätou povinnosťou je držať svoje telo od hlavy až do päty v čistote, lebo nedostatok čistoty odpudzuje. Nedostatok čistoty prezradzuje ľahostajnosť v úcte, ktorou sme povinní k sebe samým i k iným, a naplňuje bližných odporom.

I keď musíš sa starať o svoje telo, nikdy nezakladaj si na ňom, najmä nie na svojej telesnej kráse. Keby ťa niekedy také myšlienky pokúšaly, spomni si, že táto krehká nádoba z hliny čoskoro sa rozpadne, v prach sa obráti a povie červom: „Bratia mojí ste" (Job. 17, 14.) Veľmi je osožné

navštíviť aj mŕtvolu, ktorá už v rakve leží a chvíľku pri nej rozjímať. Nie je to už človek, je to iba telo.

Ako všade, tak i pri pestovaní tela môže to byť „príliš málo", alebo „príliš mnoho." I jedno i druhé je nesprávne. Musíš všade voliť zlatú prostrednú cestu, tojest musíš byť čistá bez márnivosti a mrhania času, poriadku milovná bez puntičkárstva. Toto všetko sa vzťahuje i na odev.

9. *Odev* okrašľuje telo, chráni ho pred vplyvom povetrnosti a je strážcom cudnosti. Slušne oblečený človek lepšie sa nám páči ako nedbale odetý. Preto kedykoľvek sa objavíš medzi ľuďmi, hľaď byť pokiaľ možno vkusne oblečená, upravená a čistá.

a) *Ako sa máš teda obliekať?* Jednoducho a vkusne. Pravý vkus elegancie nejaví sa v príliš drahej látke, v bohatstve stúh, čipôk a v iných ozdobách, ale skôr v peknom a jednoduchom strihu. Šatami pozornosť na seba obracať ponecháme nevzdelaným ľuďom.

Grófka šla so svojou komornou na vychádzku. Malá Marienka, ktorá stála na lúke pri matke, pozorovala ich, a keď prešly, povedala: „Tá mladšia zaiste je väčšia pani ako tá staršia, pravda, mamička?" — „Prečo si to myslíš?" pýtala sa matka. — „Lebo má krajšie šaty!" Nerozumné dieťa pokladalo komornú za väčšiu paniu, lebo šaty komornej viac sa mu páčily. Mnohí ľudia sú ako deti — posudzujú človeka podľa jeho odevu.

Dobre si pamätaj: v jednoduchosti je krása, a odev jednoduchý ale vkusný najlepšie pristane! Šaty tvoje musia byť čisté, bez škvŕn a bez

otrhaných okrajov. Keď na odeve rozpára, roztrhne sa ti niekedy niečo, gombík, háčik alebo spona sa odtrhne, hneď si všetko sprav a zaši. Časom podrob všetky svoje šaty dôkladnej prehliadke, čisteniu a žehleniu.

b) *Čo si máš obliecť?* To závisí od tvojho spoločenského postavenia, od počasia, veku a veľkosti postavy. Obliekaj sa vždy len tak, ako ti dovoľuje tvoj príjem. Odev máš mať vždy primeraný svojmu stavu. Poznala som robotníčku z továrne, ktorá skoro celý svoj zárobok venovala na parádu, chodila ako princezná, a ľudia ju práve preto všeobecne odsudzovali. Skromnosť odevu poukazuje na skromnosť duševnú. „Odevom sa nikdy nevypínaj" (Sir. 11, 4.) V lete chráni nás odev pred horúcimi slnečnými lúčami, v zime zas pred mrazom. V lete chodíme v odeve ľahkom, v zime v teplom, aby sme neprechladli, lebo prechladnutie privádza mnohé choroby. Každá móda, ktorá ohrožuje zdravie, je zavrhnutia hodná.

Mladé dievča nech si volí zásadne látky jednoduché a ľahšie, nikdy nie ťažké, hodváb, zamat; staršia zas látky ťažšie, bohatšie. Veľkej postave pristanú lepšie väčšie vzorky, malej postave drobné. V bielych vyzeráš oveľa silnejšia, v čiernych štíhlejšia. Je to svetelný klam.

Varuj sa zbytočného prepychu v šatstve a šetri ich každým spôsobom! Rozdel si svoje šaty na: 1. domáce z pevnej pracej látky a tmavších farieb, 2. šaty vychádzkové, 3. sviatočné a príležitostné. Pracovný oblek každej ženy a dievčaťa, ktoré ide do úradu, obchodu, atď. má byť čo najjednoduchší, čo nevylučuje, aby dobre pristal, práve tak, ako každej žene a dievčaťu sluší še-

trnosť. Dopoludňajšie pochôdzky po obchodoch, trhoch, atď. nerob nikdy v ozdobných alebo cenných šatoch, lež v jednoduchom obleku malého strihu, v jednoduchom klobúku bez drahých okrás. Odpoludnia, ak máš, obleč si lepší vychádzkový odev a lepší klobúk; to sluší ku všetkým dopoludňajším slávnostiam alebo zábavám, i k návštevám. Na prednášky vezmi si oblek vychádzkový. Spoločenský odev, s malým výstrihom, klobúkom, svetlými rukavičkami a príslušnými topánkami nosia dámy, keď idú na čaj, na inú odpoludňajšiu zábavu, na dopoludňajšiu slávnosť, ak sú povolané na obed, olovrant, záhradné slávnosti, alebo idú bez klobúka večer do divadla a na koncert; v lóžach možno sedieť i v klobúkoch; spoločenský oblek vezme sa i na večerné hostiny, zábavy, a temer všade, kde nie je predpísaný plesový oblek. Dámsky plesový oblek býva ozdobnejší a z jemnejších látok. Topánky a punčochy musia byť primerané farbe obleku. Dámy majú vejár, kvetinové ozdoby alebo nejakú inú potrebnosť najnovšej módy. Bez plášťa dievča vo večernom obleku nejde na ulicu.

c) *O farbách.* Všetky farby šiat sú prípustné, ale musia tvoriť súlad a) s pleťou a b) s farbou vlasov. Blondínkam pristanú jasnejšie farby, ako ružová, bledomodrá, bledozelená a pod., brunetkám základné farby, ako ohnivočervená, tmavozelená a pod. Do 20. roku nenos šaty fialovej farby alebo veľmi žltej. Po 40. roku dámy už nenosia látky farby ružovej alebo bledomodrej. Látky pre večernú toaletu kupuj pri umelom svetle; bledozelená, modrá a červená farba často menia sa podstatne večer a vo dne.

d) *Máš sa obliekať podľa módy?*

Áno, pokiaľ je slušná a zodpovie tvojim majetkovým pomerom. V móde nebuď ani prvá, ani posledná. Prostredná cesta je zlatá cesta. Strojiť sa podľa módy nepokladá svet ani najčnostnejšej žene za zlé — aký je kroj, tak sa stroj —, ale ak sa strojí výstredne a prepiato, odsudzuje ju. Podľa módy smieš sa nosiť len dotiaľ, pokiaľ je slušná a vkusná, ale nechci byť jej otrokyňou, opičiac sa po nej nasilu. Pamätám sa, že jedon rok boly v móde veľmi vysoké klobúky a druhý rok zas veľmi široké, jedon rok šaty veľmi tesné, druhý zas veľmi voľné. Raz bolo v móde nosiť pavúka: jedna ho mala pripnutý na prsiach, druhá na klobúku, iná na vlasoch, ale pavúka mala každá; po pavúkoch prišly jašterice. Nie je to smiešne? Môže rozumné dievča dbať na také výstrednosti v móde a ísť za nimi? — Varuj sa teda, milé dievča, všetkých neobyčajností, ktoré sú vyzývavé, rýchlo sa stávajú nečasovými. Zavrhnutia hodná je móda, ktorá ohrožuje nielen zdravie, ale i tá, ktorá otupuje cit mravnosti. U žien bývajú to šaty s príliš veľkým výstrihom a bez rukávov. Sv. biskup Ambrózius vyhnal z kostola paniu, ktorá prišla v neslušne vykrojenom obleku, a sv. František Sal. napísal: „Ženy, ktoré zo svojej márnivosti v neslušnom odeve zaľúbenie nachádzajú, vydávajú tým svoju čistotu v podozrenie."

Musíme sa diviť tomu, ako mladé dámy úzkostlivo pečujú o to, aby vyhovely každému paragrafu zákona panej Módy. Tu je vedľajší vkus, drahota, áno i slušnosť, a niet azda toho pošetilého pokusu, ktorý nenašiel by nasledovateľov. Plným právom hovorí o tom chýrna spisovateľka K. Světlá vo svojich „Upomienkach":

„Keby sa boly ženy hlásily k svojim právam vo vzdelaní s tou istou vytrvalosťou, akou na posmech mužov pridržiavajú sa svojich výstredných i nákladných mód, a keby svojmu poučeniu venovaly len polovicu toho času, ktorý venujú márnivej úprave svojho obleku, v čom vidí na stá dievčeniec — a práve zámožných dievčeniec — *jediný ideál života*, jedinú im primeranú prácu: bolo by sa ženstvo vyšvihlo na celkom iný stupeň duševnej zrelosti, a mužovia — vychovaní súdnymi, spravodlivými a osvietenými matkami — s nimi."

e) *Šperky*. Mladému dievčaťu mnoho šperkov nesluší. Jej hlavnou ozdobou je 1. mladistvý vek, 2. chovanie sa 3. osobné vlastnosti. Zlatý krížik alebo pekný agnušťok Matky Božej na krku, korálky, náušnice alebo prsteň, ktorý si dostala do daru, alebo možno azda ešte nejaký ľahký náramok, a to je všetko, čo ti je dovolené nosiť, a čo mladému dievčaťu pristane. V smútku vôbec nijaké šperky sa nenosia. Ak stratíš šperk v kúpeli, je to trest za tvoju neobozretnosť, lebo do kúpeľa šperky neberieme.

f) *Pravidlá pre rukavice* sú tieto: Pri slávnostnej príležitosti nosia sa biele rukavce, a to k bielym plesovým, spoločenským a vychádzkovým šatám, v smútku čierne, v zime teplé, v lete zpravidla svetlejšie než šaty; ale ak je odev svetlý, tak tmavé. Farobné rukavice nosia sa k návštevným a vychádzkovým šatám.

g) *Voňavky*. Voňavky nepoužívaj, alebo ak si myslíš, že bez nich by si sa neobišla, užívaj ich iba zriedka a veľmi jemné. Niekedy je až odporné, ako si niektorá dáma napustí šaty prenikavými voňavkami; vrhá aj tôňu márnivosti,

ak zďaleka zaváňa, a môže to byť najmä susedom v divadle a na koncertoch veľmi nepríjemné.

h) *Závoj.* Závoj sluší sa nosiť len starším osobám, mladé dievčatá majú radšej ukázať svoju sviežu tvár; najviac možno ho nosiť pri veľkom vetre lebo v snehovej fujavici. — Neslušné je nechať závoj na tvári v kostole, na koncerte, v divadle, alebo keď rozprávame sa s osobou vyššie postavenou.

ch) *Všeobecné pravidlá.* 1. *Nestrkaj ihly* a špendlíky do úst, a nenos ich v obleku zapichnuté, najmä keď si v kuchyni. 2. Matka a dcéra nemajú mať *rovnaké šaty.* 3. *Uč sa šiť bielizeň a šaty,* aby sama vedela si niečo spraviť; ušetríš si tým v živote veľa peňazí. Vo voľných chvíľach bude ti to zábavou a budeš mať radosť z vlastnej zdarilej práce.

I bielizeň a punčochy maj vždy bez chyby a čisté. Raz isté dievča zamdlelo v kostole, a keď ju vyniesli, rozopäli, videli, že má špinavú košeľu. Čoskoro sa o nej po celej obci rozprávalo, že v nedeľu sa nepreoblieka. Vo švajciarskom meste Curychu zasa šla raz slečna po ulici a opätkom svojej topánky zachytila sa i uviazla v koľajnici pouličnej železnice. Nijako nemôhla svoju nohu vytiahnuť z nemilého zajatia. Už blížil sa po koľajniciach vlak, sprievodca jeho cengal, div zvonec nerozbil. Zastavil, soskočil a bežal k dáme, okolo ktorej shromažďoval sa stále väčší zástup ľudu. Čo sa stalo? Uviazla topánkou v koľajnici! Nech vytiahne nohu z topánky! Ale dáma kŕčovite sa bránila. Sprievodca napokon násilím vytiahol jej nohu z topánky, topánku odkopol, vyskočil do vozňa, zacengal a voz tašiel. Tu celý zástup sa rozosmial, lebo úbohá slečna

mala roztrhanú punčochu, holá päta z nej trčala. I bolo zjavné, prečo slečna tak úzkostlive protivila sa vytiahnuť nohu z topánky.

Odev a obuv musia byť voľné. Tesný oblek znemožňuje obeh krvi, hatí pravidelné dýchanie, je zdraviu škodlivý. Tesná obuv spôsobuje zas otlaky, skrivenie a stlačenie prstov na nohách. S mokrou obuvou dlhšie sedieť dalo už príčinu k mnohým chorobám. Všeobecná zásada je: hlavu drž v chladnom, nohy a spodnú časť tela v teple. Napokon si pamätaj, že nielen zovňajší odev, ale i vnútorný poriadok a čistota robia dievča naozaj krásnou.

VI. Dochvíľnosť — presnosť.

Poriadok vyžaduje i dochvíľnosť čiže presnosť, o ktorej sa hovorí, že je to zdvorilosť kráľov. Presná buď vo vykonávaní svojich povinností, čo sa týka úradu, kostola, školskej dochádzky, jedla, atď. Presnosťou získaš si dôveru, priazeň a slobodu. Buď na čas oblečená a pripravená, ak by prišla pre teba priateľka, s ktorou máš dohovorenú nejakú vychádzku. Dochvíľnosť je všade korunou poriadku a poriadok je zas stĺpom všetkých spoločenských pomerov. Francúzsky kráľ Ludvik XIV. bol známy ako človek, ktorý veľmi veľa dbal na presnosť. Keď mal nejaké rokovanie, schôdzu, nikdy neprišiel ani o minútu neskoršie, ako bolo určené. Takúto presnosť žiadal aj od svojich úradníkov a úradníc. Raz stalo sa, že istý pán sa oneskoril o niekoľko minút. Kráľ bol netrpezlivý a robil mu preto výčitky. Úradník hľadel žartom odbyť celú vec a povedal: „Radšej pozde, ako nikdy, Veličenstvo." — „Nie,

pane, radšej nikdy, ako neskoro" odpovedal mu kráľ prísnym hlasom. — Slávny prezident severnoamerických Spoj. Štátov, Juraj Washington mal tajomníka, ktorý pri istej vážnej príležitosti sa oneskoril. Vyhováral sa, že sa mu hodinky oneskorily. — „To je nie výhovorka" odpovedal prezident, „alebo si obstaráte presnejšie hodinky, alebo ja si nájdem presnejšieho tajomníka. — Čakať sa nám nepáči, lebo si svoj čas vysoko ceníme. A celkom právom, lebo ujdený čas už nikdy viac sa nám nevráti. Ale pamätaj si, milé dievča, že práve tak drahocenný je aj čas iných ľudí, a preto nikdy nedal nikomu bez príčiny na seba čakať. Presnosť, dochvíľnosť, je kráľovská čnosť.

VII. Držanie tela.

Držanie tela u človeka je vonkajším výrazom skromnosti, často význačnejším, ako jeho reč.

Ľudia posudzujú človeka podľa držania tela a väčšinou majú v tom pravdu. Držanie tela ukazuje, či sa pohybuješ vo vyšších alebo nižších kruhoch, aká bola tvoja výchova, ako seba samu ctíš a vieš ovládať svoje telo; svedčí aj o pomere k ľuďom, s ktorými sa stýkaš. Je dobrým odporúčaním pre spoločnosť. Venuj teda držaniu tela dostatočnú pozornosť.

Ak nebudeš na toto dbať, upadneš do nebezpečenstva, že osvojíš si také vlastnosti, ktoré na sebe ani nezbadáš, a ktoré majú následok, že bližného od teba vzďaľujú, urážajú a majú vplyv na jeho úsudok o tebe.

Mladosť je najvhodnejším časom návyku. Mla-

dstvý duch je vnímavý, srdce neskazené, telo ohybné a pružné.

Ak v mladosti pre nedostatok výchovy osvojíme si nejaký nespôsob, môžeme ho ľahko vykoreniť, lebo mladý stromčok dá sa ešte ľubovoľne ohnúť.

Spravuj sa vždy podľa týchto pravidiel. Telo drž prirodzene rovno a priamo. Nemaj jedno plece vyššie a druhé nižšie, lebo nie je to pekné. Ak stojíš, neopieraj sa o stenu, stôl, lavicu a pod. Chôdza tvoja nech nie je kolísavá, nikomu sa neobracaj chrbtom, lebo to svedčí o tvojej lenivosti, slabej vôli alebo ľahostajnosti. Leniví a obmedzení ľudia majú držanie tela pohodlné a nedbanlivé, opierajú sa o všetko, akoby boli námahou vyčerpaní a akoby ich nohy už nevládaly. Kráčaj prirodzene a mierne bez zbadateľnej náhlosti.

Hlavu drž rovno, ale nikdy nie neohybne. Neobracaj ju rýchlo sem-tam. Hlava s miernym sklonom dopredu ukazuje na dobrotu, oddanosť a úctu, prílišné zdvíhanie hlavy svedčí o pýche, povýšenosti a klamnom sebavedomí.

Ruky, keď ich nemáš zamestnané, nechaj voľne visieť pri tele, nestrkaj ich do kabáta. Táto nečnosť odvoláva sa často na zimu, ale možno ju badať i keď je teplo. Keby bolo naozaj zima, tak ruky vonku otuží zima a nepôsobí na ne škodlivo. Vo väčšej zime nosia sa rukavice. Ak s niekym sa rozprávaš, neopieraj ruky o stoličku a nedávaj ich v bok.

Je proti slušnosti trieť si každú chvíľu ruky, vo vlasoch ich zamestnávať, dotýkať sa nimi tvári, do úst prsty dávať, v zuboch špárať, za rozho-

voru dotýkať sa vecí na stole ležiacich a ich dvíhať, ihrať sa s perom, tužkou a inými blízko ležiacimi predmetmi, na stôl búchať, ťahať tkanicu na zástere, nechty si čistiť atď. Najmä nos a uši si nechaj vždy na pokoji.

Vôbec nie je prípustné dotýkať sa rukami ľudí, s ktorými rozprávaš, chytať ich za ruku alebo za plece, ťahať ich za kabát alebo za gombík, potľapkávať ich na rameno, hladkať, po chrbte búchať, do boka drgať, šteklíť, tvár štípať, napraviť niečo na ich odeve, škvrny odstrániť, atď. Také dôvernosti nie sú pekné a obyčajne smyselné. Dobre vychovaný človek varuje sa takýchto nespôsobov a netrpí ich ani u iných.

Pri rozhovore nepohybuj rukami. Mierne a jednoduché pohyby, gestá, pristanú rečníkovi, aby zvýšil dôjem svojej reči, ale ty v tom sa necvič, lebo pre dievča je to nie.

Sediac, nedávaj si nohy krížom. Kolená maj ohnuté v pravom uhle, päty spolu a prsty od seba. Seď priamo a neopieraj sa; opierať sa dovolené je iba starým ľuďom. Neslušné je nohy naťahovať alebo ustavične nimi pohybovať, pod stoličku ich strkať a dotýkať sa nôh stoličky, hojdať sa na nej, kolená rozťahovať; neopieraj nohy o stôl, o pohovku alebo sedadlo, keď cestuješ. Neseď, ak ostatní stoja a nevstávaj bez príčiny, ak iní sedia. Napokon chráň sa okatostí, i všetkého, čo môhlo by ostatných rušiť.

Výraz tvári nech je láskavý, pokojný a milý. Ak je naozaj taký, získa nám srdce a náklonnosť všetkých, ba zmierni i vášne tých, ktorí prichádzajú k nám azda rozčulení a pobúrení. Výraz ľahostajný a zádumčivý alebo pohŕdavý ruší spo-

ločenskú radosť a vzbudzuje odpor i nedôveru. Varuj sa vo spoločnosti nemierneho, odporného, vyzývavého pohľadu a zapýrenia sa, keď voľačo nie ti je po vôli.

Nesmej sa všetkému a každej novinke, ktorú vidíš alebo počuješ. Je to nemiestne smiať sa nad každou malichernosťou. Smej sa, ak je to na mieste, podľa okolností. Úsmev tvoj nech je vždy jemný a bezzvučný. V pravý čas sa smiať a v pravý čas byť vážnym sluší dobre vychovanému človekovi.

Tvárou svojou prispôsob sa vždy nálade spoločnosti. Pri vážnych, dôležitých rozhovoroch maj vážnu tvár; pri komických, veselých kúskoch mierni svoju veselosť a varuj sa „rehotu." Veselej vôle byť, keď voľakoho stihol smútok a smúti, je veľká neslušnosť a nezdvorilosť. Ľuďom, ktorí zaťažení sú starosťou a zármutkom, prejav úprimnú sústrasť. Ak prosí ťa niekto o odpustenie, ukáž vždy shovievavú, priateľskú a dobrotivú tvár.

Tvár dodáva vlastne ráz celej postave, je zrkadlom, v ktorom verne odrážajú sa všetky vnútorné hnutia: láska i nenávisť, radosť i smútok, trpezlivosť i netrpezlivosť, mrzutosť i spokojnosť. Podľa dôjmu, akým na nás pôsobí tvár niektorého človeka, ho aj ceníme a podľa toho chováme sa k nemu.

Zrak tvoj nech je vždy pokojný, milý a nevinný; ním môžeš urobiť veľký a hlboký dôjem na ľudí. Pozeraj síce do očí tých, s ktorými sa rozprávaš, ale nedívaj sa na nich upreto. Očami príliš rýchlo nemihaj. Škúlenie dodáva človekovi nepríjemného, divokého vzhľadu. Naproti tomu

nesmieš oči dlho nemierne upierať na ten istý predmet, lebo to prezradzuje nedostatok vzdelania; nie je dovolené oči zvedavo upierať na toho, s ktorým sa rozprávaš, akoby si ho chcela ponížiť alebo jeho smýšľanie vyskúmať. Temer vôbec nevhodné, áno, i hriešne je so zaľúbením lipieť pohľadom na osobe, najmä iného pohlavia, a pozerať zvedavo necudné predmety, ako obrazy a sochy v izbách alebo vo výkladných skryniach. Keď voľakto s tebou sa zhovára, nesluší sa inde pozerať. Bol by to okatý znak toho, že ťa nezaujíma jeho rozhovor. Keď zhováraš sa v širšom kruhu, zrakom svojím každého zamieňavo pocti. Dívaj sa veselo. Veselý pohľad je znakom dobrej povahy a príjemne naladí okolie. Pohľad tvoj nech je vždy veselý, ale nikdy nie mrzutý a nahnevaný. Sú v ľudskom živote chvíle, kedy je srdce svierané starosťami a zármutkom, a ťažko je to skryť v očiach; ak si takej nálady, zostaň radšej doma a nechoď do spoločnosti.

Nebuď zvedavá, neobracaj sa na ulici bokom alebo za sebou, nečítaj v prítomnosti návštevy z rozložených kníh, časopisov, a nepozeraj bližnému cez plece, keď píše alebo počíta peniaze. Pohľad tvoj nech je vždy skromný; neobracaj očami sem-tam vo spoločnosti, ani v kostole, ale ani na spôsob svätuškársky nie. Ak hovoríš s Bohom, maj oči sklopené; vyhneš tak roztržitosti, pokušeniam a zachováš duši potrebnú sústredenosť.

Ústa maj vždy zavreté a pri rozhovore mierne ich otváraj. Dýchaj vždy len nosom. Křčovite zatínajú perny a ich zahryzujú len ľudia povahy uzavretej a mlčanlivej, ktorí namýšľajú si, že všade a pred každým musia sa brániť. Pernami

neustále pohybujú ľudia nepokojní a vzrušení. Jazyk ukazovať je, pravda, veľmi neslušné.

Zívanie je výrazom nudy. Nemožno síce nikomu zakázať, aby sa nenudil, ale je to proti slušnosti dávať iným svoju nudu najavo. Zívanie je najmä vtedy veľmi protivné, ak je sprevádzané hlasitými zvukmi a preťahovaním pliec. Keď musíš zívať, zakry si ústa rukou alebo vreckovkou. Taktiež musíš sa varovať vo spoločnosti každého prespevovania, kriku a smiechu z plného hrdla. Nie je síce zakázané radovať sa s inými a srdečne sa smiať, ale srdečný smiech je niečím celkom iným, ako hlučný. Neviazaný smiech ukazuje na malosť ducha. „Bláznivý človek zosilňuje svoj hlas vo smiechu, múdry sotva sa zasmeje."

Kýchajúc, daj si k nosu a ústam vreckovku alebo aspoň ruku, ak ťa kýchnutie prekvapilo; nikdy nekýchaj s hrmotom. Pre kýchnutie netreba odprosovať a vyhovárať sa. Kýchnutie nechá va sa vo spoločnosti nepovšimnuté; nepovieme pritom nijaké pozdravy, ako to kedysi bývalo.

Kašľanie vždy treba utlmiť vreckovkou, najmä pri koncerte, prednáške, v divadle a vôbec, keď niekto vo spoločnosti rozpráva.

Nos máme si utierať len vreckovkou, holou rukou vôbec sa ho nedotýkajúc; nos utri si vždy predtým, než vstúpiš do spoločnosti, aby neskoršie (najmä pri jedle) nemusela si iných rušiť, upútajúc na seba pozornosť. Keď vieš vopred, že pre chorľavosť (nádchu, kašeľ) azda rušila by si spoločnosť, vôbec do nej nechoď. Keď chceš si nos utrieť, nemusíš sa preto vzdialiť. Smrkať nosom je veľký poklesok. Vreckovku nesmieš roz-

kladať, stískať a s ňou sa pohrávať. Keď si nútená použiť vreckovku častejšie, vezmi so sebou dve. Radšej si všetko odriekni, vo všetkom šetri, ale maj vždy čistú vreckovku, ak chceš náležať medzi slušných ľudí. Vo verejnosti nesmieš robiť manikúru. Všetko, čo patrí k toalete, konaj súkromne. Dlhé a čierne nechty netrp; je to veľmi ošklivé.

VIII. Pozdrav.

Pozdrav je najjednoduchšou a súčasne najobyčajnejšou známkou lásky k bližnému. Podľa pozdravu poznáme človeka dobre alebo zle vychovaného. Preto dbaj na nasledujúce pravidlá. Pri obyčajnom stretnutí pozdrav úklonom hlavy; ukloníš sa viacej alebo menej podľa toho, akú poprednú osobu stretneš. Pri pozdrave dívaj sa na osobu, ktorú pozdravuješ. Pozdrav pre starších nesprevádzaj úsmevom alebo slovom, najmä nie pri osobách iného pohlavia. Iba vtedy, ak pozdravená osoba dá ti úsmevom najavo svoju sympatiu, smieš odpovedať tiež úsmevom, ale len skromným, úctivým. Pozdrav bez toho, že by si sa zastavila lebo hlasite pozdravila. Hlasite pozdravovať znamená istú dôvernosť, ku ktorej oprávnená si len k príbuzným alebo bližším priateľom a známym. Pozdrav vykrikovať je vždy neslušné. Ženám dostačí hlbší úklon hlavy pre zdvorilý pozdrav, ktorým chcú prejaviť zvláštnu úctu; pre obyčajný pozdrav alebo na poďakovanie ľahký úklon hlavy.

a) *Kde a koho pozdravíš?*

1) *Osoby, ktoré ťa pozdravia.* Neodpovedať na pozdrav je veľkou neslušnosťou.

2) *Neznámych ľudí,* ktorí s tebou idúcu osobu pozdravujú, nemusíš pozdravovať, len keď je zjavné, že pozdrav týka sa i teba. Ak si vo spoločnosti vznesenej osoby, pozdravíš okoloidúcich iba vtedy, ak oni pozdravujú. Výnimkou môžu byť blízki známi, ktorí opomenutím pozdravu by boli urazení.

3) *Mladých pánov* nepozdravíš prvá, ale zaďakuješ sa za ich pozdrav iba zdržanlivo. Svojho učiteľa a predstaveného pozdraviť nie je nečestné, i keď si už odrástla. Nebudeš čakať na pozdrav kňaza, ale sama najprv pozdravíš a to úklonom hlavy a poprsia; to platí i pre rehoľné osoby. „V kňazovi uctievame Boha", milé dievča. Istý svätý hovorieval: „Keby som stretol na ulici anjela a kňaza, najprv by som pozdravil kňaza a potom anjela, lebo on je zástupcom Pána Boha."

4) Ďalej pozdravíš *osoby, ktoré stretneš v dome* na chodbe, v záhrade, na dvore alebo na schodisku, hoci by ti boli aj cudzie.

5) I tie *osoby, ktoré ti preukázaly nejakú ochotu,* napr. ktorí ti niečo podali, alebo na ceste, na úzkych schodoch prednosť dali. Taktiež aj tých, ktorým nejakú malú službu preukazujeme, napr. ukážeme smer hľadanej cesty, zdvihneme padnutý predmet atď., na dedine dospelých, či ich poznáme alebo nie. Opak bol by pokladaný za pýchu.

6) Ak vstúpiš do čakajne u lekára, na nádraží, vždy mlčky sa ukloníš. Pri vstupe *do verejných reštauračných miestností atď. nepozdravujeme,* iba keď prisadneme ku menšiemu stolu, čiastočne už obsadenému; pri väčšom iba najbliž-

ších susedov. Mladé dievčence nesmú ísť do takýchto miestností bez sprievodu rodičov; vtedy pozdravujú len dospelí a mladí len mlčky sa uklonia.

7) Ak pozdraví ťa *neznáma osoba z omylu*, opätuj pozdrav, ale len ľahkým úklonom.

8) Keď si pozdravila, choď ďalej, neobzerajúc sa po osobe, ktorú si stretla; *prstom na nikoho neukazuj.*

9) *Ak stretneš viacráz* po sebe na tej istej promenáde nejakú osobu, ktorú si už raz pri stretnutí pozdravila, už ju nemusíš znova pozdraviť.

10) Pozdravuj nielen vtedy, keď si presvedčená, že ťa vidia, ale i *keď o tom pochybuješ;* nepozastavuj sa nad tým, ak nedostaneš odpoveď. Ak stretneš tú istú osobu znova, pozdrav ju ešte raz; tak zvieš, či bola prvšia nevšímavosť úmyselná, alebo nie. Ak zbadáš, že niekto očami sa ti vyhýba, nepozdravuj; bol by mu pozdrav nemilý.

b) *V noci okoloidúcich nepozdravujeme.* Pri pozdrave si pamätaj: ak sú ľudia, ktorí sa stretnú, tej istej hodnosti a toho istého veku, nezáleží na tom, ktorý prv pozdraví; ak je jedon z nich starší alebo poprednejší, pozdravuje najprv mladší a podriadenejší; ak nás pozdraví niektorá osoba, ktorú bližšie nepoznáme, máme ju pri najbližšom stretnutí pozdraviť napred. Ušľachtilo smýšľajúci človek nepremýšľa dlho, či má najprv pozdraviť. Kto ctí iných, sám býva ctený.

Ak sedíš, pozdrav povstaním a náležitým úklonom; staršia, slobodná dáma pozdravuje podriadených iba úklonom. Pri osobách najmä úctyhodných ostaneš tak dlho stáť, kým neprejdu. K

sebe rovným aspoň napolo sa dvihni z miesta, na ktorom sedíš, lebo pri pozdrave ostať celkom sedieť je veľmi dôverné a dovolené len k osobám podriadným.

Ak hovorí známy s cudzou osobou, pozdrav najprv cudziu osobu a so slovami „ráčte dovoliť" obrátiš sa ku známemu.

Keď sa zmýliš pri pozdrave v osobe, pozdrav dokonč. Platí tu pravidlo: „Viac nikdy neškodí."

V divadle a v miestnostiach tohoto druhu nemusíš vstávať, obrátila by si na seba pozornosť a to ruší; dostačí úklon hlavy s vrchnou časťou tela.

Ak vstúpiš do izby alebo do salónu, ukloň sa, ale nie už vo dverách, až v izbe.

Ak zastihneš osobu, ktorú máš pozdraviť v nejakej situácii pre ňu nepríjemej, napr. v plači, sprav sa radšej tak, ako keby si ju vôbec nevidela a neuvoď ju pozdravom do zmätku.

Okrem obyčajnej je ešte *salonná poklona*. Dievča ukročí pravou nohou dozadu, ako by chcela na túto nohu kľaknúť, prenesie na ňu váhu tela a potom prisunie ľavú nohu k pravej, pričom sa telo v gracióznom oblúku vzpriami. K prvému úkroku a k ohnutiu pravej nohy v kolene pripojí súčasne ľahký úklon hlavy a šije. Týmto spôsobom ukloníš sa pri predstavení sa obecenstvu, a to prv, ako začneš prednášať atď., a po ukončení zas. I za potlesk máš sa vždy poďakovať týmito salónnymi poklonami, napr. na javisku, na koncertnom pódiume, atď. Na ulici nikdy! Staršia slobodná dáma ukloní sa salónnym spôsobom iba vtedy, ak sa predstavuje, a vo spoločnosti pri soznámení sa s vynikajúcou staršou

osobnosťou. Ktorá dáma neovláda vkusne a obratne túto poklonu, radšej nech hlbšie skloní hlavu; môhla by sa zosmiešniť, keby robila salónnu poklonu bez predchodzieho náležitého cviku. V cudzine a vo vybraných spoločnostiach dobre vychovaných ľudí tieto poklony vykonávajú sa hravo, nenútene a prirodzene; je to dôkazom, že spoločenská obratnosť prešla už dávno do krvi s pokolenia na pokolenie.

Ako katolička pamätaj si, že máš pozdraviť Pána Ježiša vo Sviatosti Oltárnej znamením sv. kríža, keď ideš okolo kostola, kaplnky alebo kríža; keď stretneš kňaza, idúceho so Sviatosťou Oltárnou ku chorému, pokľakni a ukloň sa.

Ulica nie je miestom, kde s priateľmi alebo so známymi môhli by sme sa zastaviť a s nimi dlho rozprávať. Musíme si pomyslieť, že ľudia, ktorí idú práve za svojím zamestnaním, nemajú čas sa zdržovať. Prihodí sa, pravda, dosť často, že ľudia na ulici pristavujú iných a s nimi sa rozprávajú; to stane sa vtedy, ak má jedon druhému niečo dôležitého nakrátko povedať. Bolo by neslušné, keby v takomto prípade na niekoho zďaleka si volala, naňho kývala alebo iné znamenia dávala k tomu, že mu chceš niečo povedať.

Nie je to poklesok proti slušnosti, pozrieť sa do okna dobrej priateľky a pozdraviť ju i jej príslušníkov malou poklonou; ale je neslušné osloviť niekoho v okne a dlhšie s ním rozprávať. Taktiež sa nesluší volať na okoloidúcich.

Podriadený neosloví na ulici predstaveného, len z dôležitých príčin. Napríklad, stretneš svoju bývalú učiteľku, ktorú už roky si nevidela. Ni-

kto ti to nebude za zle mať, ak pristúpiš k nej a ju oslovíš. Alebo poslatá si bola do domu svojho predstaveného a nenašla si ho doma; ak ho náhodou stretneš, môžeš ho pristaviť a vec mu oznámiť.

Ak sprevádzaš vynikajúcu osobu a niekto chce s ňou hovoriť, ustúp niekoľko krokov, aby si rozhovor nepočula. Ak si žiadajú, aby si ostala, môžeš sa k nim pridružiť, ale musíš stáť čo možno stranou. Ak chcú ísť ďalej, alebo vstupujú do izby, nechoď s nimi bez ich povolania.

C) *Ak chceš niekoho vonku osloviť, dbaj na toto pravidlo:* Ak príjdeš k osobe, s ktorou chceš sa rozprávať, pozdrav ju zdvorilo ako pri stretnutí ľahkým úklonom hlavy, ak je toho istého postavenia ako ty; ak je poprednejšia, hlbokou poklonou.

Podanie, stisnutie rúk pri pozdravoch je prejavom skôr priateľskej náklonnosti, než vyššieho stupňa zdvorilosti, ktorú môžeme len u priateľov schvaľovať. Je to akýsi úvod k rozhovoru. Ľudia, ktorí málo alebo vôbec sa nepoznajú, to nerobia. Podriadený nesmie stisk ruky opakovať. Dievča podá ruku mladíkovi iba vtedy, keď ho dobre pozná. Keby neslušný mladík sám prv jej ruku podal, príjme tento pozdrav, ale vyhne sa dôvernostiam, a je obozretná pri ďalších stykoch. Zamietnutie podanej ruky bolo by veľkou urážkou. Pravica podáva sa celá, nie azda len dva prsty. Podanú ruku slabo stisneme; dlho ju nepodržíme a nesmie ňou potriasať. Chráň sa príliš veľkej dôvernosti, lebo súvisí s nezdvorilosťou a dáva podnet k rozličným poznámkam i domnienkam.

D) *Pri pozdrave užíva sa rozličných slov.* Katolíci, najmä kňazi a rehoľné osoby, pozdravujú sa zbožným pozdravom: „Pochválen' buď Ježiš Kristus!" Odpoveď znie: „Na veky amen." Kde je tento pozdrav obvyklý, treba ho zachovať. Iné pozdravy sú: Dobrý deň! Dobrý večer! Dobré ráno!, na odobierku: S Bohom! Dobrú noc! Porúčam sa! Šťastlivú cestu! Dovidenia! Nikdy nepozdravuj: Servus, alebo Služobník, dáme to nepatrí. Veľmi pekný je pozdrav: Pekne vítam! Našim ľuďom v mestách zdá sa „Dobrý deň" pre úctivý pozdrav príliš suchý, lebo u nás nie je zvykom pripojiť, ako to Francúzi robia, slová: pani, slečna, pane; preto pozdravujú nevhodne: Ruky bozkávam! Najhlbšia poklona! — Na bežné otázky odpovedz vždy slovom: „Ďakujem."

E) *Zvedavé otázky,* napríklad: „Kam ráčite?" a pod., nedávaj; tie slušia len dôverným známym.

F) *Hovor na ulici má byť krátky.* Povieme si iba súrne veci. Znamenie k rozchodu dáva osoba poprednejšia; keď to nerobí, musíš vyčkať trpezlivo. Ak musíš prv odísť, popros o prepáčenie slovami: „Ráčte prepáčiť!"

G) *Pri ospravodlivení sa použi tieto výrazy:* „Ráčte odpustiť, že... Prepáčte láskavo... Prosím, nič sa nestalo." Keď vyjavuješ sústrasť: „Ráčte prijať úprimnú sústrasť. Buďte uistený, že cítim s Vami..."

Keď blahoželáš: „Srdečne blahoželám. Mám úprimnú radosť z Vášho úspechu."

„Ráčte" alebo „prosím" je u zdvorilých ľudí často používané; zmierňuje sa ním rozkaz: Ráčte mi podať... urobiť... ráčte sa posadiť... ráčte prijať... ráčte si poslúžiť!

H) *Predstavovanie sa* je k nám z Anglicka zavedený spôsob, záležajúci v tom, že pred stykom dvoch ešte nepoznajúcich sa osôb vyslovujeme ich mená, prípadne aj úrad. *Pri predstavení sa* udáš svoje priezvisko a zamestnanie, napr.: N. N., učiteľka. Zamestnanie preto máme udať, aby nám predstavená osoba vedela, ako nás má osloviť. Predstav sa zreteľne a srozumiteľne. Hlavná zásada pri predstavovaní je, aby osoba poprednejšia, staršia, vydatá dáma, *najprv* vedela tvoje meno ako osoby mladšej a nižšej; teda musíš sa najprv ty predstaviť. Ak budeš sama niekoho vyššej osobe predstavovať, ukážeš miernym pohybom ruky na osobu, ktorú chceš predstaviť a povieš: „Ráčte dovoliť, aby som Vám smela predstaviť slečnu X. Y., (napr.) zdravotnú tajomníčku." Odpoveď zneje obyčajne: „Teší ma." Osoba predstavená pritom slušne sa ukloní. V iných prípadoch povieš iba nakrátko: „Slečna X. Y., zdravotná tajomníčka." Ak predstavuješ sa pánovi, musí ti on najprv povedať svoje meno, a ty odpovieš: „Teší ma." Niekedy deje sa predstavovanie návštevenkou, napr. na cestách, alebo keď chceme byť k niekomu pripustení, komu nie sme ešte známi.

IX. Rozhovor s neznámymi.

S cudzími nedávame sa do reči, iba na dlhších cestách, keď rozhovor skytá často osvieženie a skracuje namáhavé túry. Nesluší pritom vypytovať sa na cieľ cesty. V divadle, na koncerte a v iných miestach, kde ľudia navzájom sa nepoznajú, dlhší čas sedia vedľa seba a radi by sa chceli rozprávať, pohovoria si krátko o programe večierka, o umelcoch, o populárnych osobnostiach,

o prítomných na javisku. Ale sú o tom rozličné mienky.

Niekto pevne pridŕža sa zásady nepustiť sa do rozhovoru s neznámymi ľuďmi. Menej prísni nevyhybujú sa nezáväznému pohovoreniu si so slušnými susedmi v divadle, na koncerte, v kaviarni. Predstaviť sa za týchto rozhovorov nie je povinné. Mladé dámy, dbajúce na dobré mravy, musia byť v týchto prípadoch najzdržanlivejšie, najmä ak nie sú v sprievode skúsenejších ľudí.

X. Rozhovory so známymi.

V uzavretej spoločnosti, kde ľudia osobne sa poznajú, rozvíja sa rozhovor oveľa slobodnejšie a ľahšie. Zapamätaj si, že dobre vychovaní ľudia hovoria správnou rečou, bez gramatických chýb, chrániac sa nedbanlivého a hrubého spôsobu v reči.

Ako máš hovoriť? Prvým pravidlom konverzácie je reč zreteľná a gramaticky správna, aby nikto nemusel sa pýtať: „Čo prosím?" Keď ti príroda nedala tento dar, hľaď si ho nadobudnúť. Hlas spríjemniť možno hlasitým čítaním básne alebo prózy na spôsob umelcov. Je nesprávny predsudok, akoby reč zreteľná a gramaticky správna pôsobila dôjmom strojenosti.

1. *Príliš rýchlo nerozprávaj*, lebo taký rozhovor poslucháča umorí, ukoná; ale práve tak, ba azda namáhavejšie účinkuje na človeka, chytrejšie mysliaceho, reč rozvláčna, najmä ak nemá hlas náležitej modulácie (hlasovej obmeny), čo javí sa v tom, že hovorí na ten spôsob, ako keby niekto na klavíri brnkal jedným prstom na tej istej klávesnici.

2. *Príliš hlasite rozprávať sa nesluší,* ale zreteľne a so zamieňavou rýchlosťou. Hovor pokojne, radšej niečo pomalšie. Rozhovor dvoch osôb začína a končí vždy osoba spoločensky významnejšia.

3. Keď je treba *napraviť mýlku,* urob to *čo najobozretnejšie.* Nikdy nepovedz: „To nie je pravda!" alebo „To je cigánstvo!" Tým dopustila by si sa veľkej urážky. Dosť, keď povieš: „To je asi mýlka!" alebo „Ráčite byť azda zle informovaný", alebo: „Počula som to práve naopak", a pod., a len potom povedz svoju mienku.

4. *Neodpovedaj* iba slovami *áno — nie,* to nie je pružná reč. — „Máte knihu?" — odpoveď má znieť: „Mám", „Nemám", a nie: „Áno", „Nie." — „Pôjdete s nami?" — „Pôjdem", „S radosťou." „Ľutujem, že nemôžem, ale som dnes veľmi zamestnaná." „Bohužiaľ, nemôžem!" Osobe spoločensky poprednejšej (pán dáme, alebo mladšia osoba staršej) namiesto „Áno" povieme „Prosím." — „Spravíte túto vec?" — Nepýtaj sa: „Čo?", ale zdvorilejšie: „Prosím, čo si ráčite žiadať, želať?" atď.

Ako nemáme hovoriť a čo sa nesluší.

1. Nikomu *nehovor* bez vážnych dôvodov *nepríjemné veci,* napr.: „Akýsi ste bledý!" Nie je pravda, že treba, ako niektorí ľudia si myslia, povedať vždy a pri každej príležitosti niečo veľmi príjemného. Podľa týchto zásad vychované dievča povedalo raz starému pánovi, s ktorým prvýraz hovorilo: „Dôstojný pán, obdivujem nádheru vašich vlasov!" Chcela povedať niečo príjemného, ale spoločníci všetci vedeli, že starý pán nosí — parochňu.

Nevynášaj príliš dobré vlastnosti iných. Buď úprimná, ale i obozretná. Slušní ľudia správne hodnotia reči, a hneď zbadajú, ak im príliš lichotíme. Malicherné pozornosti každý rád počuje, napr.: „Vaša dcéruška mala na výstave veľmi pekné veci, veľmi pekne spieva!" atď.

2. *Neprerušuj nikomu reči;* ak stalo sa ti tak náhodou, odpros za to. Rozhovor má sa zamieňať; keď hovorí jedon, ostatní počúvajú. Je neslušné chcieť rozprávať bez prestania. Nezúčastniť sa vôbec na rozhovore je neslušné.

3. *Nepripomínaj* ľuďom *trápne situácie,* nemilé rozpomienky z ich života. „V dome obesenca nehovoríme o povraze" hovorí švédske príslovie.

4. *Nežartuj a neptipkuj* tak, aby tvoj vtip alebo žart niekoho urazil. Žarty smieš si dovoliť iba s osobou sebe rovnou, a ak vieš, že ich porozumie a príjme. Nikdy nesmieš si dovoliť žarty so svojimi predstavenými alebo s osobami vyššie postavenými. Predstavený smie žartovným spôsobom niekedy aj pokarhať.

5. *Zosmiešňovať ľudí,* od prírody menej nadaných, ukazuje na hrubosť a nevychovanosť.

6. *Neodôvodnenú nedôveru* alebo upodozrievanie neslobodno vo spoločnosti nikdy vysloviť. Keď niečo aj vieš, opýtaj sa sama seba: „Prečože to rozprávam?"

7. *Chvastať* sa kúpou drahých vecí, *majetkom,* tým, aké drahocenné šperky máš atď., a neobozretne hovoriť o chudobných ľuďoch, môžu iba nevzdelaní boháči.

8. *Neslušné je šepkať sa s niekym* v prítomnosti iných ľudí, alebo rozprávať sa cudzou rečou so zjavným úmyslom, aby ťa ostatná spoloč-

nosť nerozumela. Neužívaj cudzie slová, ktorým nerozumieš, a tie, ktoré rozumieš i vieš správne vyslovovať, iba vtedy, ak nemožno ich nahradiť slovami materinského jazyka. Ľudia často hanbia sa hovoriť nesprávne cudzou rečou, no nehanbia sa nesprávne hovoriť svojím materinským jazykom!

9. *Nevypytuj sa* zvedavo *na rodinné alebo dôverné pomery* hocikoho. Ak ti niekto sverí tajomstvo, nie je čestné hovoriť o ňom s inými ľuďmi, alebo dávať najavo, že niečo vieš. Zapamätaj si, že pravdovravnosť v reči nevylučuje diskrétnosť, mlčanlivosť. Nepovieme všetko, čo vieme alebo si myslíme.

10. *U nás ľudia príliš veľa ohovárajú a klebetia.* Niekto si klebety vymyslí a iní ich preochotne rozširujú, bez starosti o to, aby najprv zistili, čo je pravda. Vzdelaný a mysliaci človek vie inak sa zabávať, nie na škodu cti iných. Úmyselné zranenie slovom svedčí o škodoradosti. Často nevoľky urazí svojou rečou i ten, kto hovorí prenáhleno, bez rozvahy. Ak urobíš nemiestnu poznámku, ktorú by niekto z prítomných môhol na seba myslieť, zmierni ju dodatkom: „Prítomných sa to netýka."

11. *Neslušné je* vo spoločnosti bez ozajstnej príčiny ustavične sa smiať, stále niečomu sa diviť, tvárif sa naľakano a pritom vyslovovať meno Božie nadarmo (Ježiš, Maria). Nikdy nesmej sa vlastnému vtipu; v dobrej spoločnosti sa nesmejeme, len usmievame sa.

12. *Opičenie sa.* Vždy vyhybuj bezmyšlienkovitým napodobeninám. Znehodnocuje dobrý tón časté opakovanie výrazov, ako sú: báječné, kolo-

sálne, pyramidalné, fenomenálne, nudila som sa strašne, hrozne, úžasne a pod.

13. *Nikdy neodsudzuj nikoho,* kto nemá príležitosti obhájiť sa. O osobách neprítomných hovor iba dobré, inak radšej o nich mlč. Francúzske príslovie: „Porozumieť znamená odpúšťať" toľko chce povedať, že kto o všetkom náležite uvažuje, vie nájsť pravé príčiny a preto vie aj prepáčiť.

14. *Nenuď ľudí rozprávaním bezvýznamných súkromných alebo cudzích záujmov.* Nerozprávaj o veciach, ktoré okrem teba nikoho nezaujímajú. Neopakuj vždy tie isté histórky a anekdoty. Nehovor o jedle, pití a chorobách. Slušný človek o sebe vo spoločnosti nikdy veľa nehovorí. Nechváľ sa, a pochvalu o sebe príjmi zdvorilo, skromne, ale pritom neodmietaj ju urputne. V takýchto prípadoch časť chvály vráť prívetivo tomu, kto o nej hovorí.

15. *Nehádaj sa, vysvetli iba,* objasni a odôvodni svoju mienku. Ak nie je shoda možná, povedz: každý si ponecháme svoje presvedčenie. Nie je vhodným spoločníkom ten, kto neustále vedie slovo a rád počúva iba sám seba. Ak rozprávaš sa s osobou vysoko postavenou, odpovedaj iba na otázky; nikdy nesmieš sa jej niečo opýtať alebo po nej niečo odkazovať.

16. *Dotýkať sa osôb,* s ktorými rozprávame, *je neslušné.* Pri rozhovore nerozkladaj rukami; ak chceme zdôrazniť čo rozprávame, dostačí malý pohyb prstov alebo ruky. Pri rozprávaní vôbec nerob nijaké divadelné, afektované posunky a mimiky.

17. *Zahrávať sa s nejakým predmetom* alebo klopkať ním o stôl, búchať na stôl prstami, alebo

iný hrmot robiť, keď s niekým hovoríme, je tiež veľmi neslušné.

18. Ako slušný boháč necvendží vo vrecku s peniazmi, tak *neukazujeme vo spoločnosti svoju učenosť*. Spoločenská konverzácia dotýka sa všetkého ľahkým, pôvabným spôsobom, nepúšťa sa do príliš odborných rozborov, aby ostala prístupná všetkým účastníkom. Ak je predmet vyčerpaný, ihneď nadviaže sa na iný. Kto konverzáciu vedie, postará sa jemne o to, aby toho, kto prejavil by azda úplnú nevedomosť o hovorenej veci, poučil vecne a pozorne. V domácnosti rozhovor upravuje hostiteľka, ona dáva mu smer, stará sa o jeho súlad, a pečuje o to, aby každý hosť pritom čo najúspešnejšie môhol sa uplatniť. Spytuje sa, nadväzuje reči a robí obraty ako skúsený kormidelník, ktorý vie vyhnúť úskaliu. Zakrýva náhodilé neshody a príkrosti, obracajúc v žart to, čo môhlo by mať nedobrý následok. Hostiteľka je ako záhradník, ktorý zručne odstraňuje ostnaté stopky i tŕnie, a vije vonné, úhľadné kytičky, ktorými potešiť i ozdobiť sa môžu všetci spolubesedujúci. — Dobrý vtip, vhodne a obratne rozprávaná anekdota, príslovie, citát a verš doplňujú konverzáciu ako ohňostroj večerné slávnosti.

19. Vždy je *slušnejšie hovoriť alebo písať „prosím" než „žiadam."* „Žiadam" zneje ako polovičný rozkaz; i keď mám právo žiadať, nechybím, ak poviem alebo napíšem „prosím."

20. Ak hovoríš o niekom v jeho prítomnosti či neprítomnosti, *nehovor „ona povedala" alebo „on povedal"*, lež pomenuj vždy toho, o kom je reč, ak len otázna osoba nebola ešte predtým pomenovaná. Vo spoločnosti povieš napr.: „Pani notá-

rova chce ísť zajtra do divadla"; ak pritom niekto namietne, že lístky sú už vypredané, môžeš povedať: „Ona si už lístok opatrila." — Neslušné je obrátiť sa na sluhov vysoko postavených osôb alebo na poddaných takouto otázkou: „Je riaditeľ doma?" Povedať treba: „Je doma pán riaditeľ?"

21. *Talent konverzácie* záleží v skromnej duchaplnosti, ktorá dáva prednosť duchaplnosti iného. Veľké umenie je aj počúvať. Pravdaže, človek sám radšej hovorí a skôr počúva sám seba, ako iných; ale kto nevie počúvať, stráca často príležitosť zdokonaliť sa. Vedieť počúvať znamená často aj vedieť sa opanovať, počúvať chladnokrvne i nerozumné reči a vyhnúť takto hádkam. Mlčať v pravý čas je znakom dobrej výchovy. Iba nevzdelaní nevedia v pravý čas mlčať a hovoriť. „Mlčať je zlato, hovoriť striebro" učí príslovie. Mlčať máš: a) keď hovoria staršie osoby a predstavený; b) so záujmom sledovať, čo ťa nezaujíma, nie je ľahká vec, ale získavaš tým zpravidla viac sympatie ako vlastnou, hoci skvelou rečou; c) keď si rozhnevaná, alebo keď vidíš, že iní chcú hovoriť.

22. *V ktorých prípadoch nie je mlčanie „zlatom"?* Ak nenájdeš vhodné slovo, ktorým potešila by si zarmúteného alebo chudobného, ktorým upozornila by si svoju priateľku milými slovami na chyby, nebezpečenstvo, atď. Koľko dobrých skutkov môhla by si takýmto spôsobom vykonať!

23. Ak musíš niekomu povedať *nemilú pravdu, zabaľ ju do sladkej pilulky!*

24. *Ako sa treba opytovať?* Predovšetkým usiluj sa dávať pozor, aby nemusela si sa opytovať; ale ak je to nevyhnuteľné, neopýtaj sa jednodu-

chým „Čo"? „Ako"?, lež celou vetou: „Ako to ráčite myslieť?" „Prosím, nerozumela som dobre."

25. Ak rozprávaš o niekoľkých osobách, ku ktorým patríš aj ty, tak *pomenuj najprv iné a na koniec seba;* nehovorí sa: „Ja a moja priateľka", ale „Moja priateľka a ja."

26. Nikdy *neužívaj dvojmyselné, nemravné, hrubé slová a výrazy.* Paholkovi to azda ešte odpustia, ale nežné pohlavie, najmä mladé dievča, to hlboko znižuje a zneucťuje.

Z týchto pravidiel poznáš, koľko sebazaprenia je treba, aby sme zachovali pri reči prívetivosť, láskavosť a zdržanlivosť. Zachovať v rozhovore pravú mieru vyžaduje vnútornú čnosť, ktorá ochráni nás pred nerozvážnymi slovami. Pamätaj na slová Písma: „Zlato, množstvo drahokameňov a drahocenná nádoba sú rozumné ústa."

XI. Dôstojné chovanie sa v kostole.

Milé dievča, viem, že si zbožné, že tvoja dobrá mamička viedla ťa už v útlej mladosti ku zbožnosti, učila ťa modliť sa a do kostola chodiť. Viem, že návšteva kostola ti je nielen svätou povinnosťou, milým zvykom, ale aj hlboko precítenou potrebou a túžbou srdca. *Zbožnosť je perlou* v dievčenskej korunke, a srdce naše zachveje sa blaženou rozkošou pri pohľade na dievča, klačiace v kvete panenstva pri modlitbe v kostole. Modliace sa a láskou k Bohu roznietené dievča povznáša sa nad pozemské márnosti a *premeňuje sa akoby v anjela.* Kostol je príbytkom živého Boha, ktorý vo svätostánku vo dne i v noci s nami prebýva.

Čo robí Kristus Pán vo svätostánku, a prečo tam prebýva? — Vo svojom príbytku prijíma prosebníkov, vypočúva ich prosby, udeľuje im útechu, dáva požehnanie, a štedrou rukou rozdáva im svoje milosti a lásku. Tento láskavý Darca najvznesenejších darov nás volá k sebe: „Poďte ku mne všetci, ktorí pracujete i obťažení ste, a ja vás občerstvím" (Mat. 11, 18). Pravda, dáva iba tomu, kto príjde Ho prosiť.

Čo z toho teda plynie pre teba, milé dievča? — Chodievaj rada do kostola navštíviť sviatostného Spasiteľa a pros Ho o jeho dary. Usiluj sa nevymeškať návštevu ani v robotný deň; ak pre prácu alebo pre povinnosť tvojho stavu nie ti je to možné, chodievaj do kostola aspoň každú nedeľu a sviatok.

Keď popredným osobám tohoto sveta preukazujeme veľkolepé pocty, aké máme preukazovať v dome Toho, pred ktorým anjeli sa chvejú a svoju tvár zahaľujú, a pred ktorým mocnári tohoto sveta sú len červíci, v prachu sa plaziaci. Preniknutí velebnosťou večného majestátu, máme sa chovať pokorne, skromne, ušľachtilo a úctivo, vždy vedomí svojej nehodnosti. Áno, nikde nie je zdvorilosť taká potrebná, ako práve v kostole.

Čo si máš vziať do kostola? — Modlitbovú knižku, sv. ruženec a slušné šaty. Do kostola chodíme zpravidla vo sviatočných šatách, nikdy nie v prepychovom alebo v okatom obleku. Ideme sa tam modliť, a nie ukazovať sa. Tvoj odev musí byť slušný, lebo už oblekom prejavujeme hlbokú úctu, ktorá má prechvievať naše vnútro. V kostole nesmieš dávať iným príčinu k výsmechu, k nespokojnosti, k závisti alebo k obdivu. Vo vedomí

nových, drahocenných šiat, ktoré vzbudia obdiv, dievča neraz vzpriami hrdo svoju hlavu a namyslene obzerá sa sem-tam, alebo šuchotom nového obleku ruší nábožných veriacich. Márnivosť a pýcha nepatria do kostola, preto ako Mohamedán topánky, tak nechaj i ty svoju namyslenosť a pýchu pred kostolom! Do kostola oblickaj sa slušne, čisto, vkusne i moderne, ale chráň sa výstredného, okatého obleku. Peknými novými šatami Pána Boha nenahneváš, veď aj On svoje kvietky pestro a utešene šatí ľúbeznými farbami. Ty si tiež nežný ľudský kvet, oblickaj sa len pekne, a uctievaj Boha pri kostolnej návšteve i oblekom, ale nevykračuj v ňom hrdo, aby ľudia obzerali sa na teba, nešuchotaj, aby dvíhali hlavy, keď sa k ním priblížiš. Za modlitby nenaprávaj na sebe ozdoby, nesiahaj po náramku a šperkoch, aby štrngot týchto skvostov nerušil vedľajších.

Čo urobíš, keď vstúpiš do kostola?

1. Pri vstupu do kostola dotkneš sa ukazováčkom i prostredným prstom svätenej vody a prstami čela, pŕs, ľavého i pravého pleca, pritom zbožne sa prežehnáš a povieš: Ó, Bože, ľutujem všetky svoje hriechy, buď mi milostivý! To je prípravná modlitba v kostole.

2. Dvere potichu otvor, a matku, paniu alebo staršiu slečnu pusť najprv, či ti je známa alebo nie. Vzdelané dievča ctí starších, a nepozerá sa, či ide žena z ľudu v jednoduchom obleku, alebo nastrojená dáma z vyšších kruhov.

3. Potom slož si ruky tak, že dáš pravý palec na ľavý krížom, prsty jednej ruky medzi prsty druhej ruky a pevne ich sopneš. To je pravé dr-

žanie rúk človeka, pomoci potrebujúceho, svojou biedou preniknutého, a „v Pánu" spútaného (vinctus in Domino, Eph. 4, 1.), ktorý vzdáva sa všetkej svojej moci a sily, aby spoliehal sa jedine na moc božiu. Potom choď na svoje miesto tichým a voľným krokom. Úcta k Pánu Ježišovi nedovoľuje nám chvatný a ostrý krok. Tí, ktorí sa tu sišli a nábožne sa modlia, majú právo od nás žiadať, aby sme ich nevyrušovali z pobožnosti. Čím je ideálnejšia duša, tým väčšou úctivosťou vstupuje do kostola. Jemnosť, skromnosť a pokora majú byť znakom a sprievodcom dievčat do domu božieho. Ak si už v kostole, bolo by veľmi neslušné, keby si iných strkala, na nohy im stúpala a násilne ich žiadala, aby ti vyhli z cesty.

Kedy máš príjsť do kostola? Vyprav sa z domu radšej skôr, aby si zavčasu prišla; čím prv, tým lepšie. Veľmi neslušné je tisnúť sa medzi veriacimi v čas bohoslužby. Zameškanie bohoslužby je priestupok povinnosti a úcty k Bohu. Ak zameškáš a kňaz je už pri oltári, ostaň úctivo a skromne pri dverách medzi ľuďmi. Je to namyslenosť a nemiestne vypínanie svojej osoby, keď bez potreby rušíme nábožných ľudí vo vykonávaní pobožnosti preto, že ráčili sme zabudnúť príjsť zavčasu. Prečo majú ľudia ustupovať nedbanlivým? Ak je dosť voľno, že by si môhla ísť na svoje miesto pred bohoslužbou, popros potichu tých, ktorí sú ti v ceste, aby ustúpili a miernym úklonom hlavy im za to poďakuj.

Ako sa budeš chovať, keď uvidíš známych v kostole? Pozdravíš ich skromne jemným, miernym úklonom a pôvabným úsmevom, to neznesväcuje miesto; no neslušné by bolo dať sa s nimi do roz-

hovoru alebo hlasno ich pozdraviť. Tiež sa nesluší podávať v kostole známym ruky, potriasať nimi, alebo ich bozkať, na zdravie sa vypytovať, slovom nadpriadať spoločenské hovory. Kostol je dom modlitby a nie zábavná miestnosť.

Čo spravíš, keď príjdeš na svoje miesto? Najprv sa pokloníš Pánu Ježišovi vo Sviatosti Oltárnej, dotkneš sa pravým kolenom dlážky, hlavu trocha skloníš a pritom povieš: „Klaniam sa Ti, tu prítomnému vo Sviatosti Tvojej lásky." Horná časť tela ostane pritom vzpriamená. Keby bola Sviatosť Oltárna vyložená, kľakneš si na obidve kolená a spravíš hlbšiu poklonu. V lavici sa prežehnáš a vykonáš ešte krátku prípravnú modlitbu asi v dĺžke Otčenáša: „Prichádzam k Tebe, ó Pane Ježišu, ako chudobná k bohatému, ako chorá k lekárovi. Požehnaj ma svojím božským požehnaním, aby som Ťa stále poznávala, v milosti Tvojej žila a šla po cestách spásy. Amen." Ak nie si v lavici, vykonaj modlitbu kolenačky na holej zemi. Nezanedbávaj tieto modlitby v dome božom; je prirodzené, že ku Kráľovi kráľov pokorne sa hlásime a srdečne Ho pozdravujeme.

Ako sa chováš v lavici? V lavici nešepkám, neobzerám sa, nezamestnávam sa svojou toaletou. Kostol nie je ani divadlom ani salónom. Ak uvidíš, že pri tvojej lavici stojí staršia žena alebo ctihodný starec, výjdi, a prepusť im miesto. Keď navštívime vynikajúcu osobnosť, venujeme jej celú pozornosť; tak i v kostole máme venovať svoju pozornosť výhradne len Bohu. Ním sa zaoberaj v myšlienkach, modli sa k Nemu z knižky alebo ruženec, spievaj, pozeraj na oltár, sleduj s pozornosťou, so záujmom a pochopením posvätné

obrady a chráň sa všetkého, čo myseľ rozptyľuje alebo iných z pobožnosti vyrušuje, ako: šepkať, obzerať sa, pozerať na múry, na klenbu, pozorovať, aké má kto šaty, kto prichádza a odchádza, hlasito kašľať, usmievať sa na priateľky, kývať i dávať im rozličné znamenia, a pod. Varuj sa ďalej nudy a záhaľky, nehľadaj stále v modlitbovej knižke a neprezeraj obrázky.

Vznesenosť miesta, svätosť úkonov a prítomnosť Boho-človeka žiada, aby chovala si sa čo najslušnejšie. Mojžiš počul v horiacom kríku tajomný hlas, volajúci: „Rozviaž remienky na obuvi svojej, lebo miesto, na ktorom stojíš, je zem svätá" (Ex. 3, 5.), a on tak aj urobil.

Znamenie svätého kríža sprav pri každej príležitosti zbožne a úctivo. Rozoznávame dvojaký kríž: malý a veľký. Malý robíme pri prvom a poslednom evanjeliume tak, že ľavú ruku položíme na prsia a palcom pravej ruky žehnáme sa znakom sv. kríža na čele, ústach i prsiach, a pritom hovoríme: V mene Otca i Syna i Ducha svätého. Amen. Keď robíme veľký kríž, tiež položíme ľavú ruku na prsia a pravou rukou dotkneme sa čela, prs, potom ľavého i pravého pleca so slovami: V mene Otca i Syna i Ducha Svätého. Amen.

Neprežehnávaj sa nedbalo iba ukazováčkom, alebo príliš rýchlo a ľahkomyseľne; poznač sa znakom svätého kríža podľa predpisu vážne a dôstojne, ako patrí sa pre svätý úkon, a ako vyžaduje to riadna modlitba.

Pri modlitbe maj ruky vždy pekne složené; pravý palec preložíš cez ľavý, dlane dáš úzko k sebe, konce prstov šikmo hore. Podľa tohoto

spôsobu ideš so složenými rukami aj ku sv. prímaniu a od svätého prímania. Složené ruky príliš nedvíhaj a dbaj na to, aby ti neklesly poď prsia. Tiež by nebolo pekné, keby si mala konce prstov pri sebe a dlane od seba.

Lakte pri modlitbe maj dolu a nedávaj ich na lavicu. Hlavu alebo bradu rukami nepodopieraj. Takéto poklesky, ktorých dopúšťa sa len povrchný kresťan, na zbožného človeka nepôsobia príjemne. Prsty složených rúk pri modlitbe označujú plameň lásky Božej, ktorý vznášať sa má z nášho srdca hore k nebu, nie ako dym z obety Kainovej, klesať dolu k zemi.

Kedy mám kľačať, sedieť a stáť?

V lavici mala by si ako mladé, zdravé dievča celú svätú omšu kľačať; ale ak si slabá, máš kľačať aspoň od Sanctusu až po zakrytie kalicha. Po pozdvihovaní do prímania nemáš si sadnúť, iba ak si chorá. Pri prvom a poslednom evanjeliume stojíme, pri kázni sedíme.

Pri pozdvihovaní a požehnaní je slávnostné ticho, preto dbaj na to, aby posvätné ticho nerušila si kašľom, šuchotom alebo smrkaním.

Pri pozdvihovaní pozri na svätú hostiu a hovor vo svojom srdci: „Pán môj a Boh môj!", potom skloň hlavu, a bi sa trirazy v prsia so slovami: „Ježišu, Tebe žijem, Tebe umieram. Tvoja som živá i mŕtva. Ó, Pane Ježišu Kriste, ktorý prítomný si pod spôsobom chleba na oltári, klaniam sa Ti, milujem Ťa z celého srdca, nedaj, aby odlúčila som sa od Teba, ale daj, aby som Tebe naveky verná ostala. Amen."

Keď kňaz pozdvihuje kalich, hovor: „Pán

môj a Boh môj!", potom zas skloň hlavu a bi sa trirazy v prsia so slovami: „Ježišu, smiluj sa nado mnou, sľutuj sa nado mnou, odpusť mi moje hriechy! Ó, Pane Ježišu Kriste, ktorý prítomný si pod spôsobom vína na oltári, klaniam sa Ti, milujem Ťa z celého srdca, nedaj, aby odlúčila som sa od Teba, ale daj, aby som Tebe naveky verná ostala. Amen."

Pri kázni pozorne počúvaj, a zdržuj sa všetkého, čo rušilo by kazateľa, ako: hovorenie, obzeranie sa, kývanie na iných, hlasité kašľanie, zívanie, podremovanie atď. Ak stojíš na studenej dlážke v kostole, môžeš stáť až do sv. pozdvihovania, potom si kľakneš, a po sv. pozdvihovaní môžeš zasa stáť až do sv. prímania. Pán Boh to od teba nežiada, aby si sa prechladila.

Keď je Sviatosť Oltárna vyložená, veriace dievča nesedí, ale kľačí alebo stojí, a poklonu robí vždy na obidvoch kolenách; najprv pokľakneme na pravé koleno, potom i na ľavé, pričom skloníme úctivo hlavu. Pri povstaní zdvihneme najprv ľavé, potom pravé koleno. Takto si kľakneš aj pri sv. omši pred pozdvihovaním a pred sv. prímaním. Na jednom kolene kľačať dievčaťu nesluší sa. Pri kľačaní nedávaj si nohy krížom, prsty nôh k sebe a päty od seba, ani nesadaj si na päty.

Keď kňaz na koniec sv. omše zatvorí omšovú knihu a ty stojíš, kľakni si, lebo bude dávať veriacim sv. požehnanie; potom sa prežehnaj a vstaň, keďže nasleduje hneď posledné evanjelium. Stáť hoci aj so skloneňou hlavou pri pozdvihovaní, prímaní a požehnaní, je nedbanlivosť a neúcta.

Kostol je akoby nebeským rebríkom, po ktorom anjeli boží neustále vystupujú, aby modlitby, čnostné cvičenia i dobré skutky pred trón Najvyššieho prednášali, a sostupujú, majúc ruky neustále naplnené požehnaním i milosťami shora, aby ich modliacim sa zbožne rozdávali.

Aby aj Ty obdržala si od Pána Boha žiadané milosti a požehnanie, modli sa v kostole vždy nábožne. Nemodli sa iba preto, aby ťa iní videli, alebo azda len zo zvyku; ale modli sa i vtedy, keď si samotná, z lásky k Bohu, ochotne a rada. Svätá Zita, slúžka, ktorá často i pri práci dušu k Bohu pozdvihovala, hovorievala: „Každý človek musí mať nejakú radosť; ja svoju radosť v modlitbe nachádzam." Modlitba udržuje spravodlivých v stave milosti a robí z hriešnikov spravodlivých, je základom šťastia, a večného života. Sv. Alfonz Lig. hovorí, že „všetci svätí v nebi stali sa svätými modlitbou, a všetci zatratení zahynuli preto, lebo sa nemodlili." Pán Ježiš hovoril: „Proste a bude vám dané, hľadajte a nájdete, klopte a bude vám otvorené, lebo každý, kto prosí, dostane a hľadajúcemu bude otvorené." (Luk. 11, 9—10). Ak dosiahneš cieľ svojich túžob, ďakuj za to Bohu, veď vďaka je u Neho novou prosbou. Modlitbu, konanú len ústami, nemôžeme nazvať modlitbou, a kto tak sa modlí, neliší sa nijako od pohanských „modliacich mlynkov."

V robote mysli častejšie na Boha, a posväť mu svoje práce dobrým úmyslom, aby vymôhla si si hojné zásluhy; dobrý úmysel je ako čarodejná palica, ktorá všetko mení v zlato. Kedykoľvek

ráno vstaneš, vzbuď v sebe dobrý úmysel takto: „Všetko, čokoľvek budem dnes konať, chcem konať k väčšej cti a sláve Božej.“ Ak dáš sa v tomto duchu do práce, bude aj ona modlitbou, a tak vyplníš i príkaz apoštolov, ktorý nás napomína: „Bez prestania sa modlite!“ (I. Thes. 5, 17.)

Spev v kostole je dvojnásobnou modlitbou; kto k nemu prispeje, dvojnásobne velebí Pána Boha a povznáša myseľ svoju k Nemu. Nie je pekné, keď dievčatá, dorastúc v panny, pohŕdajú spevom a v kostole onemejú, nazdávajú sa, že to nie je už pre nich, lebo sú už „veľké.“ Veru nie tak; spev sluší každému dievčaťu!

Kedy odchádzame z kostola?

Neodchádzaj pred ukončením kázne alebo sv. omše; výnimkou môže byť iba súrna domáca povinnosť, ale i vtedy môžeš odísť až po sv. prímaní. Ak odídeš pred sv. prímaním, alebo ak príjdeš po obetovaní, nevykonala si svoju náboženskú povinnosť, a musíš byť prítomná ešte na jednej sv. omši, aby neprestúpila si cirkevné prikázanie a nespáchala ťažký hriech. Keď bohoslužby sú skončené, neponáhľaj sa z kostola domov; taký chvat nie je slušný, ba je do istej miery urážlivým prejavom neúcty. Tým prezradila by si sa, že nebola si celou dušou prítomná na obradoch, ale že vykonala si iba istú povinnosť a teraz sa raduješ, že si sa jej zbavila. Dočkaj teda chvíľku po odchode kňaza od oltára, až potom sprav poklonu na jedno koleno a odíď ticho i slušne, ako si prišla. Medzi sv. omšou odísť nesluší sa, iba ak by si náhlo ochorela, alebo telesná nevoľnosť by ťa prekvapila. Svojim neodô-

vodneným odchodom zbytočne rušila by si iných v pobožnosti, a preukázala by si neúctu aj k obradom. Keď výjdeš z kostola, zachovaj ešte dôstojnú vážnosť aspoň niekoľko krokov od dvier. Nesluší sa, aby hneď pred kostolom si sa smiala, hlasno hovorila, alebo na svoje družky vykrikovala. To by bolo, ako by si chcela vynahradiť chvíle svojho núteného mlčania v kostole.

Čo ešte odbavujeme v kostole?

1. *Svätá spoveď.* Sú dve cesty, ktoré vedú do večnej blaženosti: nevinnosť a kajúcnosť. Úplnou nevinnosťou čiže bezhriešnosťou dôjdu do neba azda len dietky, ktoré umierajú po sv. krste, a vo veku, keď ich rozum ešte nebol dostatočne vyvinutý, aby zlé od dobrého rozoznávať a tak hriechov dopúšťať sa môhly. Keďže vo veku dospelejšom každý človek hreší, a pretože nič nečistého nevojde do kráľovstva nebeského, každý, kto tam chce vojsť, musí od hriechov sa očisťovať. Telo umývame vodou, nečistotu duše svätou spoveďou. Akže telo myjeme každý deň, i dušu máme čím častejšie umývať. Je cirkevné prikázanie, že vyspovedať sa máme aspoň raz do roka, a to v čase veľkonočnom; to je najmenšia miera. Ako netrpíme dlho špinu na tvári, práve tak nemáme dlho nosiť špinu na duši. Nesotrvaj v hriešnom stave! Hrešiť je ľudské, ale v hriechu zatvrdlivo sotrvávať je diabolské. *Neodkladaj!* „Boh sľúbil človekovi odpustenie hriechov, ale nesľúbil mu zajtrajší deň" hovorí sv. Augustín. Spoveď očisťuje od hriechov minulých a chráni od budúcich.

Na svätú spoveď vždy dobre sa priprav. Ak chystáš sa niekde, dívaš sa do zrkadla, aby si vi-

dela chyby na svojom obleku; prv, ako ideš na spoveď, pohliadni do svojho vnútra, a *vyspytuj dokonale svoje svedomie.*

Múdry človek často nazerá do knihy svojho svedomia. Keby sme sa aj nazdávali, že „nie sme zlí", ak dôkladne prezrieme si svoje vnútro, nájdeme tam toľko nedokonalosti a hriechov, že až zdesíme sa. Keby sme z izby, ktorú pokladáme za čistú, odstránili náradie, našli by sme za ním množstvo prachu, pavučín a nečistoty — podobne je i s nami, keď začneme ozajstne a hlbšie spytovať svoje svedomie.

Hriechy svoje oľutuj! Tak ich oľutuj, ako kedysi Maria Magdaléna, ktorá sediac pri nohách Kristových, smáčala ich úprimnými slzami ľútosti. Nad takými slzami jasajú anjeli v nebi.

Spomni si, že hriechom urazila si Boha, ktorého si mala nadovšetko milovať, že si rozhnevala svojho svrchovane spravodlivého Sudcu, že si zarmútila Ježiša Krista, ktorý i pre teba sa obetoval na kríži, že hriechom zatvorila si si cestu k nebu a otvorila cestu k večným mukám.

Svoje hriechy v spovednici takto oľutuj: „Ó, môj Bože, ľutujem z celého srdca všetky svoje vedomé i nevedomé hriechy, lebo nimi urazila som najláskavejšieho Boha. Mocne sľubujem viacej nehrešiť a každej príležitosti ku hriechu sa chrániť. Prosím o spasiteľnú pokutu a kňazské rozhrešenie."

Predsevzatie má byť pevné, opravdivé a trvalé, nie sťa pavučina, ktorá ľahko sa trhá.

Zo všetkých hriechov vyspovedaj sa vždy *úplne a úprimne!* Nech ťa nikdy ani tôňa myšlienky nedotkne nejaký hriech zamlčať. Naj-

častejšie to bývajú hriechy proti počestnosti, ktoré ľuďom svierajú hrdlo, keď majú o nich hovoriť. Vieme, že Kristus neodvrhol od seba ani cudzoložnicu, ale povedal jej: „Choď a viac nehreš!" Hriechy povedz slušne, ale bez vykrúčačiek a tajných obalov. Veď v rukavičkách myť sa len nebudeš?! Spovedníkovi sver sa so všetkým, čo ťa tlačí i blaží, povedz mu, aké sú tvoje vnútorné boje a nástrahy sveta, opýtaj sa ho, poraď sa s ním, lebo kňaz je mlčanlivý a najvernejší priateľ, ktorý rád poradí, úprimne a spravodlivo.

Istá pani, ktorá dopustila sa ťažkých hriechov, povedala raz *sv. Františkovi Saleskému:* „Čo si o mne pomyslíte, ak spovedať sa budem musieť z ťažkých hriechov?" Svätec jej odvetil: „Potom vás budem musieť pokladať za *svätú,* lebo svätí úprimne vyznávali sa i z najťažších hriechov." Povzbudená týmito slovami, odhodlala sa potom k úprimnej spovedi. Milé dievča, nasleduj i ty túto paniu!

Keď ideš do spovednice, kľakni si pred duchovným otcom, prežehnaj sa a hovor: „Ja biedna hriešnica, spovedám sa Pánu Bohu a Vám, otče duchovný, že od svojej poslednej spovedi ... tieto hriechy som spáchala." Tu rozpovieš všetky svoje hriechy, a na koniec dodáš: „Na viac hriechov už sa nepamätám." Pre katolícke dievča bolo by nedôstojné, keby nedbalo sa postavilo ku spovednici, sem-tam sa obzeralo alebo so susedkou žartovalo, smialo sa, posmech robilo, len aby ukrátilo si čas. Po rozhrešení nesmieme kostol hneď opustiť, ale nejaký čas modlime sa uloženú pokutu.

Pravý kajúcnik nehovorí o tom, čo povedal spovedníkovi, a čo spovedník jemu.

Uloženú pokutu vykonaj čím skôr, a tak, ako ti bola uložená.

Keď Kristus Pán pristúpil k mŕtvej dcére Jairusovej a chytil ju za ruku, vstala hneď vzkriesená: takou mŕtvou dcérou je každé dievča, ktoré má na svedomí nejaký ťažký hriech; ale oživne hneď, keď dotkne sa jej Kristus vo sv. spovedi, a spovedníkovými ústami jej povie: „Dievča, tebe vravím, vstaň!"

Modli sa častejšie: „Môj dobrotivý Kriste, lekár mojej duše, dotkni sa svojou milosťou môjho chladného srdca, aby naozaj som ťa milovala, a z lásky k tebe dušu svoju dobrou spoveďou často očisťovala. Príjď, ó Ježišu, pozdvihni ma z bahna hriechu, priveď ma k životu, a veď ma cestou pokánia k večnej blaženosti."
tostne, spojuj ma so Sebou Svojou milosťou!"

2. *Sväté prímanie.*

„Kto jie moje telo a pije moju krv, prebýva vo mne a ja v ňom" (J. 6, 57.). Ako telo potrebuje pokrm, tak ho potrebuje i duša; duša je dýchnutie božie, a preto len Boh ju môže nakŕmiť.

Často ješ pokrm telesný, posilňuj teda často i svoju dušu chlebom anjelským. Telo Pána sme prísne povinní prímať aspoň raz do roka, a to v čase veľkonočnom, i v nebezpečnej chorobe sťa pokrm na cestu do večnosti. Vyplnením tohoto príkazu uspokojí sa iba vlažný kresťan; kto Pána Boha naozaj miluje a o spásu svojej duše sa stará, častejšie pristupuje ku stolu Pána. „Telo kŕmime niekoľkoráz za deň, a dušu by sme mali kŕmiť iba raz do roka?" (Sv. Karol Bor.).

Kedykoľvek chceš prijať Pána do stánku svojho srdca, postaraj sa o to, aby tento príbytok boľ mu dôstojne pripravený a okrášlený. Očisti ho dokonalou ľútosťou, ozdob ho vierou, nádejou a láskou, a s vrúcnou túžbou po Ňom iď mu pokorne v ústrety. Hovor asi to, čo vravela sv. Angela: „Chystám sa, aby som dôstojne šla v ústrety ženíchovi svojej duše." Na pol cesty výjdi sama, a na pol cesty už príjde ti Pán sám naproti. Nestrachuj sa a nebuď úzkostlivá, lebo On sám očisťuje malé škvrny duše, a o výzdobu srdca, do ktorého chce vojsť, dokonale postará sa On sám.

So skrúšeným srdcom, so složenými rukami a sklopenými očami pristúp k oltáru a s povznesenou mysľou príjmi Pána. Aká to veľká chvíľa, v ktorej sám Boh snižuje sa k človekovi, a jeho pokrmom sa stáva! Väčšiu lásku nikdo nikdy nevymyslel a neukázal, ako je tá, ktorou Boh sám podáva sa nám za pokrm.

Od oltára choď pomaly, tichým krokom, so složenými rukami, sklopenými očami a dôstojne. Kto akou zbožnosťou od oltára odchádza, takou aj prímal.

Pokľakni, a majúc vo svojom srdci Boha, nadpriadni s Ním tichý rozhovor. Rozjímaj, klaňaj sa mu, uisťuj Ho svojou láskou a opravdivou príchyľnosťou, pros Ho o všetko dobré pre telo i dušu. Povedz to asi takto: „Buď mi vítaný, najmilší Ježišu, v príbytku mojej duše! Ty si mi prichystal hostinu a ja sa Ti za to celkom odovzdávam. Pane, verím v Teba, dúfam v Teba, milujem Ťa. Ako sladko je s Tebou prebývať! Ostaň so mnou v úzkom spojení, a až prestaneš bývať so mnou sviatostne, spojuj ma so Sebou Svojou milosťou!"

Najmenej za štvrť hodiny po sv. prímaní nesmieme vypľúvať. Využi posvätnú chvíľu po sv. prímaní, v ktorej Kristus, Hosť tvojho príbytku, nemôže nič odoprieť, a pros Ho o veci najvážnejšie; životné rozhliadnutia, a všetko, k čomu treba vyššieho osvietenia rozumu, ponechávaj si pre túto vznesenú chvíľu.

Skutočné sv. prímanie čiastočne môže byť nahradené duchovným sv. prímaním. Keď vzbudzujeme v sebe túžbu po Pánu Ježišovi, prímanie duchovne, veď Pán Ježiš chce byť milovaný, a chce, aby sme po Ňom túžili. Takto prijímať môžeš všade a vždy, ale najmä na sv. omši pri kňazskom prímaní. Stále spojenie s Ježišom je najlepšou ochranou pred hriechom, a bezpečnou cestou k večnému šťastiu.

3. *Birmovka.*

Často sa stáva, že niektoré dievča opustí školu, a nie je ešte birmované. Sv. birmovanie môžu síce prijať i deti, ale keďže deti milosť birmovania ešte nepotrebujú, a človek, keď už vie svoj rozum náležite užívať, lepšie môže si vážiť túto sviatosť, k nej náležite sa pripravovať a tak aj viac milosti obsiahnuť, preto cirkev svätá naložila udeľovať túto sviatosť birmovania len dospelejším.

Birmovanie znamená posilnenie. V birmovaní Duch Svätý *posilňuje človeka,* dáva mu silu proti všelijakým pokušeniam. Pokušenie je ako víchor: keď je strom slabý, nie pevne zakorenený, víchor ho ľahko zlomí alebo vyvalí; ale keď je silný a pevný v koreňoch, ani najprudkejší víchor mu nepoškodí.

Sviatosť birmovania posilňuje pokrsteného človeka Duchom Svätým, aby pevne stál proti

pokušeniam, ktoré jeho vieru chcú soslabiť, zlomiť a vyvrátiť. Kresťan musí byť silný vo viere, lebo ona je pre dušu tým, čím je pre strom koreň.

Milé dievča, vo svete poznáš, akú silu musí mať kresťan, aby svoju vieru zastal, keď zlomyseľní ľudia o nej ľahostajne, posmešne a opovržlivo hovoria. Aby teda nepodľahol pokušeniu, ustanovil P. Ježiš sviatosť birmovania. Katechizmus hovorí o tom: Duch Svätý posilňuje pokrsteného človeka, aby vieru svoju stále vyznávať a podľa nej žil.

Svoju katolícku vieru musíme vyznávať *stále, vždy a všade,* v akýchkoľvek okolnostiach, takže ani prosbami, ani hrozbami, ani časnými škodami, ani najhroznejšou smrťou nesmieme sa dať odviesť od nej. A tu birmovanie posilňuje každého kresťana, aby stal sa z neho smelý vyznávač Krista.

Sv. Felicitas, ktorá umrela mučeníckou smrťou pre vieru, svoju silu privlastňovala sviatosti birmovania: „Mám Ducha Svätého, ktorý nedopustí, aby ma diabol premôhol" — vravela. Birmovaný človek tak ľahko neodpadne od viery ako nebirmovaný.

Preto, milé dievča, keby azda nebolo si ešte birmované, priprav sa dobre na túto sviatosť, lebo čím lepšia príprava, tým väčšie účinky bude mať v tebe milosť božia. Zopakuj si všetko o tejto sviatosti z katechizmusu.

Ako sa máš chystať na birmovanie?

Na birmovanie chystaj sa tak, že pred birmovkou pristúpiš ku sv. spovedi, ku sv. prímaniu, a sľúbiš Bohu, že chceš ako opravdivá katolíčka žiť a umrieť.

1. Kto ide k birmovke, nesmie mať ťažký hriech na duši. Keby dal sa kto birmovať v ťažkom hriechu, prijal by tú sviatosť nehodne, a spáchal by hrozný hriech — svätokrádež.

2. Musíš Bohu sľúbiť, že chceš ako opravdivá katolíčka umrieť, a podľa viery, tojest tak žiť, ako sv. viera učí a prikazuje.

Azda namietneš, že veď birmovanie nie je tak nevyhnuteľne ku spaseniu potrebné ako krst, a je veľa svätých v nebi aj bez birmovky. Ale uváž, že keby ti kráľ ponúkal nejakú milosť, bola by opovážlivosť neprijať ju; a keď kresťanovi ponúka sa sám Duch Svätý, ktože by môhol povedať: „Nechcem ťa?" Dievča, ktoré je prinedbanlivé chodiť na učenie, birmovnú matku si hľadať, alebo ktorému nezáleží na tom, či príjme Ducha Svätého alebo nie, a preto by neprijalo sviatosť birmovania, spáchalo by ťažký hriech. Preto hovorí i katechizmus, že keď kresťan má príležitosť k tomu, a predsa nedal by sa birmovať, spáchal by veľký hriech z nedbanlivosti, veď takým činom dal by najavo nevšímavosť a neúctu ku sviatosti, k vôli Ježiša Krista a k Jeho sv. cirkvi. Keď si už birmovaná, môže sa stať, že ťa niekto požiada, aby si bola birmovnou matkou. Aké povinnosti máš vtedy? Zavedieš dievča k birmovke, pri birmovaní *položíš svoju pravú ruku* na plece birmovného dieťaťa na znamenie, že sväté povinnosti birmovných kmotrov *uznávaš a chceš ich plniť*. Sverenému ti dievčaťu musíš byť potom v živote na pomoci slovom, radou, poučením, karhaním i príkladom, skutkom.

Je zvykom, že birmovná matka dáva birmovnému dieťaťu dar. Pozri, či tvoja sverenka má

modlitbovú knižku; ak má, kúp jej zlatú či striebornú retiazku na hrdlo s krížikom, s agnušťokom Panny Marie alebo patrónky. Chudobnému dievčaťu namiesto šperkov kúp šaty.

XII. Nedeľa.

Nedeľa má v živote človeka veľký význam, lebo je:

1. dňom odpočinku,
2. dňom radosti,
3. dňom milosti.

1. *Nedeľa dňom odpočinku.*

„Šesť dní budeš pracovať a vykonávať všetky svoje povinnosti. Siedmy deň je dňom Pána, odpočinku. Nebudeš v ňom robiť nijakú robotu ani ty, ani syn tvoj, ani dcéra tvoja, ani sluha tvoj, ani slúžka tvoja, ani hovädá tvoje." (5 Mojž. 5, 13.) Nikto nepozná prirodzenosť a potrebu človeka lepšie ako Boh, ktorý ho stvoril, a on Mojžišom mu rozkázal: Budeš zachovávať v týždni jedon deň odpočinku.

1. *Pracujúci človek potrebuje v týždni deň odpočinku.* Slávny anglický štátnik Gladstone hovoril, že za svojho pracovitého života dobre poznal veľkosť telesných a duševných výhod v zasvätení nedele. Istý americký lekár tvrdí, že kto svedomite zachováva nedeľný odpočinok, predíži si život o jednu sedminu. Luk, príliš napnutý, praskne; stroj, ktorý neustále beží, pokazí sa. Tak je to i s človekom; keď rok čo rok pracuje a nedožičí si odpočinku, vyčerpá svoje sily. Preto Pán Boh nariadil vo svojej večnej múdrosti a dobrote deň odpočinku. Akí osvieženi ideme v pondelok do práce, keď sme si v nedeľu odpočinuli! Vo

francúzskej revolúcii chceli byť niektorí múdrejší ako Stvoriteľ: nielen že Boha „odstránili", ale zaviedli aj týždeň s desiatimi dňami, iba každý desiaty deň bol deň odpočinku; ale ľudia to dlho nezniesli, a čoskoro zaviedli znova siedmy deň za deň odpočinku, uznajúc, že staré zákony ľudskej prirodzenosti sú lepšie, ako vychválené novoty.

2. *I rodina potrebuje v týždni jedon deň odpočinku.* Práca v týždni roztrháva rodinu. Celý týždeň sa nevidia, iba pri jedle a večer, ba niekedy ani pri jedle. V nedeľu je celá rodina spolu a má byť preto pri spoločnom stole. I keď je to, čo príjde na stôl, skromné, má byť stôl čistý, jedlá chutne donášané a posvätené modlitbou pred jedením i po ňom, aby každý z nich si uvedomil, že je deň Pána. Ako by bolo dobre, keby si vedelo, milé dievča, hrať na nejaký hudobný nástroj! Hudbou a spevom nemálo by si prispela k spoločnej radosti v rodine, najmä večer, ak sídu sa priateľky zo susedstva.

II. *Nedeľa dňom radosti.*

Každý človek potrebuje radosť, aby bol šťastný; najmä mládež ju potrebuje, lebo bez radosti bola by ako kvetina, na ktorú nikdy nepadne lúč slnka. Lenže radosti musia byť zaslúžené. Radosť nikdy tak nechutí, ako po práci. Nedbalé vykonávanie povinností vrhá tôňu i na radosť. Nie nadarmo nám dal Boh 6 robotných dní a len 1 nedeľu. Radosť musí byť ako cukrovinky, ktoré zriedkavejšie jeme, a nie ako domáci chlieb.

Nedeľa je deň radosti; to je vôľa Božia. Apoštol nás napomína: „Radujte sa! Ešte raz hovorím: Raduje sa v Pánu!" — Mnohí ľudia hľadajú v nedeľu svoje radosti v hriechu, ale v hriechu nie

je pravá radosť, je rušiteľom pravej nedeľnej radosti, prináša do duše a do rodiny nespokojnosť. — Pramene nedelnej radosti sú viaceré.

1. Prvý prameň pravej radosti je, keď je *nedeľa rodinným dňom.* Málo je tých hodín, kde sú v týždni všetci členovia a domáci pospolu; k tomu pristupujú ešte starosti robotného dňa a vyčerpanie. V nedeľu, v deň odpočinku a pokoja, sblížia sa duševne všetci členovia rodiny. Nedeľa má byť preto posvätným a slávnostným dňom rodinným. Otec a matka majú jedon druhému žiť, a svoje deti užšie privinúť k srdcu. Sväzky lásky a porozumenia majú sa utužiť v tento deň pevnejšie, vrúcnejšie.

2. *Iný prameň radosti je príroda.* Aká je veľkolepá božia príroda! Tu pozdravujú nás tmavé hory, tam šumia rieky a potôčky, tu vlnia sa zlaté polia s obilím, tam zelenajú sa nivy a lúky. Ako žiari oko, ktoré toto všetko vidí! Nedeľa dáva ti, milé dievča, čas a príležitosť čítať v tejto bohato vyzdobenej knihe božej prírody; nájdeš v nej dobrý vzduch, jasné svetlo, a občerstvíš si nervy.

3. *Radosťou ti má byť tiež, keď môžeš sa začítať do dobrého časopisu alebo dobrej knihy.* Dobré knihy sú ako dobrí ľudia, hej, ako priatelia, lebo nás tešia, oduševňujú a posilňujú. Ale nehltaj iba samé romány! Núť sa čítať i veci poučné, napr. knihy zemopisného a dejopisného obsahu. Čítaj i knihu kníh, Sv. Písmo. — Keď raz spýtali sa kráľa Alfonza z Aragónie, ktorí radcovia najviac sa mu páčia, odpovedal: „Knihy, lebo od nich som počul bez lichotenia to, čo som potreboval." — „Knihy majú často väčšie účinky ako vojny" povedal spisovateľ Smiles.

III. *Nedeľa dňom milosti.*

V nedeľu *„nepracovať"* neznamená ešte *„nedeľu zasvätiť."* Musíme ísť do kostola, ďakovať Bohu za dobrodenia, minulý týždeň dosiahnuté, a prosiť Ho o pomoc i požehnanie, aby sme boli v nasledujúci týždeň zdraví, práce schopní, trpezliví v trápeniach, a usilovní, svedomití v plnení povinností svojho povolania.

1. Prvou našou povinnosťou je: *na svätej omši nábožne sa zúčastniť,* ako to žiada 2. cirkevné prikázanie. Svätá omša je stredom katolíckej bohoslužby, preto v nedeľu slúžená je vždy slávnostne. Ona je najdokonalejším uctením Boha, a bohatým prameňom požehnania i milosti. Prví kresťania zúčastňovali sa na sv. omši aj v nebezpečenstvách života v katakombách, horliví katolíci v misijných krajoch idú často i niekoľko hodín, ba cestujú niekoľko dní, len aby môhli vyplniť svoju nedeľnú povinnosť.

Áno, bez sv. omše nedeľa stratila by veľa zo svojej utešiteľnej moci. Sv. pozdvihovanie pri sv. omši je akoby lúčom slnka vo tme nášho pozemského putovania.

2. Okrem sv. omše, na ktorej musíme byť v nedeľu i vo sviatok prítomní, máme vykonávať aj *bohumilé skutky* čiže skutky milosrdenstva. K niektorým telesným alebo duševným skutkom milosrdenstva budeš mať, milé dievča, každú nedeľu dosť príležitosti: napr.: lačných kŕmiť, smädných napájať, nahých odievať, chorých navštevovať, nevedomých vyučovať, pochybujúcim dobre radiť, smutných tešiť, na cintorín ísť a tam za mŕtvych sa modliť, atď. K bohumilým skutkom patrí aj počúvanie slova božieho čiže

kázne. Je verejným vyznaním lásky k Bohu, keď chodíš na kázne: „Kto z Boha je, rád počúva slovo božie." Je to veľmi potrebné, aby sme vždy boli k dobrému napomínaní, povzbudzovaní, a pred zlým varovaní. „Blahoslavení, ktorí slovo božie počúvajú a ho zachovávajú." (Luk. 11, 28).

Pravdaže, kým sa cítiš iba prísnym sudcom, kým nepríjdeš ako statočná a pokorná hľadateľka Boha i pravdy, dotiaľ nič ti neosoží ani najlepšia a najkrajšia kázeň. Ktože lepšie kázal ako božský Spasiteľ? A predsa šli farizeji a zákoníci neučení a neobrátení od Neho, lebo nepočúvali Ho s pravým úmyslom. Sv. Pavol obrátil mnoho tisíc pohanov, ale pyšní athénski učenci hovorili: „Čo chce tento jazyčník?" (Apg. 17, 18). U koho bola chyba? U Ježiša a Pavla? Na slove božom? Nie na božom semene, ale na kamenistej, neplodnej zemi, ktorá nechcela priniesť úrodu!

Kto príjde s dobrým úmyslom do kostola, kto je hotový prijať tam slovo božie do srdca, aby lepšie poznal svoje povinnosti, nájde v každej kázni niečo pre svoju dušu, a dá aj iným dobrý príklad.

Istý jednoduchý, ale pritom statočný človek žaloval sa pobožnému učencovi, že nič nemôže si zapamätať z toho, čo v kostole na kázni počuje. Učenec chcel ho názorne presvedčiť o tom, že predsa len má osoh zo slova božieho, preto povedal: „Vezmi špinavý koš, a dones mi v ňom vody z potoka." Jednoduchý človiečik sa zasmial, ale šiel vyplniť žiadosť. O chvíľu vrátil sa aj s košom, ktorý bol pravdaže prázdny. Tu opýtal sa ho učenec: „Či je ten koš taký špinavý ako predtým?" Človek odpovedal: „Predtým bol špi-

navý, a teraz je už čistý, hoci prázdny." Učenec na to: „Tak je to aj s našim srdcom; keď naplní sa slovom božím, vždy sa stáva čistejším, hoci aj zdá sa, že v ňom nič neostalo zo slova božieho." — V nedeľu a vo sviatok bez vážnej príčiny nikdy nezanedbajme teda nielen omšu, ale ani kázeň.

3. Nedeľu zasvätíme, keď *pobožne prímame svaté sviatosti.* Prímaním sv. sviatostí rozloží sa v duši svätý pokoj, preto je nedeľa pre dušu v pravom smysle slova dňom pokoja, dňom božím. Sv. Chryzostóm povedal: „Najkrajší sviatok je čisté svedomie; kto nemá čisté svedomie, ostáva aj pri najslávnejšom sviatku bez sviatku."

Nedeľné požehnanie a nedeľná kliatba.

Kto v nedeľu služby božie zanedbáva, bez súrnej potreby služobné práce koná, hreší zneuctením Pánovho dňa, a svoláva na seba kliatbu božiu. Mnohí sa nazdávajú, že nedele a sviatky sú iba preto ustanovené, aby ľudia sa veselili a rozličnými roztopašnosťami mali náhradu za týždennú prácu. Nevinné veselenie sa, poctivá zábava, je v nedeľu dovolená, iba hučné, krikľavé veselosti sú zakázané. Sú ľudia, ktorí nedeľu znesvácujú nemiernym jedením a pitím, výstupkami, rozpustilými hrami a zábavami. Ale beda tomu, kto zneuctieva nedeľný deň!

Hanobenie nedele je často príčinou toho, že ľudia majú malé požehnanie na svete. Veď sám Boh hovoril v Starom Zákone ku svojmu vyvolenému ľudu: „Ak nebudete svätiť soboty moje, navštívim vás čoskoro chudobou. Zem nevydá úrodu, ani stromy nevydajú ovocia. Horúčosť spáli vaše polia, a krupobitie zničí vaše úrody. Mor,

hlad a choroby budú vás sužovať. Oheň a vodu dám do vašich rúk, požehnanie i kliatbu, voľte si." Podľa týchto slov každú nedeľu stojíme pred rozhodnutím voliť si požehnanie, alebo kliatbu, tojest zasvätiť nedeľu, alebo ju znesvätiť.

XIII. *Na ulici a na vychádzke.*

Vzdelaného, dobre vychovaného človeka ľahko poznáme podľa spôsobu, ako sa pohybuje na ulici a na vychádzke. Hlavnou zásadou nášho chovania sa na ulici je, 1. *aby neobracali sme na seba pozornosť iných*, a 2. *aby neobmedzovali sme ich slobodu.* Prv, ako výjdeš na ulicu, prehliadni si alebo daj si prehliadnuť svoj zovňajšok, či je čistý a vo všetkom riadny. Nesvedčí sa vonku na ulici sa dostrojovať, rukavičky si naťahovať. Netreba sa parádiť, ale treba mať zovňajšok v čistote a v poriadku, preto nevychádzaj na ulicu nedbalo ustrojená, v zástere, a pod.

Ako chodiť? S priamym držaním tela, nie príliš rýchlo, ani príliš pomaly, neobzerať sa často a bez príčiny, neukazovať prstom na nikoho, nedívať sa vše na nebo, vše na zem, tým menej pozerať sa okoloidúcim do tvári, alebo do oblokov.

Ako hovoriť? Na verejnej vychádzke máme byť v reči obozretné, lebo slovo letmo zachytené môhlo by byť mýlne chápané a vysvetľované. V rozhovore nesmieme sa dať strhnúť k príliš živej veselosti, ktorou obracala by si na seba zraky ľudí, a spôsobila by si nepríjemnosť tým, ktorí sú v tvojej spoločnosti.

Vyhýbanie. Peší chodia po ľavej strane cesty; keď idú oproti, majú tiež naľavo vystúpiť. Predbehávať slobodno len po pravej strane.

Pri chôdzi je u nás zvykom, že po pravom boku ide žena, po ľavom muž, alebo po pravom boku staršia osoba toho istého pohlavia, alebo spoločensky vyššie postavená, po ľavom mladšia, podriadenejšia. Tam, kde by pravá strana bola nepohodlná alebo nebezpečná (napr. na úzkych chodníkoch, kde treba vyhnúť sa do cesty), postúpi pán dáme, mladšia osoba staršej alebo vážnejšej pohodlnejšie, bezpečnejšie miesto.

Starším osobám ponechávame teda lepšiu stranu, ak sú obidve strany rovnaké, zásadne pravú. Pri obracaní prejde mladšia osoba alebo pán tak, aby bola stále na ľavej strane. Tam, kde nemožno ísť vedľa seba, ide staršia osoba pred mladšou, dáma pred pánom.

Ak idú tri osoby vedľa seba širokou cestou, kde netreba sa vyhnúť, najvážnejšia alebo najstaršia osoba ide v prostriedku. Ak ide pán s dvomi dámami, ide vždy vľavo, a staršia alebo vážnejšia dáma v prostriedku. Je veľmi neslušné chodiť po chodníkoch vo štvorstupe a žiadať, aby mimoidúci sa nám vyhli. Surovým ľuďom a opilcom zásadne zďaleka vyhýbajme.

Obleky pre ulicu. Na ulicu obliekame si úpravnejší vychádzkový oblek a lepší klobúk.

Ako sa chovať na ulici? Ak zastavíš cudzieho človeka pre informáciu, musíš zdvorilo začať reč slovami: „Prepáčte, dovoľte prosím", a pod. Ak opýta sa ťa niekto na niečo, dáš mu ochotne žiadané vysvetlenie, alebo mu poradíš, na koho by sa mal v tej veci obrátiť.

Je *občianskou povinnosťou* výjsť všetkým vľúdne v ústrety. Keď oslovíš známu osobu pri náhodilom stretnutí, treba tiež požiadať vždy o

prepáčenie, že si ju dovoľujeme zdržovať alebo obťažovať. Pri rozhovore pritom nezastav sa, ale požiadaj o dovolenie, aby smela si na niekoľko krokov odprevadiť, potom krátko vybavíš si svoje, a slušne sa odporúčaš. Známy zastaví dámu na ulici iba v nevyhnutných veciach, a rozpráva sa s ňou vždy s klobúkom v ruke; dáma je pravda povinná povedať pánovi: „Ráčte si dať klobúk na hlavu." Nesluší sa pristaviť niekoho, ak ide vo spoločnosti jednej alebo viacerých osôb. Ak je vec súrna, neodkladná, treba i spoločnosť odprosiť, potom poodstupia obidvaja stranou, a vybavia si, čo treba stručne a chytro, aby ostatných nezdržovali. Ak zastaví ťa na ulici staršia osoba, nemáš sama rozhovor s ňou zakončiť; ak musela by si súrne odísť, ospravodliv sa zdvorilo a požiadaj o prepáčenie.

Na ulici nejedz, nič neodhadzuj, ani papiere, ani odpadky.

Večer, ak nemusíš, nevychádzaj sama na ulicu.

Ako nosiť dáždnik? Dáždnik maj zvinutý, nenos ho pod pazuchou, s roztiahnutým vyhýbaj náležite. Ak príjmeš niekoho pod dáždnik, nenechaj mu vodu tiecť za krk. Ak ideš v daždi na návštevu, nechaj mokrý dáždnik v predsieni. Ak narazíš svojím dáždnikom do dáždnika iného, alebo do nejakej osoby, odpros slovami: Prosím, ráčte prepáčiť!

Soznamovanie sa na ulici. Dobre vychovaná slečna neprijme oslovenie cudzieho pána, že ju odprevadí, ani vtedy nie, ak jej povie svoje meno. Nie je to slušné predstaviť sa takýmto spôsobom. Takému dotieravcovi nedaj odpoveď; ak ide za tebou, vstúp do akéhokoľvek domu, a tam

chvíľku dočkaj, aby myslel, že si už doma.

Pouličná senzácia. Ak poláme sa koleso na voze alebo upadne kôň, sbehnú sa vždy zvedavci, no málo je medzi nimi tých, čo by pomôhli. Takéto „udalosti" na ulici si nevšímaj, ale hľaď stratiť sa čím skôr; pomôžu iní, od teba nik to nežiada. O informácie vo všetkých mestách obracať sa treba na strážnikov.

Sprievody. Keď ide po ulici sprievod, je veľmi neslušné lakťami vymáhať si výhodnejšie miesto; v takomto prípade má každý právo dotieravca slušne napomnúť. Účastníci sprievodov, najmä dievčatá, chovať sa majú vždy dôstojne a ticho. Ak vidíš na ulici starých ľudí, slepcov, žobrákov, maj s nimi súcit a daj im almužnu; veď sú i tak dosť nešťastliví, načo ešte zväčšovať ich útrapy nevšímavosťou, alebo azda úsmeškom? Ujmi sa ich a nedaj im ublížiť od nerozumných detí!

Cyklistky. Keď ideš na bicykli, necengaj nikomu za chrbtom vo chvíli, keď už na neho temer narazíš. Peší, ak idú proti cyklistovi, musia mu sami vyhnúť. V živých uliciach treba ísť pravdaže voľnejšie pomalšie. Nebezpečenstvu, že ho môžu prejsť, vystavený je každý, kto zamyslene kráča ulicou. Najmä vo veľkých mestách potrebné je pozerať sa na všetky strany a nezdržiavať sa na ceste.

Električka. Slušné dievča vždy dočká, kým ľudia na električnej zastávke zostúpia, a len potom vystupuje. Ak vidíš, že starí ľudia alebo matky s dieťaťom v náručí nemajú miesta, prepusť im svoje. Malým deťom, ak idú s tebou, nedovoľ, aby si kľakly na sedadlo, lebo ich obuv

môhla by znečistiť šaty iných ľudí. Pri vstupe do vozňa a pri odchode neznámych ľudí nepozdravujeme. Do vozňa sa netlač, ani nevrážaj lakťami do ľudí. Keď ti stojí niekto v ceste, povedz: „Dovoľte, prosím." Keby ti pri nedostatku miesta nejaký pán prepustil svoje sedadlo, táto ochota zaväzuje ku slušnému poďakovaniu. Pôsobí veľmi nevychovane, keď dáma prijíma túto láskavosť ako povinnosť, za ktorú netreba poďakovať, iba ak nedbanlivým kývnutím hlavy. Veď ten mladý človek, ktorý ti prepustil miesto, možno stál azda celý deň v obchode alebo behal po uliciach, a nohy ho viac bolia, ako teba. Ak máš mokrý dáždnik, premoknuté šaty, alebo ak nesieš balík, ktorého obsah či tvar môhol by byť dakomu nepríjemný, dbaj na to, aby nepribližovala si sa k nikomu zbytočne.

Psy. Psy musia mať v mestách sietku, keď ich nikto nevedie. Ak dáma vedie psa priviazaného, musí dávať pozor, aby mimoidúcim neplietol sa pod nohy, aj aby šnúra nikomu neprekážala. Pohrávať sa s cudzími psami môže byť niekedy nebezpečné, dráždiť ich je neslušné.

Balkóny a obloky do ulice. Neukazuj sa nikdy v nočnom úbore pri obloku, alebo azda na balkóne. Polievaním kvetín, vytrepávaním obrusov a handár nesmieš plašiť chodcov. Je veľmi neslušné a urážlivé nazerať ľuďom naproti bývajúcim zvedavo do oblokov, alebo použiť pritom azda i ďalekohľadu. Otvárať obloky, keď niekto cvičí sa v speve alebo na hudobnom nástroji, je nešetrnosť. Položiť gramofon do obloka a vyhrávať na ulicu, je pravdaže tiež neslušné. V styku s verejnosťou musíme sa spravovať hlavným

spoločenským pravidlom: *Neobťažuj svojho bližného!* Taktiež si zapamätaj, že nie je pekné vykladať do obloka periny. Čistota oblokov musí svedčiť o tom, že máš smysel pre krásu a poriadok. Je ozaj chvály hodný spôsob, že niekde dávajú odmeny a diplomy tým, čo majú v uličných oblokoch a na balkónoch najvkusnejšie kvetinové výzdoby.

Parky a verejné sady. Iba nezbedníci lámu konáre stromov, šliapu po kvetinových hriadkach, aby utrhnúť môhli kvet, ktorý o chvíľu zahodia a pošliapu. Je povinnosťou každého, aby tieto okrasné sady šetril, a na škodcov upozornil ich dozorcov.

Na promenádach a na iných verejných miestach chovaj sa čo najskromnejšie, a nechoď ta nikdy samotná.

Morské a riečne kúpele. Zámožnejší chorľaví ľudia idú v lete k moru. Ak podnikneš raz túto cestu k Severnému Moru, musíš sa otužovať doma studenými kúpeľmi, a vziať si so sebou i teplejší oblek; pre teplé počasie vezmi so sebou biele plátené, alebo piketové šaty. Ak by si cestovala k južnému moru, musíš už doma navykať na ostré slnko: dáš si biely ručník na hlavu, a postupne otužíš si pleť. Pri južnom mori dámy najradšej nosia biele obleky; večer pravdaže do kúpeľného domu obliekajú si večernú toaletu. Okrem kúpacieho obleku, plášťa a čiapky dobre je niekedy vziať si do morských i domácich riečnych kúpeľov, najmä kde je kamenistá zem, i primerané topánky, pripevňované tkanicami, aby neodplávaly. Vo všetkých morských, jazerných a riečnych kúpeľoch vyvesené sú predpisy, ktoré

treba zachovávať v záujme bezpečnosti a slušnosti; v morských kúpeľoch dbá na ich dodržiavanie kúpeľná stráž.

Na riečne kúpele choď vždy v slušnom a vkusnom kúpeľnom obleku (v sukienke, nie iba v nohaviciach), tým nadobudne tvoje chovanie sa pôvabu, lebo nezabudneš na jemnú ženskú zdržanlivosť. Ak prechádzaš sa po brehu, prehoď cez plavky plášť alebo ľahkú plachtu.

XIV. *Ako sa chovať na cestách.*

Na cestách stretáme sa s rozličnými ľuďmi: s bohatými a chudobnými, s priateľmi a protivníkmi, s takými, ktorých iba raz v živote vidíme, i s takými, ktorí budú sa stýkať s nami v živote.

Každý je vždy milo dojatý, ak stretne sa s prívetivým, taktným človekom, ktorý mu preukáže nejakú ochotu, alebo aspoň prejaví účasť.

1. Na cestách máme byť pečlivo oblečené, hoc i nie tak, ako na najväčšie sviatky, ale vždy čisto a poriadne, slovom tak, ako keď ideme na návštevu. Týmto zreteľom sme zaviazané nielen k váženým a známym osobám, ku ktorým ideme a s ktorými sa stretáme, ale aj samy k sebe, keďže na cestách posudzujú človeka obyčajne podľa odevu.

Koče a autá. Najvážnejšia i najvyššie postavená osoba vstupuje prvá a zaujme prvé miesto, ostatní podľa poradia. Kto koho uctieva, vstupuje posledný. Pri vystupovaní je tomu naopak: kto vstúpil ako posledný, opúšťa koč alebo auto prvý, potom ostatní a napokon najvážnejší. Mladšie osoby pomáhajú pri sostupovaní starším, vezmúc od nich predmety ako plášť, dáždnik, cestovné kufríky, a prívetivo podávajú ruku alebo rameno.

Zadné, pohodlnejšie sedadlo náleží dámam alebo starším mužským. Dáma sedí vpravo, pán vľavo. Na sedadlo k šoférovi, v koči chrbtom ku koňom, zasadnú mladšie osoby alebo páni, ak cestujú s dvoma dámami. Osoby toho istého pohlavia sedia podľa veku alebo podľa spoločenskej hodnosti; bližšie k šoférovi alebo ku koňom sedia mladšie a spoločensky nižšie postavené osoby. Ak niekto cestuje sám, sadne si vľavo na zadné sedadlo. Vo Francúzsku, kde je zvykom podávať dáme ľavé rameno, sedí dáma pánovi po ľavej ruke. Podotýkam to preto, aby vedela si si prípadne vysvetliť chovanie sa cudzincov. Ak cestuje dáma s pánom, ktorý nie je jej blízky príbuzný, a nie je oveľa starší, pán nesmie si sadnúť vedľa dámy, ale naproti nej. To si zapamätaj, a pouč o tom prípadne svojho brata, keby to nevedel.

Miesto vedľa šoféra nie je pokladané za posledné; môže slušať napr. majiteľom auta, alebo ak tento sedí sám pri volante, jeho hosťovi. Nesvedčí sa, aby dáma sedela medzi dvoma pánmi. Preplňovať koč alebo auto nie je slušné.

Vo vlaku. Pre cestovanie vlakom zapamätaj si toto:

1. Vo vozni za najlepšie pokladané sú miesta naproti smeru cesty, keďže nás chránia pred prievanom, spôsobeným rýchlym pohybom vlaku; medzi týmito najlepšie sú miesta v kútoch. Svedčí sa, aby starším, vážnejším osobám ponúkli alebo prepustili sme pohodlnejšie miesto.

2. Slušné dievča do vozňa sa netlačí, nezaujme viac miesta, ako jej patrí, nedáva si nohy krížom, konce topánok na sedadlo, ani nekladie ba-

tožinu na sedadlo, aby tým vzbudzované bolo zdanie, že miesto je obsadené.

3. Vo vlaku skromne mlč, a ak predsa musíš hovoriť, nehovor príliš hlasno, to je akosi školácke a ruší spolucestujúcich v rozhovore i v čítaní; nehovor ani príliš veľa, najmä nie s cudzími, lba mladé, márnivé, a neslušné dievčence nevedia mlčať, nazdávajú sa, že každému bez rozdielu musia povedať kto sú, čo sú, kde idú a za akým cieľom. Rozumné, rozvážne dievčatá otvárajú srdce iba spoľahlivým známym, aj tým iba zdržanlivo a dôstojne. Príliš dôverný a nepotrebný rozhovor v železničnom vozni zavinil už veľa nepríjemností a sporov. Otváraj teda ústa tak sporivo a obratne, ako otváraš svoju peňaženku! Nikdy nerozprávaj o neprítomných osobách, lebo nevieš, či cestujúci ich nepoznajú. Keď spolucestujúci predstaví sa dáme ústne alebo podaním návštevenky, dáma sa ukloní, a iba v mimoriadnom prípade povie svoje meno alebo sa predstaví.

4. Spolucestujúcich neobťažuj hukom, spevom alebo batožinou. Ak je oblok otvorený, a ak spozoruješ, že je to niekomu nepohodlné alebo nepríjemné, zatvor ho radšej, hoci mala by si ho rada otvorený. Oblok otvoriť smieš iba s dovolením spolucestujúcich. Nestoj ustavične pri obloku, býva to pre iných nemilé.

5. Jesť vo vlaku je dovolené iba pri dlhej ceste; ale i vtedy jedz v pravý čas, aby ostatným si neprekážala a nebudila ich pozornosť. Nepoužívaj pritom jedlá, ktoré svojou prenikavou vôňou môhly by azda nedobre pôsobiť na cestujúcich (syr, haringy, kyslé uhorky, atď.). Tým, s ktorými nadpriadla si rozhovor, môžeš ponúknuť o-

vocie, cukrovinky a pečivo, iné jedlá nie, iba keď si s nimi dobre známa. Ak neprijmu, nesmieš sa na tom uraziť. Zbytky jedál nehádž na podlahu ani oblokom, ale schovaj ich. Papiere a odpadky z ovocia daj do schránkny pod okno, nehádž ich azda cez hlavu cestujúcich otvoreným oblokom.

6. Pri vystupovaní z vozňa ochotne pomáhaj ženským cestujúcim a starcom; vo vlaku ponúkni im svoje lepšie miesto. Ak ti prepustí dakto lepšie miesto, slušne poďakuj sa za to.

7. Vo vozni seď pokojne na svojom mieste, neprechádzaj často a zbytočne do chodby; nemrač sa, ak vstúpi do vozňa nový cestujúci; ak je miesto, musíš ho i tak pustiť, a svojou nevôľou stávaš sa potom smiešnou. Ak ti sprievodca pomôže poskladať batožinu, daj mu priepitné. Pri vstupe a výstupe pozdravíš len známe osoby; za pozdrav musíš sa poďakovať. Ak ťa nejaká dáma oslovila, ukloň sa jej, keď vystupuješ z vlaku.

XV. V obchode a na schodoch.

Keď príjdeš do obchodu, vždy prívetivo sa pozdrav. Hovor stručne, určite a pokojne, nevolaj na osobníctvo z diaľky, nedotýkaj sa tovaru, kým si nebola oslovená, a nenechávaj si ukazovať predmety, ktoré nemieniš kúpiť, ani nehaň to, čo sa ti nepáči; nevyberaj dlho, a nezdržuj nikoho. Odchádzajúc vždy slušne sa pozdrav.

Na schodoch a v cudzom dome, tým skôr v tom, kde bývaš s ostatnými nájomníkmi, pozdrav ticho alebo mlčky staršie i neznáme dámy. Vyhni sa im, hoci musela by si sísť preto i niekoľko

stupňov. Na schodoch smerom hore ide pán pred dámou, dolu schodmi ide najprv dáma a iba potom pán. Po schodoch choď pokojne, neutekaj. Pri stretnutí sa vo dverách ustúpiš úctyhodnejším a starším dámam, pridržíš im dvere, aby môhly prejsť.

XVI. *V hostinci.*

Do hostinca a kaviarne chodiť mládeži sluší sa výhradne len vo sprievode dospelých. Ak ide hosť s dámou, sám jej pomôže vyzliecť kabát, ktorý zavesí na najbližší vešiak k ich stolu, podobne keď odchádza. Dievča pánovi nepomáha, jeho obslúži čašník. Svojich známych pozdravíš úklonom alebo tichými slovami. Ak dáma vo sprievode pána nenájde voľný stôl, a preto je nútená prisadnúť k poloobsadenému, uklonia sa hosťom, a pán sa opýta, či nie je miesto, kde hodlá prisadnúť, obsadené; ak nie je, s novým úklonom prisadne. Pozdrav majú opätovať i hostia, pri stole sediaci. Predstaviť sa netreba. Za dámu smie si dovoliť zaplatiť účet iba príbuzný alebo dobrý priateľ rodiny. V hostinci hlasno hovoriť, príborom hrmot robiť, hrešiť na jedlo, nepekne rozprávať o iných, u slušných ľudí nie je ani mysliteľné. Tu platia tie isté pravidlá ako pri hostine. Vzdelaný človek chová sa všade jednako, či sedí pri kráľovskej tabuli alebo pri stole hostinského. Zdvorilí hostia navzájom a ochotne preukazujú si dobré služby, ako: podávajú si požiadanú soľničku, atď. Niekedy bohužiaľ je treba príbor pred upotrebením očistiť obruskom, sprav to teda neokato.

XVII. *Divadlo a koncert.*

Do divadla prichádzaj vždy včas, každé oneskorenie je veľmi neslušné. Ak zaujmes miesto vprostred radu a ideš okolo už sediacich osôb, neobracaj sa k nim chrbtom, ale prechoď slovami: „Ráčte odpustiť, prepáčte, prosím s dovolením." Keď niekoho púšťaš, nemrač sa. Ak ide známy okolo teba, neoslov ho, aby tým nezdržovala si ostatných. Často sa stane, že sídu sa v divadle dve známe osoby a rady by si sadly vedľa seba; dobre vychovaný človek v takomto prípade ochotne ponúkne výmenu svojho miesta. Keď ti nikto neponúkne miesto vedľa známej, nesmieš hovoriť cez osobu, medzi vami sediacu; nesluší sa dávať najavo, že ti prekáža. Ak nezbytne treba jej niečo povedať alebo podať, urob to za chrbtom prostrednej osoby. So susedkami nehovor, ak nie si oslovená; podaj im predmet, ktorý by im náhodou padol.

Je neslušné okato pozerať na niekoho ďalekohľadom, dávať si so známymi znamenia do diaľky, volať na nich, a vôbec obracať na seba pozornosť. Z diaľky nepozdravuj ani osoby nadriadené. Dievča má sa chovať vždy čo najskromnejšie. Na koncerte musíš zachovať ešte väčší pokoj ako v divadle; nič tak neprezradzuje nedostatok útlocitu, ako hrmot za koncertného predstavenia, neposedlé vrtenie sa a obzeranie sa po známych, šuštenie s hodvábnym oblekom alebo s papierom. Jesť za predstavnia nesluší sa. Ani nešepkaj, a nerob poznámky o účinkujúcich alebo o hre. Musíš vedieť opanovať i svoju veselosť pri smiešnych výjavoch, a práve tak i smútok pri dojemných obrazoch.

O francúzskom spisovateľovi Viktorovi Hugovi je zaznačené, že raz v divadle vyrušovali ho mladíci, sediaci neďaleko neho, hovorom, smiechom a dôvernými poznámkami. Tu básnik ozval sa tak, aby to počuli: „To je veru neslušné chovanie." — „Koho tým mienite?" pýtal sa podráždene jedon z mladíkov. Viktor Hugo odpovedal: „Koho iného, ako hercov na javisku, ktorí vás svojou hrou vyrušujú z príjemnej zábavy." Pravdaže, nie každý vie neslušným susedom v divadle takto vtipne dať naučenie. Dievča musí mlčky znášať neslušnosť iných v divadle a na podobných miestach, nemôže sa púšťať do bezočivých ľudí alebo s nimi hádať sa o to, čo sa patrí a čo nie.

Neznámeho suseda nesmieš nikdy osloviť, pýtať sa ho na hercov, a pod. Dobrovoľne podané vysvetlivky tohoto rázu vypočuj zdvorilo, ale predovšetkým zdržanlivo. Ak kašleš alebo máš veľkú nátchu, do divadla nechoď, bola by si iným iba na ťarchu. Tiež sa nesluší hrmotne tľapkať, tým menej syčať, hundrať si hratú melódiu, dávať takt hlavou, nohou, rukou, alebo s miesta povstávať a načahovať sa. Hrobové ticho zachovaj hneď, keď hudba sa začala, hoci by to bola len predohra. Pred ukončením vstávať so sedadla a ponáhľať sa do šatnice pre klobúk, je svrchovane nemiestne. Program a ďalekohľad obstaraj si v prestávke. Do divadla a na koncert stroj sa čo najčistejšie, ale nie okato.

Lóža. Na prvom mieste v popredí od javiska najvzdialenejšie sedí matka, v druhom uhle v popredí lóže otec; medzi nimi dcérka a vzadu na štvrtom sedadle syn. Keď majú dva manželské páry predplatenú lóžu, dámy zamieňajú sa na se-

dadlách v uhloch v popredí lóže, páni zas na sedadlách medzi dámami a vzadu. Príliš sa nahýbať z lóže je neslušné. Rozhovor musí byť tichý, aby ho okolie nepočulo.

Pri pokladnici a šatnici sa netiskaj, ale postav sa do radu a trpezlivo čakaj, až na teba dôjde. Pokladník alebo vrátnik rýchlejšie a bezpečnejšie obecenstvo potom obslúži, ako v chvate a v neporiadku. Najmä dievčatám nesluší tiskať sa dopredu.

XVIII. *Výstavy.*

1. Na výstavách nedotýkaj sa predmetov. 2. Nezaclaňaj iným výhľad na niektorú časť výstavy príliš dlho. 3. Neruš nikoho svojimi poznámkami a nevnucuj im svoje mienky. 4. Buď zdržanlivá so svojím úsudkom, najmä ak nie si odbornicou. 5. Poobzeraj si radšie menej, ako veľa a ledabolo. 6. Netiskaj sa dopredu, aby si lepšie videla, ale dočkaj, kým uvoľní sa miesto.

XIX. *Hostiny.*

Neistota v tom, ako treba podľa spoločenských pravidiel jesť, privádza svedomitých ľudí, ktorí nemali príležitosť o tom sa poučiť, neraz do veľkého zmätku.

1. *O pokrytí stola.* Pri hostine prestrieme na stôl najprv bavlnenú prikrývku (tým chránená je politúra na stole a utlmí sa lomoz s tanjermi pri zamieňaní), na ňu preložíme čistý obrus, ktorého farba mení sa podľa spôsobu hostiny. Na olovrant a na raňajky ku káve dávame farobný obrus, na obed a večeru biely. Tu panuje staré pravidlo, že ak príjde na stôl mäso, musí byť

stôl bielym obrusom pokrytý, inak dovolená je každá farba.

Stôl nech je široký a primerane vysoký. Počet miest a vzdialenosť tanierov od seba určíme najlepšie podľa sedadiel, vedľa seba rozostavených; najmenšia vzdialenosť je asi 60—80 cm. Obrusom pokrývame stôl tak, aby asi na 30 cm visel ešte so stola. Stred stola zdobí jednoducho vyšívaný behún, najlepšie s bielou výšivkou. Pestrosti dodávajú stolu kvetiny, ale má ich byť málo, aby bolo vidieť naproti sediaceho hosťa. Po dĺžke stola možno rozostaviť čerstvé kvetiny vo váze. V zime môže byť na stole vo vázach i čečina.

Príbor (náčinie). Pohrávať sa s príborom alebo ním pri reči rozkladať je veľmi neslušné. Kto chce sa napiť, položí príbor na tanier a utrie si ústa obruskom. Na zem padnuté náčinie viac nepoužívaj; v hostinci alebo pri hostine požiadaj posluhujúcu osobu, aby ti doniesla iné. Nesmieš klopkať príborom o tanier a robiť zbytočný huk. Slušný človek jie potichu. O tom, že treba jesť ticho, polievku nesŕkať, nemľaskať, nehrmotať príborom, a že pri rozhovore netreba príliš rukami sa rozháňať, najlepšie poučí každého tento vtip: „Slušných ľudí možno vidieť jesť a počuť hovoriť, neslušných je počuť jesť a vidieť rozprávať."

Lyžicu nedržíme celou rukou, ale len troma prstami pravej ruky, takže palec je hore a ukazovák i prostredný dolu. Jeme tak, že zúžená časť lyžice dostane sa šikmo do úst k ľavej strane; neklaďme ju širokou stranou k ústam alebo

kolmo proti tvári. Obsah lyžice vezmeme naraz do úst, častejšie z nej ujedať bolo by veľmi nepekné. Lyžicu nesmieš ďaleko do úst zastrčiť.

Vidlička a nôž. Všetky jedlá, ktoré netreba krájať nožom, ako zeleniny, sekané mäso, paštiku, treba jesť vidličkou, ktorú držíme v pravej ruke. Mäso, kuracinu (hydinu) a všetky jedlá, ktoré treba odkrajovať nožom, podávame do úst vidličkou, ktorú držíme v ľavej ruke, čo je prirodzené, keď pravá ruka drží nôž. Nožom nikdy nesmieme jedlo dávať do úst; je to jedna z najväčších chýb, ktorej sa ľudia u nás dopúšťajú. Mäso, pečená hydina, atď. majú byť podávané na stôl rozrezané na menšie kusy. Upotrebený príbor neklaď na stôl, ale na tanier. Nôž a vidličku neoblizuj, ani ich neotieraj o servitku alebo o okraj taniera, ale ak ich po každom jedle nezamieňajú, očisť si ich kúskom chleba, ktorý nechaj na tanieri. Kde vymieňajú príbory po každom jedle, tam utierať a očisťovať si nôž alebo vidličku netreba.

Obrusok (servitka). Obrusok dávame jednoducho složený naľavo vedľa vidličky alebo na tanier. Pri jedle rozprestri si ho pekne na kolená. Kedykoľvek je treba utrieť alebo usušiť si ústa, stane sa tak polovinou, ktorá nespočíva na šatách. Utierať taniere alebo príbor obruskom možno iba v hostinci a to neokato; v domácnosti alebo na hostine bolo by to neslušné a urazilo by hostiteľku. Keby si sa potila, nesmieš si tvár utierať servitkou, ale vreckovkou.

Polievku na veľkých hostinách netreba úplne vyjesť, a to z tej príčiny, aby tanier nemusel byť nakláňaný. Keď dojedáš polievku v dennom ži-

vote, nakloň tanier od seba, aby si ju nabrala dočista smerom k sebe; naberať polievku smerom od seba, alebo zvyšok vylievať na lyžicu, je nemiestne. Neber príliš plnú lyžicu, aby polievka nepretekala. Ak je horúca, nefúkaj do nej, ale ochlaď ju voľným miešaním lyžičky. Po polievke nechaj lyžicu na tanieri, aby s tanierom bola odnesená. Nesmieš drobiť chlieb do polievky, ani vody do nej prilievať, a máš si vziať z nej iba po okraj vnútri taniera.

Chlieb. Ak ti podajú košík s chlebom, vezmi si krajec rukou, a nie nožom alebo vidličkou; pritom nevyhľadávaj, ale ber vždy najbližší a najvrchnejší kus. Ak tvoja susedka žiada si chleba, podaj jej tanier s chlebom, a nie jednotlivý kus rukou alebo nožom. Chlieb na stole nekrájame, aby sa nepoškodil obrus alebo stolná doska; nekrájajme ho ani na menšie kusy alebo kocky, lebo na hostine vôbec nekrájame, ale lámeme; krájame iba chlieb s maslom. Pri jedle neberieme celý kus chleba do ruky, ako to robievajú deti, ale lámeme ho po kúskoch. Nikdy neoddeľuj kôrku od striedky, aby každú časť osobite si jedla. Pri hostine nesluší sa jesť veľa chleba. Tanier nemáme vytierať kusmi chleba, aby využili sme tak aj posledný zvyšok omáčky; čo nie je možno nožom i vidličkou napichnúť a uchopiť, to necháme na tanieri.

Vajcia. Pri jedení na mäkko varených vajec dáš ich užším koncom dolu do malého kališka, a hore ich otvoríš tak, že odrežeš vrchnú časť škrupiny v podobe kruhu. Najvyššiu časť bielka vylúpneš malou lyžičkou (nie ústami), potom naberieš soli malou soľničkovou lyžičkou, alebo

ak jej niet, čistým končíkom noža, a posypeš ňou otvorené vajce. Vajce vyjedáš potom malou lyžičkou. Niektorí namáčajú do obsahu vajca nadlho nakrojené kúsky chleba, a len zvyšok jedia malou lyžičkou. Nie je správne hornú časť vajca ústami vysosávať, celé vajce naraz alebo po čiastkach vypíjať, soľ nožom miešať, vnútrajšok vajca na tanier vysypávať, s inými jedlami ho miešať a potom vidličkou jesť. Miešané vajcia na masle, a praženicu jeme tiež lyžičkou, keď nič iného k nej niet; pečené jeme vidličkou. Na tvrdo uvarené vajce rozsekneme nožom po dĺžke, rozkrájame ho, a vidličkou podávame do úst.

Ryby. Ryby jeme len vidličkou v pravej ruke, pričom s kúskom chleba v ľavej ruke si ich pridržíme. Niekde dávajú k rybám lopatkovitý strieborný nôž a vidličku, najmä keď je ryba tak pripravená, že ju treba krájať, ako napr. rybu na modro, v rôsole (vtedy držíme vidličku ľavou rukou). Kosti z rýb položíme na okraj taniera. Ryby jedz pomaly a pozorne, aby si neprehltla kosť, čo je veľmi nebezpečné.

Špargľu pri veľkých hostinách nesmieme brať do ruky, ale odkrájajúc z nej jedlé kúsky, vidličkou ich dávame do úst; vlákna kladieme na okraj taniera.

Mäkké múčne jedlá jeme lyžičkou alebo vidličkou; palacinky, omelety s lekvárom a tvrdšie torty ukrajujeme nožíkom, a vidličkou dávame do úst. Suché malé pečivo berieme rukou.

Ovocie. Vo spoločnosti sluší sa jablká i hrušky najprv rozkrájať na štvrtinky (krúžalky) a potom obieliť. Ovocie treba dať na stôl umyté,

najmä hrozno; niekde podávajú k nemu i príslušné nádobky s vodou, do ktorej máčame ovocie, držiac ho za stopku tak, aby prsty ostaly čo možno suché (ak ovocie nemá stopky, ponoríš a vytiahneš ho vidličkou). Ovocie nesmieme nožom dávať do úst, ani vedľa taniera na obrus položiť. Z hrozna odtrhávame vždy po zrnkách. Kôstky z ovocia nevypľujeme priamo z úst na tanier, ale necháme ich prv pozorne skíznuť od úst do ľavej ruky. Pri zavareninách jeme kôstkovité ovocie malou lyžičkou, ktorou odoberáme od úst i kôstky.

Jahody. Malé jahody jeme lyžičkou, veľké rukou.

Orechy otvárame k tomu príslušnými kliešťami; ak ich niet, nožom alebo rukou, ale nikdy nie zubami, čo by bol veľký poklesok proti slušnosti. Taktiež neslobodno orechy drúzgať rukou na stole alebo na stoličke.

Pomaranče jeme dvojakým spôsobom: alebo ich rozrežeme ako jablká, alebo rozkrojíme iba kôrku dookola, odstránime ju prstami, oddelíme potom od seba jednotlivé krúžalky, a dáme ich do úst s cukrom alebo bez neho.

Kôstkové ovocie. Slivky, marhule a menšie broskyne rozlomíš v ruke na dva diely, kôstky položíš na tanier, a ješ diel po diele. Kôstky neslobodno zahadzovať alebo zubami a nožom otvárať.

Veľké broskyne rozkrojíš a strúhaš ako jablká, s tým rozdielom, že z celkom zrelých kúskov stiahneš šupinu rukou; kúsky posypeme potom cukrom, a malou lyžičkou alebo vidličkou ich jeme.

Syra odkrojíš si malý kúsok, a položiac na chlieb, rukou ho podáš do úst.

Maslom nenamaž celý kus chleba, ale len malé kúsky, ktoré podávaš si hneď do úst; celý kus chleba namažeme maslom iba ku káve a k čaju.

Soľ, papriku a čierne korenie berieme si k tomu pripravenou sklenenou alebo kostenou lyžičkou; ak nie je poruke, končíkom čistého noža.

Mäso oddeľujeme od kostí nožom. Jesť hydinu iba pomocou vidličky a noža je veľmi ťažko, preto je malá pomoc prstami dovolená. Bolo by veľmi neslušné nôž, vidličku alebo prsty oblizovať. Mäso jeme dvojakým spôsobom. Podľa prvého spôsobu mäso na tanieri pokrájame si na malé kúsky, a vidličkou pravej ruky do úst vkladáme; chlieb pritom držíme v ľavej ruke. Ak si na hostine, užívaj tento spôsob, ktorý je u nás zvykom. Vo spoločnosti dnes jedia mäso väčšinou na druhý, anglický spôsob, podľa ktorého nôž držíme v pravej, vidličku v ľavej ruke, mäso nerozkrájame naraz, ale ukrojíme z neho iba kúsok, dávame naň zeleninu, a vidličkou podávame do úst.

Kosti neber do rúk, aby si ich ohrýzala; inak klaď ich na okraj taniera (niekde majú na ne osobité tanieriky). Bolo by veľmi neslušné odkladať ich na obrus, na lyžicu, alebo azda odhadzovať ich na zem pre psa a pre mačku. Ak chceš k mäsu trocha omáčky, naberieš ju lyžicou na tanier (rozumie sa, že nesmieš nikdy omáčať kúsky v spoločnej nádobe alebo v mise).

Zavareniny a šaláty kladieme na malé tanieriky a jeme osobitou lyžičkou, na ktorú vypľú-

vame i kôstky a dávame ich stranou do taniera alebo na jeho okraj.

Kávu nalievame na kúsky cukru, ktoré dáme do šálky klieštikami alebo lyžičkou (niekde i rukou), potom nalejeme mlieko a zamiešame. Na spodný tanierčok ju nerozlievajme. Lyžičku, ak sme dopili, nenecháme v šálke, ale položíme ju na spodný tanierčok. Keď je podávaná káva alebo čaj v salóne, je zvykom, že v ľavej ruke držíme tanierčok, na ktorom je postavená šálka, a keď sme si kávu už zamiešali, položíme lyžičku na tanier, aby pravá ruka môhla vziať šálku za uško a priložiť ju k ústam. Po vypití postavíme šálku s tanierikom i s lyžičkou na najbližší stôl.

Víno. Z čerstvo načatej sklenice naleje domáci pán najprv do svojho pohára niekoľko kvapiek (aby hosťom nepadlo do pohára azda niečo zo zátky), potom nalieva hosťom. Pri hostinách robí to obsluhujúce služobníctvo, alebo, ak sú sklenice rozostavené, i mužskí hostia svojim susedkám a sebe. Naliať treba asi na prst od kraja. Pri zdravkaní dbaj na to, aby štrngot pohárov bol mierny, aby si nikoho nepoliala, alebo pohár nerozbila.

Prípitok je vzácne korenie na hostine. Prvý prípitok náležať musí vždy osobám, ktorým na počesť hostina bola vystrojená. Pri prípitku vstávajú hostia na znamenie hostiteľovo, uchopia naplnené poháre pravou rukou, postavia sa vzpriama a načúvajú v tichosti slovám prípitku. Pri zakončení všetci zdvihnú poháre do výšky tvári a štrngajú oslávenému a rečníkovi, ak sú nablízku, i všetkým ostatným, alebo aspoň naj-

bližším susedom. Rozprávať za prípitku, robiť poznámky, na niekoho kývať, stolným náčiním sa pohrávať, stoličkami šramotiť, atď., je urážkou pre rečníka i pre oslávenca, a prezradzuje nedostatok inteligencie. Ten, na ktorého bol prípitok povedaný, musí poďakovať aspoň niekoľkými slovami, dáma len úklonom.

Obsluha pri stole. V užšom rodinnom krúžku jedlo na stôl predkladá matka alebo dcéra, potom obsluhujú sa členovia rodiny sami, a to tak, že dávajú si jedlá jedon druhému, alebo posunujú misu ďalej od seba. Pri hostine s 12-imi hosťmi majú dve osoby obsluhovať. Obsluha má byť pokojná a pozorná. (Nikoho nepoliať, nič nerozliať, nedupkať a nerobiť zmätok). *Jedlá podávať treba vždy s ľavej strany* pravou rukou, aby hosť môhol si pohodlne vziať svojou pravou rukou na mise ležiacu lyžicu. Misy s pokrmami nemajú byť vysoko dvíhané, ale len do tej výšky, ako je stôl. Keď hosť nepozerá sa na ponúkané jedlo, obsluhujúca osoba upozorní na seba slovami: „Nech sa páči!" Polievku a predjedlo podávať treba iba raz, ostatné jedlá dvarazy. Najprv podávané je mäso, za ním druhý obsluhujúci ponúkne hneď prívarok, omáčku a zemiaky, šalát, alebo niečo iné k mäsu. Keď je málo hostí, a ty sama obsluhuješ, postavíš príkrm pred hosťa na stôl a potom podáš mu mäso. Bola by to veľká chyba, keby si hosťovi podala mäso, a len potom šla by si pre omáčku a zemiaky, takže by jedlo na tanieri zatiaľ vychladlo. Jedlo ponúkať začneme vždy pri hosťovi, ktorého chceme najviac uctiť, inak je to vždy najstaršia osoba. Pri nej začneš, ponúkajúc prvé

jedlo. V každom mäse musí byť vidlička a lyžica, v prívarku a v omáčke lyžica, pri rybe vidlička a široký nôž, pri šaláte kostená alebo strieborná vidlička a lyžica. Veľmi musíš dbať na to, aby mala si poruke prípadne ešte potrebné nože, vidličky, lyžice a taniere, ak by napr. dakomu padol nôž na zem, alebo ak by hosť zamenil vidličku pre patričné jedlo a pod. Do pohárov nalievať treba vždy s pravej strany. Mladé dievča pije, len keď musí, aj to málo vína, ktoré rozriedi vodou. Čerstvá voda nech je vždy napohotove.

Náčinie sbierať treba s pravej strany na tácku, a hneď ho nahradíme čistým náčiním, aby hosť ani chvíľku nebol bez taniera. *Po skončení obeda* pred zákuskami usporiadame stôl, a všetko zbytočné s neho odnesieme.

Ako treba odnášať taniere? Na ľavú ruku položíš si obrusok a naň dva taniere; na pravý položíš náčinie a na druhý dáš taniere so stola. Pravdaže, smieš iba toľko tanierov vziať, koľko ich ľahko unesieš.

Nápoje nalievame s pravého boku hosťa; i šálky a poháre tak podávame.

Pravidlá slušnosti pri jedle.

1. Kto ide k stolu, aby obedoval, večeral, raňajkoval alebo olovrantoval vo spoločnosti iných ľudí, je povinný prijsť *vždy umytý*, s očistenými nechtami, a čo možno úpravne, *čisto odený*. Dáma, ktorá návštevy prijíma, má byť pravdaže vždy vkusne odená, ale pritom jej odev nesmie ukazovať snahu, akoby chcela ním návštevnicu zahanbiť.

2. Nikdy nevynechaj tiché *modlitby* pred jedlom a po jedle. Modlitba pred jedlom je povinnou vďačnosťou k Bohu, lebo čo človekovi predkladajú na jedenie a pitie, to všetko je darom božej dobroty a štedrosti, i je teda slušné, aby sme za to prejavili svoju vďačnosť. Modlitba pri jedle je i prosbou, aby Boh všetko škodlivé od jedla odvrátil, aby zosilnil vôľu, ktorá nemá sa dať podmaniť telom a telesnými žiadosťami. Nehanbi sa teda nikdy touto modlitbou vyznať svoju vieru.

3. Ak si povolaná na hostinu, počkaj, až ti určia *miesto*, a nevoľ si ho sama ľubovoľne. Nesadni si, kým nesadly si osoby staršie a jedlu predsedajúce, ani od stola neodbehuj, pokiaľ nemáš k tomu osobité dovolenie alebo rozkaz.

4. Pri stole *seď rovno* tak, aby pri jedle môhla si trocha naklonif si hlavu nad tanier. Strkať tvár až k tanieru je neslušné. Neopieraj sa ani chrbtom o stoličku, ani lakťami o stôl, ani neopálaj nohami, a nehočkaj sa na stoličke.

5. *Ruky*, ak treba, opierajú sa o stôl iba *po päsť*. Pri upotrebení noža a vidličky držíme lakte pri tele. Po upotrebení polož vidličku končíkmi dolu. Nesluší sa nožom alebo vidličkou robiť všelijaké pohyby vo vzduchu.

6. Ak chceš sebe alebo inému *niečo podať*, nevstávaj pritom so svojho miesta; ak žiadaný predmet nedosiahneš, požiadaj susedku, aby ti ho podala. Sama podobnú službu tiež ochotne vykonávaj; vôbec, je povinnosťou každého spoluhosťa vyhovieť takejto prosbe susedovej. Nič nesmieš podať cez suseda, vždy len za jeho chrbtom.

7. *Pri jedle nemľaskaj,* nesŕkaj, nefúkaj, ak je horúce, ani k jedlu nevoňaj.

8. Nekúsaj nikdy tak, aby ti bolo *vidieť pokrm v ústach;* nejedz príliš rýchlo, ale ani nie veľmi pomaly; neber veľké kusy alebo príliš plnú lyžicu, aby ti jej obsah nevytekal na tanier; neber mnoho na tanier, ani nepi, nehovor a nesmej sa, keď máš plné ústa.

9. Nestrkaj nikdy *prsty do úst,* neutieraj si ústa rukou po jedle a pití, ale obruskom. Kôstky, kosti z rýb a podobné odpadky nevyťahuj z úst rukou, ale príborom, a dávaj ich na okraj taniera, nikdy nie na obrus (alebo azda na zem?!) Do ruky vezmeš iba chlieb a ovocie.

10. *Ak neznesieš daktoré jedlo,* nemáš o tom pri stole rozprávať; keď príjde obsluhujúca osoba k tebe, povedz: „Ďakujem, nevezmem si." Neslušalo by vypytovať sa na príčinu, prečo si niekto daktoré jedlo neberie. Pri jedle *nikto nemá hovoriť o veciach,* ktoré môhly by pokaziť iným chuť k jedlu, ani o chorobách, ani čo rozčuľuje alebo vyžaduje vážne premýšľanie.

11. *Špáradlá* užívaj zriedka; ich časté užívanie by svedčilo o tom, že mäso bolo tvrdé, čo by hostiteľku netešilo.

12. *Omáčku naberieme* na ten istý tanier, na ktorom je príslušné mäso, tak i zemiaky a iné k mäsu prináležajúce zeleniny; *šalát a kompót* dávajme osobite na menšie tanieriky. Zemiak rozdelíme na tanieri vidličkou, nekúšeme z celého.

13. *Nožom nič nedávame do úst;* nožom krájame iba pokrmy, ako sú chlieb, zemiaky, ryby, atď.

14. *Ak ješ ryby,* pridrž si ľavou rukou celok kúskom chleba, a vidličkou v pravej ruke podávaj si k ústam; kde majú osobité nože na pridržanie, tam nie je chlieb potrebný.

15. *Nič neber vlastným príborom,* ale vidličkou alebo lyžicou, ležiacou na mise.

16. *Upotrebeným nožom neber soľ,* korenie, papriku zo soľničky, ani ničoho sa nedotýkaj rukou, čo iní majú vziať do úst; preto cukrovinky a ovocie vyberaj iba očami. Ber vždy ten kus, ktorý je práve po ruke; netoč misou ani vpravo ani vľavo, nehľadaj v mise, čo ti najviac lahodí, *neprehadzuj kusy,* aby si našla najlepší, a neklaď nazpäť na misu, čo si už z nej vzala.

17. *Ak niekomu podáš lyžičku,* vidličku alebo nôž, urob to tak, aby ich môhol každý pohodlne uchopiť.

18. Ak sú podávané *neznáme jedlá,* pozri, ako ich jedia ostatní, alebo s ďakovaním odmietni.

19. Z prívarku (napr. z kapusty) a zo vzácneho kompótu neber si v jednakom množstve.

20. *Príborom necvendž,* neihraj sa s ním, neoblizuj ho, ani taniere, i keby boly na nich čo najsladšie zvyšky; z chleba nerob guľôčky. Daj pozor, aby si neprevrhla stolné náčinie. Keď si *niečo rozliala,* obráť sa pokojne na posluhujúcu osobu a popros ju, aby to utrela. Ak bol neobratný niektorý spolustolujúci, nevšímaj si to vôbec, aby nezväčšila si tak azda jeho zmätok.

21. *Nechváľ* jedlo príliš hlasno, ani ho *nehaň* potichu. Na otázku domácej panej môžeš skromne podotknúť, že je jedlo výborné a že ti chutí.

22. Keby si *niečo* nevhodného lebo *protivné-*

ho v jedle našla, ako muchu, vlas, kúsok uhlia, atď., nepozorovane to príborom daj von, alebo nechaj jedlo, no neupozorňuj na to nikoho.

23. Naložiť si na tanier jedlo a *nezjesť* ho sa nesluší. *Schovávať jedlo*, aby si z neho domov zaniesla, pravdaže neslobodno, len ak by si bola k tomu priamo vyzvaná domácou paňou.

24. *Staršim* susedkám *pomáhaj* pridržať omáčnik, misu, ždvihni im obrusok, ale sama podobné ochoty neprijímaj. Spadnutú vidličku alebo nôž soberie služobná osoba a nahradí iným, lebo ich už nemôžeš upotrebiť.

25. Dbaj na to, aby náberka nepadla do omáčky.

26. Pri stole hovoríme málo, nikdy nič *nešepkáme* susedovi do ucha, ako by sme mu sverovali tajomstvo. Vo väčšej spoločnosti zabávame sa ticho so svojimi susedkami, v menšej spoločnosti zúčastníme sa na spoločnom rozhovore. Bola by neslušnosť pri stole obrátiť sa k susedovi chrbtom, alebo rozprávať sa s niekym cez osobu.

27. Ak ti služobná niečo podá, vždy zaďakuj jednoduchým slovom.

28. Nebuď roztržitá, alebo do svojho zamestnania tak zahĺbená, že susedia nás musia upozorňovať, aby sme jedlo podali ďalej.

29. Keď *pri hostine čítajú, koncertujú* alebo spievajú, neruš produkciu, ale pozorne načúvaj.

30. *Nezačínaj pro jesť*, ako hlavná osoba; nejedz dlhšie ako ostatní.

31. Po hostine poďakuj sa hostiteľke i hostiteľovi.

32. Nezabudni dať služobným diškréciu.

Pri pití zachovávajme tieto pravidlá: 1. Nepi nikdy, kým vznesenejšia osoba nezačala piť. — 2. Ak chceš práve piť a niekto ťa osloví, postav pohár na stôl a načúvaj. — 3. Pred pitím a po ňom utri si ústa obruskom. — 4. Pri pití nedívaj sa po ostatných, ale maj oči sklopené; nesŕkaj a nemľaskaj. — 5. Keď sama nalievaš, nenalej do pohára až po kraj, ale nechaj ho naprst neplný. — 6. Nepi, keď máš plné ústa; neber príliš dlhé dúšky, nestrkaj nos do pohára; nedrž pohár príliš hore a celou päsťou, ale čo možno pri dne a troma prstami.

Nepi viacero nápojov naraz, nikdy pivo s vínom. V pití buď vždy mierna!

Nie je slušné, a prezradzuje málo jemnocitu, keď predložené pokrmy a nápoje kritizujeme a svoje úsudky o nich prednášame, lebo nemožno vždy všetkým vyhovieť.

Ako povolávame na hostinu? Ústne alebo písomne, s pevným udaním hodiny. Hostí povolaj zavčasu. K slávnostným hostinám zveme písomne aspoň týždeň vopred, pre intimné, priateľské hostiny stačia tri dni. Na písomné pozvanie je povinnosťou ihneď odpovedať; nedať odpoveď bolo by tak neslušné ako neodpovedať na pozdrav.

Kedy prichádzame? Ak si povolaná na hostinu, neprichádzaj ani príliš včas, ani neskoro, ale asi štvrť hodiny pred určenou hodinou. V dome, kde chystajú príležitostnú hostinu, všetci majú plné ruky práce, nemajú teda stihu s tebou sa zabávať. Dochvíľnosť je u každého človeka dôležitou vlastnosťou. Dlhšie ako štvrť hodiny po určenej hodine na nikoho nečakáme.

Úloha hostiteľkina. Hostiteľka má na starosti nielen kuchyňu, ale i pozvanie, poradie hosťov, výber náčinia, kvetín, temperatúru jedálne, jedál, nápojov, atď. Hostiteľka nesmie opúšťať hosťov ani len na chvíľku, ale musí sa zabávať výhradne s nimi. Musí všade vidieť a usilovať sa opatriť každému stolujúcemu všetko, čoho by sa mu azda nedostávalo. Ak vznikne pri obsluhe nejaká chyba alebo nejaký nedostatok, nech nedáva najavo svoju mrzutosť a rozhorčenosť.

Keby stala sa hosťovi nejaká nehoda, hostiteľka má ho upokojiť prv, ako by môhla vzniknúť azda napnutosť. Hostiteľka musí hľadieť udržovať stály tok rozhovoru, obozretne vyhýbajúc predmetom, ktoré by môhly byť príčinou nejakého nedorozumenia; pritom usiluje sa viesť hovor tak, aby ráz a duch každého zo spolustolujúcich môhol sa uplatniť. Hostiteľka povstaním sama dáva znamenie, že je po hostine; preto hostiteľka jie najdlhšie. Hostina, akokoľvek bohatá, nemá trvať dlhšie ako dve hodiny.

Pitie a fajčenie. V poslednom čase mnohé ženy a dievčatá usilujú sa vo fajčení, ba i v pití dokázať svoju rovnoprávnosť s mužmi. No isté je, že v očiach veľkého počtu mužov *zdržanlivosť* dodáva žene i dievčaťu *väčšieho pôvabu*, ako im ho môžu dodať *oblaky dymu*, vychádzajúce z ich úst. Okrem toho treba uvážiť, že naučiť sa fajčiť a piť opojné nápoje je ľahko; no, odviknúť je veľmi ťažko, ako ukazuje skúsenosť. Veľa pravdy je i v tom tvrdení, že cigareta v ústach dámy pôsobí niekedy vyzývavo, chlapčensky, čo nijako neznáša sa so ženskou jemnosťou.

XX. *Listy.*

Korešpondencia má veľkú úlohu v stykoch spoločenských, často úlohu rozhodujúcu, preto máme venovať listom náležitú pečlivosť, veď list neraz prezradzuje stupeň vzdelania a povahu písateľa. *Prvou podmienkou* slušného listu je čistý, pekný papier a pravopisne správna osnova. *Formát* býva rozličný podľa vkusu, ale nepoužívaj formáty výstredné. *Farby* príliš krikľavé a ostré nesvedčia o vkusnosti, preto najprimeranejšia farba je tu biela; ani dôverným priateľkám a príbuzným nepíš na inom papieri, len aký slušnosť žiada. Nepíš príliš drobným písmom, a najmä podpis a adresa musia byť čítateľné, s väčšími písmenami. *Známok* nenalepujme viac ako dve; viac známok na tej istej obálke prezradzuje istú nedbanlivosť a dôvernosť, ktorá môhla by aj uraziť. Nezabudni listy *dátumovať*.

Vonkajšia úprava listu. Na ploche listového papiera necháme okraje asi na 2 prsty široké, ostatok vyplníme čítateľným písmom, dbajúc na to, aby papier nebol znečistený atramentovými alebo mastnými škvrnami, opravami a vymazovaniami, vpisovaním medzi riadky, a pod.; najmä listy vysoko postaveným osobám nesmú byť opravované.

List začíname obyčajne tak, že hore vpravo asi na prst od kraja napíšeme dátum, pod ním asi na dva prsty oslovenie, a pod ním zas o tri riadky nižšie počiatok tekstu; na spodnom okraji necháme voľný priestor asi na prst šírky. Pravdaže, pri väčšom formáte listového papiera prázdne okraje sú primerane väčšie.

Na druhej strane listu začíname písať niečo vyššie ako na prvej. Písať na nej iba podpis neprezradzovalo by dobrý vkus; najmenej musíme tam umiestiť aspoň jednu vetu. Podpis píšeme dolu na pravý bok.

Pri každom priechode k novému predmetu spravíme odsek, necháme totiž na kraji riadka malý prázdny priestor asi v rozsahu dvoch alebo troch písmen.

Listy sú rozličného druhu: obchodné, zdvorilostné a priateľské.

1. *Obchodné listy* patria k povinnostiam úradným a stavovským, preto musia byť vybavované neodkladne a presne. Ak máš taký list písať (napr. niečo objednať), píš stručne a zreteľne, označ, čo chceš, aby príjemca môhol tvoju žiadosť vyplniť bez toho, aby si lámal hlavu na tom, čo vlastne chceš. Obchodné veci možno vybaviť i dopisnicou, ale nesmieš v nich robiť nijaké nepriaznivé poznámky o tovare, o cene, atď., lebo niečo takého musela by si oznámiť v zatvorenom liste. Obchodné listy nepíšeme na papieroch s monogramami alebo módneho tvaru.

2. Veľkú pečlivosť vyžadujú *zdvorilostné listy* na blahoželanie, na prejav sústrasti a na vďakyvzdanie.

a) *Blahoželanie* k menovinám, ku sviatkom, pri šťastlivej udalosti, a pod. I tieto listy majú byť krátke; ak sú písané osobám, ktoré nám preukázaly alebo preukazujú dobrodenia, pridáme k blahoželaniu i svoju vďaku s prosbou, aby nám zachovaly svoju doterajšiu priazeň.

b) *Výraz sústrasti* pri smutných príhodách vyžaduje u písateľa listu jemnocit, keďže takéto

prejavy nemajú zármutok a bôľ zväčšovať, ale zmierňovať, utišovať.

c) *Vďaku* za preukázanú pozornosť alebo pomoc vyjadriť treba úctivým, nie príliš rozplývaným, presladkým, alebo dôverným listom.

Oneskorená gratulácia, z ktorej možno poznať akúsi náhlosť, je skôr urážkou ako výrazom úcty. I sústrasť a vďaku musíme zavčasu vysloviť; poriadny človek na takéto povinnosti ani nezabudne, ani ich neoddiali.

3. *Priateľské listy* majú udržovať dobré vzťahy medzi priateľmi jednako smýšľajúcimi. Píš tak, ako by si sa s oslovovanou osobou rozprávala; potom bude tvoj list každý rád čítať, lebo nebude strojený. V každom liste je trocha z tej duševnej nálady, v akej bol písaný, i keby sme to nechceli; preto ti radím, aby si nepísala, keď nemáš dobrú náladu, lebo tvoje riadky nepôsobily by príjemne na adresáta. Čo sveríš papieru a dáš z ruky, musíš si dobre rozvážiť. Buď pozorná, ak musíš *oznámiť niečo nepríjemného*, aby nebolo príliš cítiť horkú chuť tvojich slov; milý tón a prívetivá tvár zpravidla zmiernia nepríjemný dojem z vypravovanej udalosti. Pri ústnom oznámení môžu byť nedorozumenia hneď vysvetlené, čo pri písomnom styku nie je možné; preto usiluj sa jasne a jemne sa vyjadrovať.

Vtipný žart veľmi oživí listový sloh; slobodno ho užívať iba v listoch dobre známym, a nesmie byť dvojsmyselný; pritom pamätaj, že každý pokladá za vážnejšie to, čo má napísané, ako čo počuje.

Daj pozor, aby si *nepísala niečo*, čo sa *nedokázalo* ako *pravdivé*. Domnienka nie je ešte sku-

točnosť, prázdne reči a veci z novín nepredstavuj ako úplnú pravdu. V diaľke neraz môže vzbudiť strach a ľak to, čo nablízku nezaslúži si povšimnutia.

Najprv píšeme o veciach, ktoré sa týkajú *adresáta* a jeho príslušníkov, o sebe len na podružnom mieste; tak to vyžaduje skromnosť. Napred píšeme o dôležitých veciach a potom o menej dôležitých.

Odporúčanie sa a pozdravy iných môžeš pripojiť iba v liste sebe rovným alebo dôverným priateľom, ale nie v listoch neznámym alebo predstaveným. Ak prosíš adresáta, aby iným odovzdal pozdravy, nikdy nesmieš prosiť predstaveného, aby niečo oznámil podriadenému.

Iste si neželáš, aby adresát dal tvoje listy do iných rúk; preto zachovaj i ty o listoch patričnú *mlčanlivosť, diskrétnosť*. Čo sa ti na iných nepáči, nerob ani ty; nenechaj teda listy hocikde, lebo nikto nechce, aby sme jeho listy ľahostajne a ľahkomyseľne pohadzovali.

Ak sa ti dostane *cudzí list* omylom do ruky, *neotvor* ho. Lístok, ktorý ti niekto dá, aby si ho odniesol na poštu, nečítaj; tým menej opováž sa otvoriť list, aby si ho prečítala a potom zasa zalepila, lebo to robia iba ľudia nesľachetní a zvrhlí.

Postskriptum (označujeme ho skratkou: Ps.) tojest dodatok k listu, môžeme priložiť iba v priateľských listoch sebe rovným, a to o veciach, o ktorých sme sa neskoro dozvedeli, ktoré v liste nebolo možno spomnúť, alebo aby sme sa opýtali na vedľajšie veci, na ktoré v liste sme zabudli. V postskriptume nikdy nesmie byť *blahoželanie*. Ak by si mala pripísať niečo v postskriptume

vysoko postavenej osobnosti, radšej napíš celý list znova.

Zálepky užívame iba na dôverné listy, poslaté priateľom a príbuzným, alebo na oznamy rázu obchodného.

Pohľadnice užívame na zasielanie krátkych pozdravov; pritom ilustrácia nahradí často dlhé a nedokonalé opisy. Pohľadnice upotrebúvame i k blahoželaniam na vianočné, novoročné, veľkonočné sviatky, ale iba medzi dôvernými priateľmi a známymi; pohľadnicu s cesty môžeš poslať i predstavenému.

Na pohľadniciach a lístkoch nesmieme písať za čiaru, kde je už adresa; ak by si to spravila, musíš nalepiť 1 K-ovú známku, inak by platil príjemca trest.

Pri voľbe pohľadníc musíš byť pozorná, aby ich kresba adresáta neurazila.

Telegramy sostavujeme čo najstručnejšie. Na adrese nech sú iba najnevyhnutnejšie údaje, ale srozumiteľne, aby ho telegrafista zle nenapísal. Keď niekomu blahoželáš, napíš na telegram slová „xlt" a budeš platiť o polovicu menej, ako pri obyčajnom telegrame. Do telegramu čiarky a bodky obyčajne nedávame, lebo každú čiarku a bodku počítajú za slovo, rímsku číslicu za dve slová.

Pozvánky k rodinným slávnostiam, k domácim hostinám alebo k zábavám píšeme celkom stručne. Kto povoláva mnoho hostí, máva pozvánky natlačené a doplňuje iba dátum. Vzorka: (Dr. František Dvorský s manželkou pokladajú si za česť povolať paniu a pána Jozefa Rybu na večeru v sobotu 27. mája 1933 o 8. hodine večer. O láskavú odpoveď prosíme čo možno obratom).

Návštevenky nech sú jednoduché, bez ozdoby. Dobre je mať dvojaké; jedny pre neznámych s titulom a druhé pre známych bez titulu. Napr. Slečna Antónia Enderlova, majiteľka husľovej školy v Bratislave, Rybárska ul. 20. Tu je adresa na mieste, keďže je tým označené, kde je husľová škola umiestená. Inak dámy adresu na návštevenkách nemajú, iba deň a hodinu, kedy prijímajú návštevy. Pre svojich dobre známych môže mať slečna návštevenku jednoduchú: „Antónia Enderlova." Návštevenky užívame pre krátke oznamy; ďakujeme na nich, blahoželáme, sústrasť prejavujeme, odberáme sa nimi, oznamujeme svoj príchod, a pod. Pod tlačené meno do pravého rohu spravená značka ./. toľko znamená, že na druhej strane pokračujeme v písaní. Často nájdete na návštevenkách v rohu iba počiatočné písmeny, ktoré si vie vysvetliť iba ten, kto rozumie francúzsky, alebo bol o tom poučený; také značky sú napr. p. r. (pour remercier = na poďakovanie), p. c. (pour condoléance = na sústrasť), p. f. (pour féliciter = na blahoželanie), p. p. c. (pour prendre congé = na rozlúčku), p. f. n. a. (pour féliciter la nouvelle année = na blahoželanie k Novému Roku).

Návštevenku odovzdáme pred vykonaním návštevy, aby nás slúžka mohla oznámiť. Ak hľadanú osobu nezastihneme doma, zahneme pravý roh návštevenky do vnútra a takto nalomenú zanecháme v ruke slúžky, aby ju odovzdala; keby bol byt zamknutý, hodíme návštevenku do poštovej schránky na dverách bytu, alebo dáme ju domovnici. Zahnutie v rohu znamená: „Ľutujem, že som vás nezastihla" a súčasne znemožňuje zneužitie. Návštevenky vymeňujú si ľudia, ktorí so-

známili sa vo spoločnosti; návštevenky sprevádzame niekedy kvetinovými darmi a cukrovinkami. Vôbec, návštevenky sú veľmi potrebné pre spoločenský život.

Odpovede. Je pravidlom na každý list, lístok a telegram odpovedať čo najskôr, tým viac, ak sme aj požiadaní o odpoveď. Priateľské a príbuzenské listy vyžadujú odpovede aspoň do týždňa; na obchodné listy odpovedáme ešte v ten istý deň, taktiež i na súkromné listy, ak to ich obsah vyžaduje. Ak píšeme neznámej osobe a žiadame od nej odpoveď, povinní sme pripojiť k listu i známku; nesmieme jej totiž za preukázanú ochotu spôsobiť výdavky, hoc i drobné, lebo sme jej za preukázané nám služby vďakou zaviazaní. Posielať známku na odpoveď netreba vo veciach obchodných, a keď obraciame sa na vznesenú alebo veľmi zámožnú osobu. Sama priloženú známku nevracaj, lebo nikto nechcel ťa ňou uraziť. Ak žiadame odpoveď telegraficky alebo telefonicky, zaplatíme hneď i zpiatočnú odpoveď.

Anonymný list poslať má právo ten, kto posiela peňažitú čiastku na šľachetný cieľ a nechce byť menovaný, alebo kto chce pomôcť človekovi duševne alebo telesne trpiacemu, ktorému trápne by bolo prijímať podporu a byť za ňu k vďačnosti viazaným. Z takýchto šľachetných pohnútok zatajiť meno nie je nečestné. Pre anonymné listy písané z nízkych pohnútok rozčuľovať a trápiť sa netreba, veď takéto a podobné listy píšu iba zákerní zbabelci; čestný človek čo napíše, to aj podpíše.

Pravopis a sloh. Keď pokuľhávaš v pravopise, nezabudni tieto svoje nedostatky čím prv doplniť. Sloh vyžaduje už väčšie nadanie a vzdelanie,

i spoločenskú ambíciu. Keď sloh dokonale neovládaš, napíš si dôležité listy, najmä keď píšeš vznešenejším osobám, na koncept, prečítaj si ich, oprav, a až potom na listový papier opíš. Ak vieš dobre písať a máš dobrý sloh, jednako pred zalepením a odoslaním list *ešte raz si prečítaj.*

Prehľad. Hľaď, aby tvoj list obsahoval vždy tieto čiastky:

1. dátum, 2. oslovenie, 3. úvod, 4. vlastný obsah, 5. záver a napravo dolu podpis. — Potom ešte dobre si zapamätaj:

1. V liste nikdy nezačíname slovom „Ja".

2. Kým list odošleš, ešte raz si ho prečítaj.

3. V rozčulení list nepíš, ale čakaj, až sa tvoja myseľ upokojí.

4. Dôležité veci rozmysli si aspoň cez noc.

5. Dobre si rozváž, komu píšeš, lebo inak píšeme osobe zdravej, inak chorej; inak osobe v nešťastí postavenej, inak v šťastí tonúcej; inak osobe mladej, inak vekom pokročilej; inak osobe urážlivej a prchkej, inak miernej a rozvážnej.

6. Buď obozretná najmä v listoch, písaných osobám nervóznym a srdcovou chorobou postihnutým.

7. Inak píšeme osobám nám neznámym, inak známym.

Ak žiadaš vysvetlenie, vždy prilož k listu obálku so svojou adresou a známkou.

Po smrti príbuzných, v čase smútku môžeme užívať listové papiere s čiernymi okrajmi na znak smútku a bolesti.

Adrese treba venovať veľkú pozornosť. Meno adresátovo napíš s jeho príslušnými titulmi, pekným, veľkým a čítateľným písmom na obálku.

potom miesto určenia, okres, ulicu, číslo domu a krajinu. Svoju adresu napíš na zadnú stranu obálky. Na zalepenú obálku nezabudni nalepiť známku. Pri všetkých listoch a pohľadniciach dbaj na správne vyplatenie; listy pre cudzinu opatríme známkami podľa predpisu poštového úradu. Skratky, ktorých obyčajne užívame na adrese, sú: dr. theol. (doktor teologie), dr. phil. (= doktor filozofie), j. u. dr. (= juris universae doctor, právnik, advokát, notár), m. u. dr. (= medicinae universae doctor, lekár), j. u. c. alebo m. u. c. (=juris univ. candidatus, medicinae univ. candidatus, kandidát práv alebo medicíny).

XXI. Návštevy.

Návštevy sú vo spoločenskom živote veľmi dôležité. Sbližujú ľudí a zmierňujú tvrdosti charakterov, povah, sú často základom mieru v rodinách i vo spoločnosti. Ako často smieria sa jedinou novoročnou návštevou priatelia a príbuzní, ktorí dosiaľ žili v napnutosti! Návštevy sú rozličného spôsobu podľa cieľa, pre ktorý ich konáme. Sú napr. návštevy blahoželacie, ďakovné, sústrastné, na rozlúčku, úradné, alebo jednoducho spoločenské.

Kedy prichádzame? Na návštevu ideme v pravý čas, aby nebola na ťarchu; nie skoro ráno alebo neskoro večer, nie v čas jedla alebo v pracovnom čase, nie za služieb božích, atď. Najlepšie je opýtať sa na obyčaj domu, do ktorého chceme vojsť, a ním sa spravovať. Návštevy z úcty konáme zpravidla medzi 11. a 12. hodinou; priateľské návštevy obyčajne odpoludnia.

Ako sa chovať pri návšteve? Príjdeš v slušnom i čistom odeve a v rukavičkách. Prv, ako

vkročíš do izby, očistíš si topánky, potom zacengáš alebo zaklopeš; ani príliš ticho, ani príliš hrmotne. Zpravidla klopeme 3-razy prostredným prstom; ak sú dvere napolo otvorené, zaklopeš na zatvorenú polovicu, ak sú celkom otvorené, na rám dvier. Na zavolanie „Slobodno!" vstúpiš do izby, a ak ideš k osobe vyššie postavenej, zastaneš s miernym úklonom pri dverách, až ťa ponúkne, aby si šla ďalej. Ak na prvé klopanie nikto sa neozve, dočkáš niekoľko chvíľ, potom zaklopeš druhýraz a tretíraz; ak ani vtedy nepočuješ volať „Slobodno!", príjď inokedy.

Nesluší sa počúvať pri dverách alebo pozerať do izby kľúčovou dierkou, keby boly dvere zamknuté. — Ak si napr. v čakajni u lekára alebo inde, a niekto zaklope, nesmieš volať „Slobodno!"; to prislúcha iba domácim. Ak nikto neprichádza otvoriť, vhodíš návštevenku so zahnutým rohom do schránky na dverách alebo pod dvere. Ak príjde slúžka a opýta sa, koho má ohlásiť, dáš jej svoju návštevenku, aby ju odovzdala panej alebo pánovi. Ak nemáš návštevenku, povieš: „Prosím, oznámte ma panej (pánovi), som slečna N. N." Teraz môže byť trojaká možnosť:

a) Slúžka ti ukáže izbu, kde nájdeš osobu, po ktorej sa pýtaš; zaklop, a na zavolanie „Slobodno!" vstúp.

b) Slúžka uvedie ťa do salónu, povie: „Nech sa páči sadnúť si", a ide so zvesťou o tvojej prítomnosti k panej alebo k pánovi, ktorý o chvíľu príjde.

c) Slúžka sprevádza ťa do predsiene alebo do čakajne, a potom ťa ohlási. Tam môžeš si sadnúť alebo aj postáť.

Pri vstupe osoby, ku ktorej prišla si na návštevu, vstaň, pokloň sa hlbšie, priblíž sa jej na niekoľko krokov, a pozdrav ju čo najslušnejšie. Ľahkou poklonou pozdrav potom aj iných prítomných. Ak je osoba, ktorú pozdravujeme, zamestnaná alebo v rozhovore s inými, počkáme, až je hotová, potom ponáhľame sa ju pozdraviť.

Pri návštevách z úcty neodložíš nič, ani slnečník, ani rukavičky nezvlečieš. Ak si vyzvaná sadnúť si, postavíš alebo položíš slnečník na prázdnu stoličku, nikdy na stôl alebo na posteľ. Potom sadneš si na stoličku alebo vpravo na pohovku, vľavo sadne si hostiteľka; pán nikdy nesadá na pohovku.

Neposadíš sa prv, kým nesadla si domáca pani. Ak ostane stáť a neponúkne ti stoličku, to je zaiste znamenie, že pokladá tvoju návštevu za nevhodnú, a vtedy musíš svoju vec nakrátko vykonať. Ak sama neurčí ti miesto, je najlepšie voliť miesto naproti nej, a podľa možnosti po strane dvier.

Ako sa chovať pri návšteve v izbe. Keď si zaujala miesto, začne sa rozhovor, ktorý nech je jednoduchý, vážny, dôstojný, zodpovedajúci všetkým pravidlám slušnosti. Zívanie, neskromné prezeranie prítomných, obzeranie sa po stenách a nepokojné pohyby rúk i nôh sú znakom dlhej chvíle a môžu domácich urážať. Nehovor príliš hlasno, ani nesmej sa tak, aby ťa bolo ďaleko počuť. Nehovor stále sama, ale nechaj hovoriť aj iných, najmä *nehovor stále o sebe*, lebo mladým dievčatám sluší sa chovať skromne a zdržanlivo; majú málo rozprávať a viacej načúvať. Ak hovo-

ríš o viacerých osobách i o sebe, menuj seba naposledy.

Ak prinášaš pri návšteve *nejaký dar*, urob to skromne, neokate, nehovor o jeho význame a cene, ale hľaď presvedčiť prijímajúcu osobu, že spôsobí ti radosť, ak ho príjme. Nie je dosť byť dobrosrdčenými, ale buďme i pozorní a jemnocitní. Dar, pokiaľ možno, nedávaj pred inými. Darované peniaze počítať v prítomnosti darcovej, je, pravdaže, neslušné; ale kto peniaze dáva, môže vyzvať príjemcu, aby si ich prepočítal.

Keď domáca pani vzdiali sa za tvojej návštevy na chvíľu, ostaň pokojne sedieť. Pri jej opätovnom príchode vstaň a posaď sa znova, ak i ona to urobí. *Keď príjde* za rozhovoru *nová návšteva*, vstaň úctivo. Ak je to významná osoba, ustúp na bok, odober sa pod vhodnou zámienku, a zo zdvorilosti nedovoľ, aby ťa niekto von vyprevádzal. Ak si v dobrom pomere s návštevníkom a on naliehа, aby si ostala, asi štvrť hodinky môžeš ešte ostať, ale potom sa vzdiališ.

Obyčajná *návšteva trvá* 10—15 minút. Keď tušíš, že je už čas k odchodu, vstaň nenútene; skromne pozdrav a odíď. Medzi dobrými priateľmi nie sme tak na čas viazaní, a návšteva u nich môže trvať i dlhšie. Ak zbadáš, že navštívená osoba má súrnu prácu, nemáš jej svojou návštevou skracovať drahocenný čas. Sama to musíš poznať z chovania sa navštíveného. Ak počína javiť nepokoj, pokašliavať, usporiadať veci na stole, miesto meniť, každému hrmotu vo vedľajšej izbe načúvať, je na čase prerušiť návštevu a odísť, lebo múdry je, kto v pravý čas prichádza.

ale múdrejší, kto v pravý čas odchádza. (P. Th. Pesch).

Či je naša návšteva príjemná, poznáme hneď podľa rozličných znakov: deti radostne nás vítajú, navštívený ľutuje, že k nemu zriedka prichádzame, venuje sa nám po celý čas, má záľúbenie v našom rozhovore, srdečne nás prosí, aby sme dlhšie ostali, skoro odpláca našu návštevu, atď.

Ak *niekto čaká v predsieni,* aby bol po nás vpustený, alebo navštívenú osobu niekam volajú, ostaňme na návšteve len čo najkratšie.

Pri odchode. Na koniec návštevy zdvihneš sa pokojne so svojho sedadla. Stoličku, ak je v dome služobná, necháš na svojom mieste, inak dáš ju na pôvodné miesto. Potom sa rozlúčiš, a ideš k východu. Slušná navštívená osoba odprevadí ťa až ku dverám, ktoré ti otvorí. Tu pozdravíš sa ešte raz.

Prijatie návštevy. Keď návštevníčka zacengá, nemáme ju nechať dlho čakať predo dvermi, ale dáme ju uviesť do prijímacej izby. Ak domáca pani nemôže hneď prísť, vyšle niekoho z domácich, ktorý ju zastupuje do jej príchodu. Ak je návšteva prijatá v obývacej izbe, víta domáca pani: ide návštevníčke v ústrety, slušne ju pozdraví a ponúkne jej najlepšie sedadlo, ak je chladno, teda príjemné miesto pri kachliach, atď. Nemáme ponúkať stoličkou, na ktorej práve niekto sedel. Je povinnosťou domácej panej požiadať návštevníčku, aby si veci odložila; ak je vznešenejšia osoba na návšteve, musí pani sama jej veci prevziať a odložiť. Prácu, konanú práve pri vstupe návštevníčky, prerušíme; ak je súrna,

musíme sa najprv ospravodlivif, a potom dokončiť ju čo možno najchytrejšie. Jedlo treba hneď prerušiť. Práve tak si počína domáca pani, ak za rozhovoru prinesie jej niekto list; pozorná návštevníčka vtedy jemne upozorní paniu, aby ho otvorila, čo ona urobí iba narýchlo, aby zvedela, či je odpoveď bezodkladná. Tak treba si vždy počínať, ak nám bol list doručený vo spoločnosti alebo pri stole.

Pri odchode návštevníčky vstávajú všetci prítomní so svojich sedadiel, a pani vyprevadí odchádzajúcu ku dverám, ktoré vedú na schodisko alebo na ulicu. Tam sama dvere otvorí, pozdraví návštevníčku ešte raz, a pozerá za ňou pri otvorených dverách, až celkom sa vzdiali. V meste ide príjemca návštevy až ku dverám, ktoré vedú na schodisko, na dedine až k domovým dverám a k bráne do dvora. Tieto požiadavky, pravda, netýkajú sa dámy, keď prijíma mužskú návštevu; dáma vtedy nevyprevádza. Ak dáma prišla na koči alebo aute, domáca pani ide až k vozidlu a ostane chvíľu pri ňom, kým sa nepohne; potom ešte raz sa ukloní a odchádza.

XXII. Nepríjemní ľudia.

„Čo treba spraviť, keď príjde nepríjemná návšteva?" opýtal sa ma raz ktosi. „Veď nemôžem ukázať radosť z toho, že prišla, lebo to by bola lož a pretvárka; alebo mám zvolať: Už ste zasa tu?" Akú odpoveď by si dala na túto otázku? Myslím, že nemáme dávať najavo radosť, keď ju nepociťujeme, ale keď trocha premýšľame, ani pri návšteve nepríjemnej osoby nemusíme sa priamo nútiť, aby sme spravili prívetivú tvár. Spomni si

totiž, aké je to smutné byť „nepríjemnou osobou"; veď to znamená zdediť alebo osvojiť si vlastnosti, ktoré sú ľuďom neznesiteľné, napr. mať odporný zovňajšok. Keď si to už zažila, že iní sa tešili, keď si sa k nim priblížila, mala by si sa opýtať: Aké by to bolo, keby som prišla, a všetci by odo mňa bočili, alebo s posmechom mi otvárali dvere? Pravdaže, keď ľudia niečo takého zbadajú, sú ešte nepríjemnejší a nevrlejší. V čom teda väzí prvá príčina, že sú takí nepríjemní? Azda smutné zážitky z mladosti, nedostatok lásky, ťažké nehody a nečakané sklamania sú tomu na príčine. Keď takto rozmýšľame, zaiste pocítime súcit s takou osobou, a nepríjemná návšteva zrazu stane sa nám príjemnou, keďže nás ponúka skúsiť, či azda pod nepríjemnou, tvrdou škrupinou neskrýva sa vzácne jadro. Pravdaže, ľahko je prijať príjemnú návštevu — no, teba má vábiť túžba ukázať svoju silu tam, kde svoje „ja" premôhla by si v službe lásky k bližnému. Takto len získať môžeš, veď v živote nie vždy budeš si môcť vyhľadať okolie podľa svojej chuti, ba často i tvojí najbližší, v ktorých skladáš dôveru, majú vlastnosti, ktoré vyžadujú od teba trpezlivosť a ovládanie seba. — Rozpoviem starú legendu, ktorá ti veci objasní. Istý svätý navštívil raz za teplej letnej noci opustený cintorín, a modlil sa tam za tých zomrelých, na ktorých nikto si nespomína. Hodina za hodinou prešla, a jeho modlitba stávala sa čo raz vrúcnejšou. Keď o polnoci mesiac svojím leskom ožiaril staré kríže, svetlá v dedine dávno už zhasly, a len on sám bedlil, keď bránou cintorínovou zrazu ukázalo sa množstvo anjelov. Ich bielostné rúcha

jagaly sa v mesačnom svetle, a oči svätého udivene spočinuly na nich. Anjeli zastavili sa u zapadnutého, mochom pokrytého kameňa, a kadiac ho svojimi kaditeľnicami, z ktorých vystupovala ľúbezná vôňa, ako keby stáli pred hrobom nejakého svätého. Potom vznášali sa ďalej medzi radmi hrobov, a zasa zapaľovali temian pri hrobe, na ktorom bol kríž bez nápisu. Potom ďalej putovali po okrajoch cintorína, kde rástly vysoké prhľavy a po hrobe nebolo ani stopy; i hlboko sa skláňali, kadiac svojimi kaditeľnicami. Potom šli ešte k trom alebo štyrom zabudnutým hrobom, a ticho, ako prišli, vzdialili sa.

Vidíš, anjeli modlia sa na hroboch zabudnutých zomrelých, a my ľudia mali by sme ísť bez povšimnutia okolo živých, zabudnutých a odstrčených? Mali by sme im ísť chladne a s odporom v ústrety, namiesto aby sme pokľakli pred pošliapanými kvetinami ich života a dožičili sme im tiež trocha lásky z nášho šťastia?

XXIII. Ako sa chovať v škole.

Rozpomienky na žiacky život sprevádzajú nás po celý život, ba dávajú mu aj určitý smer. Okrem kostola škola má byť preto miestom, ktoré študentka najradšej navštevuje, veď tam je pripravovaná pre svoje budúce povolanie, tam rozvíja sa jej duchovný život, tam nadobúda vedomostí, zušľachťuje si srdce, zocelňuje svoju vôľu, svoj charakter. Zapamätaj si teda toto:

1. Študentka vstupuje skromne do školy, posadí sa pokojne na svoje miesto, očakávajúc prichod učiteľa alebo profesora, ktorých pozdravuje povstaním na znamenie úcty.

2. Za vyučovania dbá na slušné držanie tela. Mlčky sedí na svojom mieste, vzpriamená, ruky má na lavici alebo za chrbtom, nedorozumieva sa so spolužiačkami ani slovom, ani znamením, ani ceduľkami, ale jej oči a uši stále sledujú učiteľa. Nevrtí sa a neopiera sa snivo o lakte, chráni sa všetkého, čo rušilo by priebeh vyučovania, nerozpráva sa so susedkou, nesmeje sa, nerobí nemiestne poznámky a posunky, nehundre, nekričí, nehádže predmety, atď. Takéto neprístojnosti iba rozčuľujú, rozptyľujú pozornosť, ničia jemný smysel pre etiku i slušnosť a nabádajú ducha k rozpustilosti, k odporu.

3. Keď ju učiteľ vyvolá odpovedať, zdvihne sa slušná študentka hneď, a odpovedá čo vie, nepozerajúc sa ani vpravo ani vľavo. Pri odpovedi stojí rovno, ruky má voľne pri tele, alebo opiera ich o lavicu. Pritom neihrá sa s nijakým predmetom, s perom alebo s ceruzkou. Hovorí hlasite a zreteľne, nie príliš rýchlo alebo príliš pomaly.

4. Ak študentka výklad dobre neporozumela, môže, ba má sa opýtať učiteľa pokojne a skromne: „Pán profesor, ak dovolíte, prosila by som o vysvetlenie; nechápem to dobre." Dobrá študentka v hodine nezamestnáva sa vecmi, ktoré nemajú s vyučovacím predmetom nič spoločného, nečíta napr. knihu, nepripravuje sa na budúcu hodinu, nepíše úlohy na druhý deň. Ak vychádza zo svojho miesta, robí to nepozorovane, ticho, aby nerušila spolužiačky.

5) Dobrá študentka zachováva poriadok v lavici, v knihách, v sošitoch a v úlohách. Všetko má na svojom mieste, takže jediným siahnutím

ruky nájde hneď to, čo práve potrebuje. Knihy nepostaví pred seba tak, aby ju učiteľ nevidel. Knihy nemá roztrhané, jednotlivé listy od seba oddelené, bez väzby. Medzi riadkami nerobí poznámky, strany nezastrieka atramentom, okraje nevyzdobuje kresbami a čmárami, rohy listov nezahybuje. Takéto nespôsoby kazia smysel pre krásu a vzbudzujú nechuť ku štúdiumu, lebo veď kto vezme rád do ruky znetvorenú knihu?

6) Veľkú pozornosť venuj svojim písomným prácam. Najprv si ich napíš do náčrtníka, potom ich odpíš na biely papier čiernym (a nie farobným) atramentom zreteľne, čítateľne, vkusne, bez malicherných príväzkov, bez vymazovania, krásopisne; na jednotlivých stranách nechávaj vždy okraje. Čisté vyhotovenie písomných úloh už samo odporúča žiačku a žiaka učiteľovi.

7) Dobrá študentka svoje úlohy vypracúva samostatne, svedomite, neobťažuje svoje susedky prosbami. Ak opisuje alebo vypisuje, tým nielen klame učiteľa, nielen že je nespravodlivá ku spolužiačkam, ale najviac škodí sebe, lebo majúc lacný úspech, namýšľa si, že má i vedomosti, hoci vo skutočnosti v jej vzdelaní vznikajú nebezpečné medzery. „S krčahom dotiaľ chodia po vodu, kým sa ucho odtrhne“: príjde chvíľa, keď podvod a klam prezradí sa sám; takáto žiačka potom zastane v štúdiách, a stará nedbalosť plne vypomstí sa na nej.

Svedomité zachovávanie týchto pravidiel sústreďuje myseľ, napomáha premýšľanie, povzbudzuje silu ducha, bystrí rozum a zocеľuje vôľu, naplňuje človeka radosťou, povedomím svedomite vykonanej povinnosti. Keď si školu už opu-

stila, vždy s povďačnosťou sa chovaj ku svojim bývalým učiteľom, a ich napomínania, rady a povzbudzovania usiluj sa zachovávať, uskutočňovať. Kým sedíš v školskej lavici, nechápeš dobre, aké dobrodenia ti preukazuje tvoj učiteľ; o niekoľko rokov budeš inak súdiť.

XXIV. Dary.

Dary dávame k narodeninám, menovinám, na Vianoce, k svadbe, atď. O daroch zapamätaj si: Bohatým osobám nedávaj priveľké dary; ak ti peniaze nestačia, daj dar kvetinový; pánom nikdy neposielaj kvetiny, iba ak ide o pozornosť, prejavenú chorému. Za niekoľko dňovú návštevu pošleme domácej panej na Vianoce nejaký umelecký predmet, alebo ak sme v dôvernejšom priateľstve, pár bažantov, koš ovocia, zverinu, a pod. Za dar neďakuj nikdy *hneď* darom, ale dočkaj najbližšiu príležitosť, pri ktorej odvďačíš sa darom podobnej hodnoty. Za dar z ruky do ruky poďakuj sa ústne, za dar zaslatý písomne. Dary, ktoré majú cieľ získať priazeň, sú urážlivé. Nehovor o cene daru, ktorý podávaš, a preto prv, ako dar odovzdáš, odstráň z neho obchodnú nálepku, udávajúcu cenu tovaru.

Spravuj sa týmito všeobecnými radami:

1) Nedávaj dary, ktoré presahujú tvoje majetkové pomery.

2) Pri výbere daru mysli na potreby a povahu toho, koho chceš podarovať; tak napr. nefajčiarovi zaisto nekúpiš cigare, nepijakovi likér, a pod. Nehovor o prednostiach svojho daru.

4) Svoju vďaku za malý dar vyjadri tým istým spôsobom ako za dar veľký, i keby sklamal tvoje očakávanie.

5) Nedaruj, čo tebe bolo darované. Vrátiť darovaný predmet je urážkou.

Kto mi dáva, učí ma dávať. Nepýtaj sa, čo máš dať; kto sa pýta, nerád dáva.

XXV. O voľbe svojej priateľky.

Priateľstvo je spojením dvoch duší k vzájomnej podpore a k obapolnému zošľachteniu. Toho musia si byť vedomé najmä mladé dievčatá, ktoré viac ako kto iný sú naklonené hovoriť o každej svojej družke ako o svojej „priateľke", hoci pri bližšom poznaní sú to iba družky zo školskej lavice, z penzionátov, známosti zo spoločného letného pobytu, z telocvičiarne, atď. Takéto „priateľky" volíte si zpravidla na základe neodôvodnenej sympátie. Poznáte sa vo spoločnosti, zapáči sa ti pekný zovňajšok, príjemné spoločenské chovanie sa, vtip, alebo tie isté chyby, ktoré sama máš, a po niekoľko hodinovej známosti už nazývate sa priateľkami, a odhalíte si celé srdce. Takto prenáhlene uzavreté priateľstvo prináša obyčajne sklamanie, a mení sa často v zaryté nepriateľstvo.

Priateľku treba voliť obozretne a rozvážne; buď zadobre so všetkými, ale priateľku svoju voľ si z tisícov jednu.

Často vkradne sa vám niekto do priateľstva z príčin sebeckých, tušiac z toho výhody; iní chovajú sa k nám priateľsky, dokiaľ vedie sa nám dobre, ale keď klesáme, nechcú nás poznať; iní zas zneužívajú našu dôveru, vyzradia naše najtajnejšie myšlienky alebo nejaké nepozorné slovo, z ktorého vznikajú mrzutosti. Nie je teda ľahostajné, koho si zvolíš za priateľku, lebo od šťa-

stlivej alebo nešťastlivej voľby priateľky záleží zušľachtenie alebo spustošenie tvojho srdca. Voliac na základe prirodzenej náklonnosti svoju priateľku, pozoruj bedlivým okom:

1) či má približne ten istý stupeň vzdelania, keďže medzi ľuďmi veľmi nerovnakého vzdelania trvalé priateľstvo nie je možné;

2) či je približne rovnakých majetkových a spoločenských pomerov, keďže čo ruší rovnosť, ruší zpravidla i priateľstvo;

3) nevoľ si priateľku, ktorú pre jej chovanie alebo pre jej mravné zásady hanbila by si sa uviesť do svojej rodiny;

4) nevoľ si priateľku z družiek nevzdelaných alebo takých, ktoré svojím výstredným chovaním sa alebo šatením budily by pozornosť a nevôľu. „Povedz mi, s kým obcuješ a ja ti poviem, kto si!" — hovorí porekadlo.

Nevstupuj do priateľstva s osobou, s ktorou pociťuješ náklonnosť k spoločnej chybe, lebo staly by ste sa navzájom svodkyňami.

Voľ iba priateľky, od ktorých môžeš získať v chovaní sa, v mravoch i vo vedomosti, lebo cieľom priateľstva je vzájomné zošľachtenie. Ak si našla ozajstnú priateľku, máš si ju preto vážiť, všetko navzájom jej poskytovať, čo od nej žiadaš. Pravé priateľstvo nemá tvojho ducha rozptyľovať, vo vykonávaní povinností na závadu ti byť, ale má byť oporou a spruhou ku konaniu dobrých skutkov.

Čím udržujeme priateľstvo?

1) Drobnými pozornosťami, ako sú blahoželania, pohľadnice s ciest, kvetiny na rozlúčku, atď.

2) Maj podiel na životných udalostiach svojej priateľky. „Raduj sa s radujúcimi, plač s plačúcimi!" a „Podelená radosť je dvojnásobná, podelený žiaľ iba polovičný."

3) Poteš svoju priateľku pri vhodnej príležitosti malým darčokom, ktorý nemusí vynikať svojou cenou, ako skôr vhodnou voľbou.

4) Preukáž svojej priateľke malé služby, a zastaň sa jej, ak ju ohovárajú.

5) Neobťažuj priateľku bez potreby svojimi starosťami; ak ti sverí svoj bôľ, svoju starosť, poteš ju, dodaj jej odvahy, hľaď zmierniť jej bolesť, ak môžeš, pomôž jej.

6) Ak je chorá, prejav jej účastenstvo ani nie tak častými návštevami, ako skôr malými pozornosťami (kytičkou, knihou, občerstvením, a pod.).

7) Sverené tajomstvá zachovaj verne, aby si jej dôveru nesklamala.

8) Ak vzniknú nejaké nedorozumenia medzi vami, hľaď ich čoskoro odstrániť; stane sa to niekedy čo len i niekoľkými slovami.

9) Neodvracaj sa hneď od priateľky pre jednoduché ohováranie, kým nepresvedčíš sa o veci. Zažeň zo svojho srdca trpkosť proti nevernej priateľke, chovaj sa k nej zhovievavo, nebuď nikdy rozčulená a hrdá k nej.

10) Ak ťa opustila, opýtaj sa prv seba, či sama nie si tomu na príčine.

11) Hlavným skúšobným kameňom priateľstva je úprimná pomoc v núdzi.

Čím rušíme priateľstvo?

1) Ak ho zneužívaš vypožiačavaním peňazí, kníh, dáždnikov, častí odevov, atď.

2) Ak nešetríš vypožičané veci a vraciaš ich zašpinené alebo poškodené.

3) Nebuď k priateľke dotieravá, nemiešaj sa nepovolane do jej vecí, a hovor o nej šetrne.

4) Buď k priateľke pravdovravná, ale nie hrubá. Na chyby upozorni ju šetrne, aby ju to nebolelo. „Priateľku tajne napomínaj, ale zjavne chváľ" — hovorí stará múdrosť.

Pamätaj si ešte, že pravé a dobré priateľstvo nikdy neodporuje láske, ktorú Kristus od svojich žiada. Priateľstvo nesmie byť založené na cite, ale na skalopevnej pravde a na mravnom základe; preto keby si zbadala, že priateľka má na teba nedobrý vplyv, že od teba žiada niečo nečestné alebo hriešne, priateľstvo hneď preruš! „Dobré je priateľstvo, ale čnosť je lepšia" — napomína príslovie.

Cirkevné dejiny zaznamenaly krásny a dojemný príklad priateľstva dvoch mladých dievčat: Agnešky a Emerenciány, ktorých láska bola silnejšia ako smrť. Žily koncom tretieho storočia v Ríme, v časoch veľmi nepriaznivých pre cirkev, ale i slávnych, keď kresťania ukrutne boli prenasledovaní, a pre vieru životy skladali. I na Agnešku, bohaté a krásne dievča, ktorá zasľúbila sa sľubom čistoty Pánu Ježišovi, doľahla ťažká skúška. Syn rímskeho prefekta zahorel k nej láskou, i chcel si ju vziať za manželku. Sľuboval jej hory-doly, priniesol drahocenné ozdoby, ponúkal dedictvo po otcovi, pripomínal, že nikto sa mu nemôže vyrovnať ani rodom, ani bohatstvom, ale Agneška odmietla všetko. Keď prefekt sa dozvedel, že zamietla jeho syna pre ženícha Ježiša, lebo je krestiankou, dal si ju pred-

volať a sám ju nahováral, aby stala sa manželkou jeho syna, ale Agneška znova odmietla. I rozkázal jej, aby obetovala pohanským bohom, a keď neposlúchla, odsúdil ju na smrť, i dal ju r. 304 sťať mečom.

Ku hrobu mučenice, ktorú pochovali jej rodičia vo svojej záhrade za mestom, a chodili sa ta modliť, chodievala i jej najmilšia priateľka Emerenciána. Bola síce ešte pohanka, ale už veľa vedela o Ježišovi Kristovi, aj mala byť čoskoro pokrstená. Keď raz pri hrobe kľačala, pohrúžená do modlitby, prepadli ju suroví pohani a ukameňovali ju. Krstom svojej krvi očistená odišla za svojou najvernejšou priateľkou Agneškou do večných stánkov.

Usiluj sa teda nájsť si *dobrú a vernú priateľku*, ktorej bez obavy môhla by si sa sveriť so všetkým, čo ťa blaží alebo trápi, so svojimi úspechmi a sklamaniami, s minulým životom i s plánmi do budúcnosti. Keď si ju našla, ako vzácnu perlu správne ju oceňuj, a udeľuj jej zo svojich čností, z ideálnych citov i z ušľachtilých úmyslov. Potom môžeš hovoriť so sv. Ambrózom: „Nič nie je krásnejšie na zemi ako je dobré priateľstvo; je pravou životnou útechou mať niekoho, komu možno otvoriť svoje srdce, dôverne mu všetko povedať a každé tajomstvo svojej duše vyjaviť."

XXVI. Ako sa dáš fotografovať?

1) Vo svetlých šatách, najmä bielych, vyzeráš zdanlive silnejšia, v čiernych zdáš sa štíhlejšia; je to svetelný klam, preto volia osoby telesne tučné na fotografovanie čierne šaty s jed-

noduchou úpravou, ktoré robia ich zdanlive štíhlejšími, a naopak, osoby slabé volia šaty biele, ktoré ich robia zdanlive silnejšími.

2) Nedávaj sa fotografovať v šatách úplne nových, ktoré ešte dobre nepriliehajú.

3) Účes nemaj príliš hladký, pevný, radšej niečo voľnejší. Široká tvár žiada vyšší účes, a naopak. Čelo nezakrývaj si vlasmi. Dlhý tenký krk zakryjeme golierom, stuhou alebo podobne.

4) Od práška, púderu je tvár na fotografii ustrnulá, ani z gypsu.

5) Vlnený odev pekne pôsobí svojimi záhybmi; atlas, ťažký hodváb alebo zamat nepekne sa lesknú, a vyzerajú na fotografii dreveno.

6) V klobúku nedávaj sa fotografovať; zakrýva tvár, a rýchlo stráca svoju časovosť.

7)Dobre ukáže na fotografii kontrast (protiva) farieb, napr. biely golier na tmavých šatách, svetlá kvetina na tmavých vlasoch, na svetlých tmavá stuha, a pod.

8) Čierna, belasá a zelená farba ukáže sa na fotografii čierno.

XXVII. Zábava.

Zábavou menujeme všetko, čo nás baví, čo osviežuje telo alebo dušu, a robí ich spôsobilejšími k práci. Zábava je nielen dovolená, ale i užitočná a potrebná. Od prirodzenosti po nej túžime, a kto po nej nebaží, alebo sa jej priamo vyhýba, nie je alebo na tele alebo na duši zdravý.

Zábava je korením života. Pokrmy koreníme, aby sme ich lepšie strávili — tak i život, plný starostí, urobíme si ušľachtilými zábavami znesiteľnejším. Ale ako korenie samo pravdaže nikdy nemôže nahradzovať pokrm, tak ani zába-

vy nikdy nesmú sa stať naším hlavným záujmom, ale majú nám byť iba odmenou za vykonanú povinnosť. Správny postup je tento: najprv je povinnosť, a keď sme ju svedomite vykonali, môže príjsť zábava. Vidieť v zábavách cieľ života, znamená pochybiť vo veci najdôležitejšej.

V dovolených zábavách máme zachovať *mieru;* na tomto poli najskôr môžeme sa priučiť najvyššiemu umeniu života, totiž ovládaniu vôle.

Zábava nesmie nikdy prekročiť hranice slušnosti, ani zájsť za medze, vytýčené Desatorom božích prikázaní, lebo ako mráz spaľuje kvety, tak nivočí zlá zábava čnosti a dobré mravy.

Dovolené zábavy sú rozličného druhu: jednému zábavou je čítanie, inému hudba, spoločnosť, vyšívanie, maľba, niekomu práca alebo aspoň zmena v práci.

Nevyčerpateľným prameňom zábavy je príroda; vychádzka do prírody, čistý vzduch, kvetiny, vtáctvo a zvieratá poskytujú nám veľa radostného osvieženia. Životopisci veľkého svätca sv. Františka Serafinského nám rozprávajú, že tento ctiteľ *„Panej Chudoby"* neobyčajne vrúcne miloval prírodu; zvieratká a vtáky volal svojimi bratmi, s nimi sa zabával. Brat Celan rozpráva o ňom: „Raz šiel František smerom k Bevagni. Kráčal plný radostí, keď zrazu uvidel kŕdeľ vtáčkov. Zabočil s cesty, aby môhol ísť medzi nimi. Vtáčky neuletely, ale tlačily sa okolo neho, akoby ho vítaly. I povedal im: „Vtáčkovia, bratia mojí, musíte veľa chváliť a milovať svojho Stvoriteľa! Dal vám perie za odev, krýdla na lietanie, a všetko, čo vám treba; dovoľuje vám žiť v čistom vzduchu, nemusíte ani

siať, ani žať. On sa stará o vás, ochraňuje a spravuje vás." Vtáčky naťahovaly hlavičky, rozpínaly krýdla, otváraly zobáčky, hľadely naň akoby mu ďakovaly, kým on chodil sem-tam medzi nimi, hladkajúc ich okrajom svojho odevu. Potom sa rozlúčil s nimi, žehnajúc ich. Keď chcel v Alviane kázať, a lastovičky vo vzduchu príliš štebotaly, povedal im: „Lastovičky, sestričky moje, počúvajte slovo božie, mlčte, a buďte pekne ticho, kým skončím!" A vtáčky zatíchly. V Grecciu priniesli mu živého zajačka, ktorému vravel: „Poď ku mne, brat zajačok", a hladkal ho, potom zaniesol ho do hory, vrátiac mu slobodu. Svätec opájal sa čarovnosťou veľkých lesov a hôr, cítil nevýslovnú radosť už z vône kvetiny alebo pri pohľade na jasnú vodu potôčka. V Portiunkule brat záhradník musel venovať kúsok dobrej zeme poľným kvetinám. František i s nimi sa rozprával, ba skôr akoby im odpovedal, lebo ich tajomný a sladký hovor vtieral sa mu až do srdca."

Miluj i ty, milé dievča, prírodu a jej čisté nevinné radosti!

XXVIII. O hudbe.

Ak vieš dobre hrať na nejakom hudobnom nástroji, ako na piáne, na husliach, na mandolíne, na citare a pod., môžeš pripraviť svojim domácim a známym veľa čistých a ušľachtilých radostí. Pritom nezabúdaj, že keď sa cvičíš doma, zatvor obloky, aby si nevyrušovala okolie; okrem toho musíš pamätať aj na rodiny, bývajúce v tom istom dome. Nikdy nehraj po 9. hodine večer; ani vtedy, keď je v dome chorý (tým menej zomrelý). I na Zelený Štvrtok, na Veľký Piatok, niekde i na

Bielu Sobotu dopoludnia alebo na Dušičky môhlo by hranie pohoršiť susedov. Vo spoločnosti hraj len vtedy, keď ozaj niečo vieš; vtedy nenechaj sa dlho prosiť.

Ak hráš menej dobre, nehraj priamo po niekom, kto hral majstrovsky, aby rozdiel nebol krikľavý; v takom prípade radšej sa vyhovor.

Netrať hneď hlavu, ak pri hre schybíš, ale hraj pokojne ďalej, možno, že málokto zo spoločnosti si to povšimne. Taktiež nikto nesmie sa ti pozerať do nôt cez plecia, iba učiteľ (učiteľka) hudby, alebo kto ti obracia strany. Poslucháči za hry nemajú rozprávať a poznámky robiť.

XXIX. Ako sa máš chovať pri spoločnej hre.

Spoločné hry pod širym nebom sú práve tak potrebné ako vážne štúdium; áno, i hra môže byť záslužným dielom pre nebo práve tak ako práca, keď ju vykonávame z poslušnosti a s dobrým úmyslom. Sv. Alojz bol raz upútaný nevinnou hrou; opýtali sa ho, čo by robil, keby toho dňa mal umrieť. Odpovedal: „Hral by som sa ďalej." Vedel, že jeho hra súhlasí so želaním predstaveného a s duchom kláštora, i bol preto úplne presvedčený o tom, že vôli božej nemôže odporovať.

Ako sa treba pri hre chovať?

1) Predovšetkým spravuj sa vždy presne pravidlami hry. Ak je táto podmienka splnená, hra cvičí a nadobúda cit k povinnosti, zošľachťuje charakter, napomáha sústredenie pozornosti, vzbuzuje v účastniciach i pozorovateľkách nevinnú, čistú radosť.

2) Aby sa predišlo výbuchom vášne pri hre, musíš bdieť nad všetkými hnutiami srdca, potla-

čovať prvý nával hnevu, nehrať nad určený čas; chráň sa neslušnosti v rečiach i vo skutkoch, nevykrikuj, nenadávaj, atď.

3) Podvod pri hre je práve taký nečestný ako pri akomkoľvek inom zamestnaní. Dievča, ktoré je pri hre nepoctivé, dokazuje, že taká môže byť i v iných okolnostiach. Ak ťa chce spoluhráčka oklamať, rob, ako by si nič nezbadala, dokonč partiu, a potom preruš hru bez akéhokoľvek odôvodnenia.

4) Neukazuj zlú náladu a nespokojnosť pri strate, ani detskú a uprílišnenú radosť pri výhre; hry nevzdávaj sa hneď, keď prehrávaš, to by svedčilo o malichernosti.

5) Nevypytuj sa svojich družiek ani vpravo, ani vľavo, ako by si mala správne hrať; ak hru nepoznáš, nehraj.

6) Pri spore háj sa pokojne, bez urážlivých slov.

7) Družky, ktoré na hru sa dívajú, nech sa chovajú nestranne, a nech mlčia; nemajú daktorej hráčke stániť, radiť jej, robiť hlasné poznámky o výhre alebo strate; rozhovor pri hre hráčky veľmi mýli a znepokojuje.

XXX. Kazič hry.

Sú dievčatá, ktorým sa hovorí, že sú „kaziči hry", lebo na všetko, čo iné navrhnú, krútia hlavou; niekedy preto, lebo sa nazdávajú, že majú lepší návrh, od ktorého nechcú ustúpiť, inokedy zas preto, že návrh daly iné dievčence a nie ony. Takéto dievčatá právom môžu povedať: „Chceme byť samostatné, preto nebudeme vždy to robiť, čo chcú iné! My máme svoju vlastnú vôľu, čo aj iné dievčatá snášajú sa spolu trpezlivo s

ostatnými." Nuž či samostatnosť v tom záleží, aby sme vždy uplatnili svoju osobitú mienku? Smie byť samostatné dievča ústupné, povoľné? Pravdaže smie, ak jej ústupnosť a povoľnosť nepramení v márnosti alebo v slabosti, v opičení sa po iných, ale v statočnom a priateľskom sebazapretí. Teda nie v tom záleží samostatnosť, že sa podriadime iným, ale v príčine *prečo* to robíme: či zo zbabelosti, alebo z vlastnej sily. Hlavatosť nie je znakom samostatnosti, ale slabosti; nemáme sily potlačiť svoje želania, a to je počiatok nesamostatnosti. Samostatné dievča rado sa podrobí a je ústupné, lebo vie sebe samej nepovoliť. Preto nepadne mu ťažko hrať sa alebo pracovať s inými v pokoji, medzitým čo hlavatá podlieha každú chvíľu nálade, a preto sa sráža s vôľou iných. Ústupnosť a povoľnosť pri hre i vo styku s priateľkami je najlepšou školou samostatnosti pre každé dievča, keďže vychováva človeka k prísnej disciplíne, aby sebe nič neodpustil a v ničom si nepovolil.

XXXI. O tanci.

Tanec so stanoviska telocvičného i zdravotníckeho nemožno zakazovať, pokiaľ neprechodí do krajností. Musí byť pravdaže miera i v návšteve plesov alebo tanečných zábav, lebo nesvedčí o jemnom mrave, ak mladé dievča vidieť na každom plese, alebo ak zotrváva na ňom až do posledného taktu. Mladé dievča vezme si na tanec jednoduché šaty bielej alebo jasnejšej farby, a usiluje sa podľa možnosti zachovať ich v poriadku. Odtrhnutá čipka, stratená stužka, strapatý účes prezradzujú prehnané a vášnivé oddanie sa tancu, čo nepôsobí priaznivým dojmom.

Vejár slúži iba na ochladzovanie; nie je slušné za vejárom šepkať a smiať sa.

Ani pán ani dáma nemajú tancovať *bez rukavičiek*, áno, je dobre, ak máš dvoje pre prípad, že jedny by sa zašpinily alebo roztrhly.

S kým máš tancovať? S každým pánom, ktorý sa ti predstaví, a o tanec ťa požiada. Na väčších plesoch dostávajú dámy pri vstupe do tanečnej dvorany „tanečné poriadky", do ktorých si zaznamenajú, komu ktorý tanec prisľúbily. Ak si na niektorý tanec sľúbená a *príjde iný tanečník* oň požiadať, slušne sa vyhovor: „Veľmi ľutujem, na prvý tanec som už sľúbená." Odrieknuť tanec bez toho, že by si bola skôr dakomu sľúbená alebo bez podstatnej príčiny, pokladať treba za urážku, ktorá môže mať za následok nepríjemnosť.

Ak si ustatá, nikto nemôže od teba tanec žiadať; vyhovor sa primerane: „Ráčte prepáčiť, som veľmi ustatá." Ak neprihlási sa ten istý tanečník za toho istého tanca ešte raz, nesmieš ten tanec vôbec tančiť.

Ak ťa nikto nevyzval na niektorý tanec, neprejavuj mrzutosť a nevôľu, ale buď pokojná, hľaď zabaviť sa pohľadom na tančiacich, alebo rozprávaj sa s družkami, ktoré majú ten istý osud.

Pri polenke volíš pánov, ktorí s tebou prv tancovali. Vrhať sa na pána, alebo hádať sa s tanečnicou, ktorá prv pána k tancu vyzvala, je veľmi nepekné.

Pri kruhovom tanci nerozprávaj. I keby nebolo počuť tvoje slová, nezabúdaj, že i tvoje oči hovoria. Pravidlá, ako máš tancovať, musíš si o-

svojiť v tanečnej škole. Nepúšťaj sa do tanca, ktorý tančiť nevieš! Pri kruhovom tanci neopieraj sa príliš o tanečníka, ani prudko neskáč a nelietaj. Ak chceš ako muž tancovať, alebo ako dáma dávať koš, ostaň radšej doma a nechoď do tanečnej siene.

Po tanci alebo promenáde dvoranou odvedie pán dámu na miesto, kde prv sedela, a tam úklonom navzájom sa odporúčajú. Nevesta v neprítomnosti svojho ženícha zpravidla netancuje.

Pán, ktorý na plese viacráz s tebou tancuje, a sa zabáva, má sa predstaviť i tvojim rodičom, ak nestalo sa to už prv. S mladíkom, ktorý nie je i tvojím rodičom dobre známy, nikdy nesmieš ísť k büfetu, tým menej vzdialiť sa bez vedomia rodičov z tanečnej dvorany.

Buď si vedomá toho, že podliehaš kritike prítomných, preto usiluj sa o pekné pohyby a o slušné chovanie sa.

Ako poznáš pri tanci povahu, charakter muža, s ktorým tančíš? Ako každý náš pohyb, ak nie je pretvárkou, je odrazom nášho nútra, tak i v tanci prezradzuje sa povaha človeka.

1) Mladík, ktorý tvrdo hľadí k dlážke, a vlečie svoju dámu ani otrokyňu, točí ju napravo -naľavo, kde je trocha voľného miesta, a hneď dá sa zas do divých skokov, je celkom určite *sebec;* hľadá v tanci iba svoju zábavu, a tú, ktorú svie-ra kliešťami svojich rúk, núti, aby sa mu podriadila, skákala podľa neho i s ním.

2) Ak vidíš mladíka, že každú chvíľu tiskne svoju tanečnicu k sebe, kloní hlavu, aby čelom môhol sa dotknúť jej sluchov, v očiach horí mu zelený plameň vášne, to je človek smyselný

a chlipný, čo zneuctieva každé dievča, s ktorým tancuje; z neho bude raz *slobodný roztopašník* alebo *neverný manžel*.

3) Sú zas iní, ktorí nesmele, bojazlivo položia ruky okolo pásu dievčaťa, a neisto, kolísavo s ňou tancujú; splašene vyhľadávajú každé voľné miesto, a na ňom sa točia, kým ich iný tanečník z neho nevyhúči. Pri najmenšom náraze dajú sa odstrčiť inými i so svojimi tanečnicami. Neustále majú „prepáčte" na jazyku, potia a namáhajú sa, až ich niektorá tančiaca dvojica sotí, a je po tanci. To sú slabí, nesamostatní, od všetkých závislí *mladíci-trstiny*.

4) *Muž pevného, silného charakteru* drží svoju tanečnicu pevne, iste, neobťažuje ju, ale dbá na to, aby tanec bol jej zábavou. Chráni ju pred každým nárazom, zbytočne nehovorí. V každom jeho pohybe vidno, že ctí vo svojej družke dôstojnosť ženy, jej slobodu a česť. Keď tuší jej ustatosť, dožičí jej odpočinku, a odvedie ju na miesto. To je *ochranca ženy, pravý charakter*.

Druhy tancov menia sa podľa módy ako odev: staré tance dnes upadly v nemilosť a ustúpily novým. Niektoré z nich sú slušné, a záleží pri nich na tom, ako ich kto tancuje, či smyselný alebo charakterný muž, či dobre, alebo zle vychované dievča.

Kedy škodí tanec telu? Ak sa dievča priveľa hnevá, že pri niektorom tanci nikto pre ňu neprišiel, ak sa hnevá na hudobníkov, že mávajú dlhé prestávky, ak ustavične tančí, môže jej tanec spôsobiť i mŕtvicu, najmä keď tancuje vášnivo, príliš divoko, v dyme, prachu, vo veľkej

spare alebo v prievane. Prílišným rozprúdením krvi trpí srdce, pľúca, mozgy, a vôbec všetky telesné ústroje. Už veľmi mnohé dievča odnieslo si zárodok suchotín (tuberkulózy) z tanečnej siene.

Tanec môže i duši veľmi škodiť. Celé okolie a všetky okolnosti tanečnej zábavy, ako úzky styk s iným pohlavím, pohľady a reč tanečníkov, víno atď., všetko to roznecuje a zapaľuje v srdci driemajúce iskry vášne, a známe je, že z malej iskry býva často veľký oheň. Sv. Ambróz hovorí: „Tance sú (často) rakvou nevinnosti a hrobom stydlivosti." Tanec môže byť i počiatkom nenávisti, zvady, klebiet a nepoctivých známostí.

Čo máš robiť, aby si vyšla z tanečnej siene bez hriechu? Predovšetkým zachovaj miernosť. Tancuj v slušných šatách, málo a zriedka, aby nevznikla v tvojom srdci prílišná náklonnosť k nemu. Netancuj s osobami skazenými, nemravnými. Domov choď iba s tými, s ktorými si prišla, nikdy nie s tanečníkom. Ak si bohabojná, odporúčam ti po tanci tieto úvahy, a tanec iste nebude ti potom na škodu nesmrteľnej duše:

1). Za ten čas, čo si tancovala, mnohé duše trpely v pekle pre hriechy, ktoré pri tanci spáchaly. — 2). Rehoľné osoby velebily Boha, a tak múdrejšie, spasiteľnejšie použily svoj čas. — 3). V tom istom čase mnohé duše v smrteľnej úzkosti rozlúčily sa s týmto svetom; tisíce mužov i žien vo svojich príbytkoch a v nemocniciach znášalo bolesti, horúčku, atď., raz budeš i ty chorá a iné budú tancovať. — 4). Spasiteľ, P. Maria a anjeli videli ťa tancovať; ó, ako sa divili, ak tvoje srdce pohrúžené bolo bez miery do márnosti a oddané rozkošiam.

XXXII. *Matka a dcéra.*

Niet na svete nikoho, kto by s dievčaťom lepšie a poctivejšie smýšľal ako jej matka; je teda povinnosťou dcérky byť k nej pravdivou a úprimnou priateľkou i dôvernicou.

Bohužiaľ, dorastajúce dievčatá neraz spurne vyhýbajú matke, vidiac v nej iba prísneho sudcu. Takýto nedobrý pomer vyvinie sa najskôr z vedomia detských pokleskov, skrývaných pred matkou; druhou príčinou sú družky, utvrdzujúce dievča v nesprávnej domnienke, akoby dozor matkin nebol vždy a vo všetkom potrebný. Takéto družky vyhlasujú každý materinský zákaz za tyranstvo, a pre neposlušnosť kárané dievča za mučenicu. Rozumné dievča stráni sa takýchto družiek a uzná, že každé napomnutie alebo pokarhanie matkino smeruje k jej dobru, preto príjme ho vďačne a hľadí svoje chyby napravať.

Ak sa dcéra pred matkou pretvaruje, nech uváži, že i matka bola raz dcérou, a preto že u nej nájde nielen toľko porozumenia pre rozličné zjavy mladosti ako u priateliek, ale ešte viacej, áno záujem nepomerne väčší, lebo zdanlivý záujem priateliek býva často iba *zvedavosťou*, tajnou *žiarlivosťou* alebo zakrytou *škodoradosťou*. Inak matka! Veď v dcére akoby ona sama znova rozkvitala, v nej druhýraz prežíva svoju mladosť, preto dcéra jej sa môže a má sveriť predovšetkým, a to rovnako so svojou radosťou, i s bôľom.

Nedostatok dôvernosti k matke vzniká neraz i z domnienky, že dcéra svojím školským vzdelaním „prevyšuje" matku, a preto ak zbadá nejakú medzeru vo vedomostiach matkiných, už

sa vypýna: „Ale, mamička, veď to vie už každé dieťa!" Takéto smýšľanie prezrádza tuposť a bezcitnosť, lebo zabúdza, že prekonané trpké chvíle a životné skúsenosti matkine sú človekovi mnohoráz užitočnejšie ako múdrosti, čerpané z kníh. Uznaj dobrotu a obetavosť rodičov, ktorá umožnila ti dosiahnuť vyšší stupeň vzdelania, i budeš im za to vďačná a neodcudzíš sa im.

Hoci niekedy v dospelom veku azda aj nemôhla by si súhlasiť vo všetkom s ich názormi, musíš sa miernit a prednášať svoje mienky úctivo, láskavo.

Istý anglický časopis uverejnil listy o tom, ako súdia deti o svojich rodičoch. Desaťročný chlapec napísal: „Môj otec vie veľmi veľa." Pätnásťročný syn: „Viem práve toľko, ako môj otec." Dvadsaťročný syn: Viem trirazy toľko, ako môj otec." Tridsaťročný syn bol toho presvedčenia, že niekedy môhol by žiadať svojho otca o radu. Štyridsaťročný uznával: „Môj otec vie viac ako ja." Päťdesiatročný: „Nespravím nič, neporadiac sa prv so svojím otcom." Šesťdesiatročný už spomína si: „Nad môjho nebohého otca nebolo múdrejšieho človeka na svete." — Táto stupnica rozličných mienok zjavne vyjadruje, že s pribúdajúcimi skúsenosťami poznávame i cenu rodičov, ktorých správne oceníme zpravidla až vtedy, keď ich už nemáme.

Dobrá dcéra nikdy nežiada od svojich rodičov veci, o ktorých vie, že by ich opatriť nemôhli, alebo ktoré by stály veľké obete, ani nechce nasilu rovnať sa vo všetkom svojim zámožnejším družkám. Je bezcitné, áno, hriešne stálymi pros-

bami vymáhať pre seba od rodičov rozličné požitky, na ktoré ich prostriedky nevystačujú. Pamätaj, že nemožnosť splniť tvoje žiadosti mamičku a otecka viac bolí ako teba. Aké je to pekné, keď nejaké svoje želanie vieš odoprieť z vlastného podnetu, a povieš: „To nemusím mať, veď so starým ešte sa zaobídem!" a podobne. V takýchto chvíľach pocítiš hlbokú, čistú radosť, ktorá ti bude sladkou odmenou za vykonané sebazapretie.

Veľkou chybou je tiež, keď dievča, vyhovárajúc sa na svoje štúdiá, domácnosť si nevšíma, ba matkou dáva sa i obsluhovať. Povinnosťou *každého dievčaťa* je priučiť sa všetkým potrebným domácim prácam, a ochotne, bez osobitého vyzvania matke pomáhať. Najmä svoju bielizeň a šaty má si dievča samo spravovať, samo má obslúžiť pokiaľ možno nielen seba, ale aj svojich rodičov napr. pri stole, riad a prach utrieť, postele ustlať, menších bratov a sestry obriadiť, nákup obstarať, atď. Ak dievča nie je zamestnené odbornými štúdiami, vtedy je tým väčšou jej povinnosťou dôkladne priučiť sa vedeniu domácnosti, variť, žehliť, šiť, atď., aby matku zastupovať môhlo vo všetkom.

Rodinný kruh má byť každému najmilším útulkom, prvou školou všetkých čností a dobrej spoločenskej mravnosti, má chrániť pred zlou spoločnosťou. Žena, ako správkyňa domácnosti a prvá vychovávateľka dietok, má veľké i vznesené povinnosti, na ktoré svedomite musí sa pripravovať hneď v mladosti. Dobrá dcéra usiluje sa byť svojim rodičom na radosť a na pomoc, lebo spokojnosť rodičov je najväčším jej šťastím.

XXXIII. Keď otec poklesne.

„Cti otca svojho i matku svoju, aby si dlho živý bol a dobre sa ti viedlo na zemi" — tak zneje štvrté prikázanie božie. Bohužiaľ, nie všetci otcovia sú takí, ako o nich čítame v čítankách pre deti; áno, sú i tvrdí a neláskaví otcovia, ktorí svoju ženu, svoje deti bijú, celotýždennú plácu prepijú, premárniac dakedy i to, čo matka vyrobila; ba sú otcovia, ktorí pre nejaký priestupok alebo zločin sedia v žalári. — Či dieťa môže milovať a ctiť takéhoto svojho otca? — Nielen môže, ale i musí, lebo keď ho i vlastná rodina opustí, ktože sa ho zastane, aby celkom nezatvrdol?

Deti sú nielen otcovi sverené, ale otec je aj im sverený. Každý človek je sverený svojmu bližnému, ktorý mu má podať ruku, keď klesne. Nik na svete nezahynie, dokiaľ má niekoho, kto verí v dobro, ktoré je v ňom. Keď dieťa vie, že jeho otec mal smutnú mladosť, že mu jeho matka predčasne umrela, alebo že zle sa mu viedlo v živote, ostane mu i v nešťastí cti a lásky hodným.

Istý človek vždy sňal klobúk, keď šiel okolo neho voz s väzňami, hovoriac: „My sme všetci tomu na príčine, že títo ľudia prišli do väzenia; je veľa nelásky a málo bratskej pomoci, sľutovania vo svete, preto mnohí ľahko stratia v ňom cestu."

V niektorej rodine príjde dakedy otec večer opitý domov; či deti majú preto svojím otcom opovrhovať? Nie! Keď prišiel otec vo vojne napr. o nohu, a teraz má gumenú, zlé deti na ulici posmievajú sa mu zato; no, jeho vlastným deťom to nie je smiešnym, lebo vedia, ako k tejto

chybe prišiel. Podobne sa má vec, keď v dakto-rej rodine otec pije: deti majú vedieť, že je to azda zdedená slabosť, že mu už ako dieťaťu nejaká ťažká choroba oslabila vôľu, alebo vedia azda aj inú príčinu, ako k tejto nečnosti prišiel. Istý farár, keď počul o opilcovi, neodsúdil ho hneď, ale najprv predložil aj otázku: „Prečo pije?" A skoro vždy našiel tú istú príčinu: že muž preto pil, aby zabudol na nejakú mrzutosť, alebo že nemal radosť z dákej práce, že málo zarobil, že mu žena dobre nevarila, alebo že mu vôbec nevarila, a preto musel v hostinci sa stravovať, naučiac sa tam piť, atď. Pravdaže, pitie týmto nemožno vyhovárať; no kto nevie, ako k tomu kto prišiel, nikdy nenájde pravý prostriedok na polepšenie. Preto, milé dievča, nikým nepohŕdaj, kto je oddaný pitiu, tým menej, ak je takýto nešťastník z rodiny. Pohŕdaním len ešte väčšmi upadne do bahna nerestí. Keď takýto otec vidí, že mu iní preukazujú úctu, bude azda i sám viacej na seba dbať. Deti môžu spolu k tomu prispieť, aby sa otcovi doma lepšie páčilo ako v hostinci.

Čítala som o istej dcére z robotníckej rodiny, že učila sa hrať na citaru, aby spríjemnila svojmu otcovi večer; keď už vedela pekne hrať, zostal otec doma, fajčil, a zrazu začalo sa v ňom čosi prebúdzať, čo už dávno spalo. — Deti z takýchto rodín majú najviac príležitosti ukázať, čo je láska a čo všetko zdolá. Ani jedno prikázanie nemá také veľké prisľúbenie ako štvrté.

XXXIV. *Povinnosť domácej dcéry ku svojmu okoliu.*

K rodičom buď vždy láskavá, pozorná, a preukazuj im malé služby, ako: otváraj a zatváraj za nimi dvere, do kostola alebo do izby daj im vstúpiť pred sebou, ponúkni im stoličku, priprav im najlepšie miesto, pri chôdzi ponechaj im pravú stranu, pomôž im niesť rozličné veci, pomáhaj pri svliekaní a odkladaní kabáta, klobúka, a podobne.

2) Miluj a znášaj sa so svojimi bratmi a sestrami, česť rodiny nech ti je nadovšetko.

3) K služobným osobám buď zdvorilá, ale nie príliš dôverná; o vnútorných domácich pomeroch nikdy im nič nevrav; v spodničkách pred nimi sa neukazuj.

4) K cudzím buď prívetivá a ochotná. Na vľúdny úsmev potrebuješ toľko námahy, ako na úškľabok.

Keď príjde návšteva, hosti slušne privítaj, vezmi im dáždnik, klobúk, zaveď do salóna, a hľaď ich pobaviť, kým príjde matka. S deťmi, ktoré prišly s návštevou, srdečne sa zaoberaj, pričom dbaj na to, aby nerušily rozhovor dospelých. Zastaň matku v kuchyni, a všetko obstaraj. Pri odchode hostí pomáhaj im v obliekaní, odprevádzaj ich, atď.

5) V obcovaní s mladými pánmi buď láskavá, ale nie dotieravá, koketná; nikoho osobite nevyznamenávaj, s nikým nedorozumievaj sa posunkami alebo pohľadmi. Od nikoho neprijímaj listy, kytice, dary bez vedomia rodičov. Tvoja duša nech je ako zrkadlo, v ktorom rodičia vidieť môžu každý tvoj pohyb.

6) Bez staršej sprievodkyne nechoď ani na vychádzku, ani do divadla alebo na koncert, ak nechceš, aby utrpela tvoja dobrá povesť.

7) Upokoj sa malými radosťami a skromnými zábavami.

8) Nijaká práca nech ti nie je nízkou alebo malichernou. Kto chce byť veľkou paňou, má najprv skúsiť byť veľkou poddanou; nevieš, aký osud ťa čaká!

9) Ak si v cudzine alebo v penzionáte, častejšie píš svojim rodičom. Keď im nemáš čo nového oznámiť, rozpíš sa o svojom zamestnaní, o svojich skúsenostiach, úmysloch, o svojich vychádzkach, prejav svoj záujem o život rodiny, a podobne. Všetko, čo od detí prichádza, dojíma rodičov, len keď je to správne a srdečne vyjadrené Ak utrpenie, nehoda, choroba alebo iné starosti navštívia otcovský dom, pamätaj si, že dcérin list pôsobí na rodičov tak, ako hrejivé slovo účasti, ktoré je liekom chorému srdcu, silí ho a podporuje. Návštevu rodičov prijíma dobrá dcéra vždy s radosťou, je rada po ich boku, vypytuje sa o ich zdraví, a členoch rodiny, o ich radostiach i starostiach, a ponúka sa im ochotne k službám.

Nezabúdaj im blahoželať na Vianoce, na Nový Rok, na menoviny a k iným pamätihodným dňom.

Pros rodičov o požehnanie, to ti prinesie šťastie.

Povinnosti domácej dcéry stručne shrnúť možno takto: usiluj sa byť v dome príjemnou a užitočnou, obľahčuj matke práce i starosti, spojené s vedením domácnosti, a maj úprimný podiel na všetkých záujmoch rodiny.

XXXV. Chovanie sa k služobným osobám.

Čím je rodina slušnejšia, tým láskavejšie zachádza so služobnými osobami. Dáva im primeraný plat, poriadnu a hojnú stravu, nie zvyšky s tanierov. Pre jednu služobnú osobu osobite variť je odôvodnené iba v domácnosti (najmä s poľným hospodárstvom), kde je väčší počet služobných alebo nádenníc. Chlieb má byť služobným osobám kedykoľvek prípustný.

Deťom nedovoľujme, aby služobným tykaly, hlavate a pánovite k nim sa chovaly, alebo im rozkazovaly. Patrí sa, aby aj pani oslovovala služobné slovom „Vy".

Povinnosťou každej panej je, aby vykázala slúžke primerané miesto na spanie, a dbala na to, aby izbu bolo možné vykúriť a vyvetrať. Na spanie dá jej primerani čas, i je preto nemiestne žiadať napr., aby v noci prala, žehlila, a pod. Slúžka nie je strojom, potrebuje odpočinku ako každý človek, preto treba jej dožičiť i voľného času. V nedeľu a vo sviatok musí mať čas ísť do kostola, a celé odpoludnie voľno. Je nemiernosť žiadať od

slúžky, aby od včasnej rannej hodiny až do poslednej minúty pred spaním pracovala v službách zamestnávateľkiných; po večernom upratovaní mala by sa jej poskytnúť hodinka pre opatrenie vlastných potrieb, ako sú: šitie, čítanie, písanie a pod.

Na Vianoce, alebo kde je to zvykom, i na jarmok, má dostať nejaký darčok.

Pani má slúžke vysvetliť hneď zpočiatku všetky jej práce; keď treba, má ju pokojne poučiť alebo pokarhať. Nebolo by pekné, keby na ňu kričala, alebo karhala ju dlhými rečmi pred cudzími. Krátky prejav nevôle býva zpravidla účinnejší ako dlhá kázeň. Slúžku za svedomitý výkon treba i pochváliť; je to spravodlivé, a pre ňu vzpruhou k horlivejšiemu plneniu povinností. Priazeň služobníctva nemožno kúpiť, ale treba ju získať dobrotou a uznanlivosťou. Bolo by veľmi smutné, keby pani súcitnejšia bola ku svojim mačkám a psom ako ku svojim služobným.

Ak sú slúžky choré, treba o ne pečovať ako o členov rodiny; nezameškajme poistiť ich u nemocenskej pokladnice, aby v čas choroby neboly nám na prílišnú ťarchu.

XXXVI. Aké povinnosti má slúžka v rodine?

1. Každá slúžka musí byť poslušná, presná a úctivá. Najmä ak sú v rodine malé deti, má pani

dbať na to, aby reč a chovanie sa slúžkino nebolo deťom zlým príkladom a pohoršením.

2. Nech chodí vždy slušne a čisto oblečená, nech sa chráni každej zbytočnej parády a nepotrebného prepychu; len tak si môže niečo ušporiť.

3. Jej najkrajšou čnosťou je poctivosť. Majetok svojich pánov pokladať má ako za svoj, preto má sa starať o to, aby našla lacnejší a lepší nákup tovaru, pri varení hľadí, aby nič nepokazila, neodhodila. Nepoctivú slúžku smieme zo služby prepustiť i bez výpovedi.

4. Náhradu za rozbité a poškodené veci len vtedy vyžadujme, ak sa to stalo zo zlomyseľnosti alebo z hrubej nedbanlivosti.

Všeobecné pravidlá.

1. Ak služobné v daktorej domácnosti príliš často sa zamieňajú, tomu na príčine je zpravidla pani.

2. Dôveruj do istej miery služobným, no nebuď k nim príliš dôverná; nerozprávaj o rodinných veciach pred služobnými, najmä nie o rozličných neshodách.

3. Chovaj sa vždy tak, aby aj ona vážila si teba. „Kto sám sa zahadzuje, býva inými pošliapaný" — hovorí porekadlo.

XXXVII. Pokušenie.

Všetko dobré a správne čo robíš, nemá cenu len pre iných, ale najviac pre teba samu; áno, keď ťa nikto nepozoruje, to nie je ešte príležitosťou, aby si nerobila dobré, alebo aby si niekomu ukrivdila. Všetko, čo robíme, zanechá po nás stopy.

Rozpoviem ti poviedku, ktorú napísal slávny vychovávateľ Pestalozzi pod názvom „Pokušenie". Žilo raz isté veľmi dobré dievča, ktoré prišlo do služby k veľmi zámožným, ale márnivým ľuďom. Svoju malú plácu posielala svojej matke, a radšej nosila chudobné šaty, len aby si niečo peňazí ušetrila. Raz prišiel k nej chytrácky sluha Rackoli a dohováral jej lichotivými, úlisnými slovami, že je to hanba, keď také pekné dievča chodí v starých handrách. Dievča odpovedalo, že nemá peňazí, lebo všetko, čo dostáva, posiela svojej matke. „Veď čo potrebuješ, môžeš si opatriť aj iným spôsobom!" pokúšal ju Rackoli, a keď celá naľakaná ustúpila, pošeptal jej do ucha: „Musíš rozlišovať medzi veľkou a malou krádežou; len si vezmi niečo, čo pánstvo nezbadá, alebo nevracaj maličkosti, ktoré si našla." — „Ja prinášam svojej panej každú vlásenku, ktorú v izbe nájdem" odvetilo dievča. Rackoli začal ju vysmievať a vravel: „Čo, vari tejto osobe sbieraš vlásenky, ktorá za svojho psíčka mesačne viac vydá ako za teba celý rok, ktorá peniaze akoby vyhadzovala oblokom, kde sa len naskytne k to-

mu príležitosť!? Takýmto ľuďom ty sbieraš vlásenky? Ty blázon!" — Týmito slovami nechal dievča osamote. Zpočiatku odháňala od seba pokušenie všetkými silami, ale keď videla, ako jej pánstvo hajdáka s peniazmi, a akú biedu má jej matka, kým ona sama musí chodiť v obnosených šatách ako žobráčka, za čo ju pánstvo aj hrešilo, že málo dbá na svoj odev — podľahla pokušeniu, a keď raz pri domácej slávnosti našla krásny prsteň, nechala si ho, namiesto aby ho panej vrátila. Keďže to bol veľmi drahocenný prsteň, pýtala sa pani po ňom, a po rozpačitom pohľade i po neistom chovaní sa čoskoro poznala, že ho dievča má u seba. Prišla preto do väzenia a upadla do biedy.

Bola dobrým, slušným dievčaťom a zaiste by nebola nikoho o nič pripravila. Ale neodolajúc zlému pokušeniu, pomyslela si: „Čo to uškodí bohatým ľuďom, a veď oni to aj tak prehrajú." Bola by bývala zachránená, keby po Rackoliových slovách prišla nejaká verná priateľka a povedala jej: „Milá Marienka, nestaraj sa o to, ako iní nakladajú s peniazmi, či im strata uškodí či nie; ale keď si prisvojíš niečo, čo iným patrí, mysli na to, že ten, kto kradne, sám seba okráda o pevnú svätú spoľahlivosť, ktorá volí radšej smrť a biedu, ako by hriechom obrazila Boha a dopustila sa malej krádeže na cudzom majetku. Kto túto spoľahlivosť nemá a ju nezachová, ten je čoskoro vyhnaný z ríše ľudskej dôvery, ako divé zviera, ktoré musí byť stráže-

né. Preto nie si blázon, keď sa bojíš nesprávne si vziať i tú najmenšiu vlásenku, lebo nezáleží na tom, či ju pani potrebuje lebo nie, ty ale potrebuješ túto vernosť v malom — tvoja blaženosť od toho závisí, aby si si neponechala túto vlásenku, lebo kto sa nestará o maličkosti, ten nepozná jednu z najväčších a najdôležitejších právd životných: že totiž všetka skaza pochádza z najmenších a neviditeľných začiatkov; preto je iba ten blázon, ktorý mieni, že máme byť poctivými iba vo veľkých veciach a nie v maličkostiach. Poctivosť — statočnosť nemá vôbec s číslom a veľkosťou odcudzeného čo robiť. Od poctivosti — statočnosti závisí celé tvoje dobré meno, tvoj kľud, celé tvoje šťastie. Preto nedotýkaj sa toho, čo ti nepatrí! Božie oko vidí a prenikne všetko.

(Koniec)